

VI FÒRUM dels DRETS HUMANS

LES DONES, MOTOR DE CANVI SOCIAL

Títol: VI Fòrum dels Drets Humans. Les dones, motor de canvi social

© Cooperacció 2004

© Antoni Albareda, Eulàlia Vintró, Rubidia Escobar, Sara Álvarez, Nadia Koubia, Sandra Ramos, Naima Chouaib, Beatriu Masià, Rosa Mª Fernández, Mª Elena Alfaro i Fina Rubio; 2004

1a edició: octubre 2004

Coberta, disseny gràfic i maquetació: **OBLADÍ** · disseny gràfic

Foto de la coberta: Cooperacció

Impressió: XXXXXX

Dipòsit legal: X-000-2004

És permesa la reproducció de les ponències exposades sempre i quan es citi a l'autor del text.

♻️ **Imprès en paper ecològic, reciclat 100% lliure de clor**

Fet i imprès a Catalunya

VI Fòrum dels Drets Humans organitzat per:

sant honorat 7 · 08002 barcelona · t 933183425 · f 93 4124377 · info@cooperaccio.org · www.cooperaccio.org

ÍNDEX

5	Presentació del llibre Tono Albareda, president de Cooperació
9	Presentació del VI Fòrum dels Drets Humans Berta Baquer, responsable Grup de Gènere de Cooperació
13	Conferència Inaugural <i>"Les dones, motor de canvi social"</i> Eulàlia Vintró, membre de la Junta Directiva de Cooperació
23	La situació de discriminació de la dona i el paper de les organitzacions civils <i>Drets Polítics: situació actual i estratègia d'intervenció i incidència</i> Rubidia Escobar, Las Dignas (El Salvador) i Sara Álvarez, CALDH (Guatemala) <i>debat</i>
39	<i>Drets Econòmics: situació actual i estratègia d'intervenció i incidència</i> Nadia Koubia, Forum de Femmes (Marroc) i Sandra Ramos, María Elena Cuadra (Nicaragua) <i>debat</i>
55	<i>Drets Socials: situació actual i estratègia d'intervenció i incidència</i> Naima Chouaib, Centre d'Écoute (Marroc) i Beatriu Masià, Tamaia (Barcelona) <i>debat</i>
67	Estratègies i experiències de mobilització a Catalunya <i>Drets Polítics</i> - Rosa M ^o Fernández, Lobby de Dones <i>Drets Econòmics</i> - M ^o Elena Alfaro, ARED <i>Drets Socials</i> - Fina Rubio, SURT <i>debat</i>
93	Presentació de les conclusions de la Trobada d'organitzacions de dones per al desenvolupament Llum Pellicer, membre del Grup de Gènere de Cooperació
101	Cloenda del VI Fòrum dels Drets Humans Marta Selva, presidenta de l'Institut Català de la Dona Susana Cordero, Regidora de Cooperació Internacional de Cornellà de Llobregat David Cárceles, director de Cooperació
107	Annexes <i>Trobada d'intercanvi entre organitzacions de dones de Marroc i d'Amèrica Central</i> <i>Declaració de principis del Grup de Gènere de Cooperació</i>

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE

Gènere i Cooperació al Desenvolupament

Ja fa anys, les ONG de desenvolupament, començarem a assumir que el tema de gènere era important i devíem incloure'l a les nostres estratègies i els nostres programes de cooperació amb les organitzacions del Sud.

Ràpidament el tema de gènere es convertí en una qüestió transversal que, tant les ONG com els finançadors públics establien com a requisit imprescindible per a que qualsevol programa o projecte fos assumit o, en el seu cas, aprovat.

Hi ha diversos temes que en els últims anys s'han convertit en transversals, no solament el gènere, també sostenibilitat ecològica i drets humans, pertanyen a aquesta categoria. Això té dos conseqüències contradictòries.

Per una part, que un tema es converteixi en transversal, significa que necessàriament ha de constar a qualsevol projecte, s'ha de parlar d'ell, es deu ressaltar la seva importància i es deu explicar com l'organització està implicada en la seva defensa. Tot això és important i significa un avanç respecte la situació anterior en la que el tema no estava present.

Per una altra part, en masses ocasions explicar que el tema és transversal sembla que ja ho justifica tot i ja no és necessari fer coses concretes. Parlem d'ell, expliquem que és molt important i sembla com si això fos suficient.

La realitat demostra una evidència, o els temes transversals es reflecteixen en accions concretes o no existeixen en realitat; en el cas dels projectes, les accions concretes tenen un cost i, per tant, cal que tinguin un reflex en el pressupost. Com es reflecteixi un tema en el pressupost, ens indicarà la importància que té realment.

Hem d'aconseguir donar el salt de temes transversals a temes que realment impliquen al conjunt de l'associació i el seu treball, això ho hem aconseguit en Drets Humans i hauríem de consolidar-ho en Gènere. Els últims anys hem donat un salt molt important en aquest sentit i ja una part substancial dels nostres projectes no es que incloquin el tema gènere com un tema important, és que són projectes de gènere. Són projectes realitzats amb organitzacions de dones o inclouen el tema d'equitat de gènere de manera destacada.

Aquest VI Fòrum on s'analitzen les experiències de dones del Nord i del Sud, ens permet conèixer més de prop com es treballa per la justícia i l'equitat social i com aquests temes estan no solament relacionats sinó totalment condicionats per l'equitat de gènere.

PRESENTACIÓ DEL VI FÒRUM DELS DRETS HUMANS

Berta Baquer
responsable del Grup de Gènere de Cooperacció

Bon dia, benvingudes totes les persones tant participants com assistents d'aquest VI Fòrum organitzat per Cooperacció. Agraïm també l'assistència dels senyors José Montilla, Alcalde de Cornellà i Jesús Maestro, Secretari de Relacions Exteriors de la Generalitat de Catalunya. Parlaré en castellà perquè hi ha gent de Llatinoamèrica, Guatemala, Nicaragua i El Salvador i de Marroc. Aquest és el VI Fòrum dels Drets Humans organitzat per Cooperacció. És un Fòrum en què s'intenta debatre un tema especial, un dret específic i es debat amb organitzacions amb què Cooperacció treballa al Sud: CALDH (Guatemala), María Elena Cuadra-MEC (Nicaragua), Forum de Femmes (Marroc), Centre d'Écoute (Marroc) i Las Dignas (El Salvador). Aquest any es pretén parlar d'igualtat de gènere des d'un punt de vista social, polític i econòmic. És una qüestió fonamental que es va debatre a la reunió de les Nacions Unides el 2000 en la qual es va dir que era una qüestió essencial per combatre la fam i la pobresa al món i per lluitar contra la discriminació i la violència de gènere. Cooperacció, en aquest sentit, ha intentat abordar el tema com a política d'aplicació en tots els seus projectes i de forma transversal. Des de l'inici, la nostra associació, ha intentat aplicar una política de gènere en tots els projectes que ha desenvolupat. Des del 2003 ho volem fer d'una forma més concreta i estructurada. Un dels exemples ha estat reimpulsar, a partir de març de 2003, el grup de gènere que aglutina gent heterogènia, homes i dones, personal laboral de Cooperacció, persones sòcies i/o voluntàries, que tenen la inquietud de debatre i reflexionar sobre aquest tema i de lluitar, sensibilitzar i difondre accions per aconseguir la igualtat entre homes i dones en aquest món, treballant tant al Nord com al Sud. Ara li cedeixo la paraula als nostres convidats.

Jesús Maestro
Secretari d'Affers Exteriors, Generalitat de Catalunya

Moltes gràcies i bon dia a tots i totes. En primer lloc, agrairé a l'Alcalde de Cornellà, el Sr. José Montilla i a Cooperacció, que és l'entitat que l'organitza i que ens ha convidat a aquest acte del VI Fòrum dels Drets Humans. Des del govern de Catalunya, que fa poques setmanes ha canviat, tenim molt clar què, en l'àmbit de cooperació internacional, sense respecte pels drets humans, individuals i col·lectius i, especialment, sense la perspectiva de gènere, no és possible el desenvolupament, no és possible la pau. Per això, des del govern i des del mateix Pla Director de Cooperació que tenim des del 2003 fins al 2006, un dels eixos transversals de treball és la defensa dels drets humans i la perspectiva de gènere. És en aquest sentit que des del govern de Catalunya es dona suport a diversos agents de cooperació transversal, com Cooperacció, dels quals estem molt satisfets del treball que realitzen, i també altres agents, com poden ser les universitats, els sindicats, les federacions d'ONG, etc. Entenem, des del govern de Catalunya, que cal potenciar el paper de les dones com a agents de desenvolupament i de canvi, no només en societats del Sud sinó també en les del Nord com la nostra. Per això, des del

govern de la Generalitat, en l'àmbit de cooperació internacional, impulsarem el que és la perspectiva de gènere i la perspectiva dels drets humans a l'hora de realitzar el nostre treball de cooperació internacional i de sensibilitat. Sense res més per afegir, senzillament agrair-vos a tots i totes que heu vingut de fora. Sabem que les vostres experiències en els vostres països a vegades són complicades, però en tots els casos són molt enriquidores per a tots i totes. Gràcies també per donar suport a entitats com Cooperacció i a tot el treball que realitzen en aquest camp i en la defensa dels drets humans i de la perspectiva de gènere.

José Montilla

Alcalde de Cornellà de Llobregat

Bé, bon dia a tothom, benvinguts a Cornellà. Com Alcalde, és una satisfacció donar-vos la benvinguda a aquesta ciutat, que és una ciutat oberta i solidària. Encara avui hi ha persones que pensen que cooperar amb el Sud es redueix a projectes de tipus econòmic o ajudes directes. Jo crec, però, que gràcies al treball d'organitzacions com Cooperacció i moltes altres, en el dia a dia, hem aconseguit entendre que si hi ha un punt bàsic en la cooperació, és precisament la Declaració Universal dels Drets Humans. Tots els éssers humans neixen iguals en dignitat i en drets, no importen ni la seva raça, ni el seu aspecte, ni el seu sexe, ni les seves creences, ni tampoc el país en què viuen. En països del Sud, les dificultats per al desenvolupament fan que sigui encara més difícil respectar aquests drets i la igualtat entre homes i dones passa per ser, precisament, un dels eixos més importants per treballar en el món de la cooperació i dels drets humans. El Fòrum que avui organitza Cooperacció és precisament una porta oberta per superar aquests problemes, aquests malentesos. El Fòrum permet el diàleg directe entre experiències reals, sobre el terreny, de les organitzacions precisament de desenvolupament del Nord i les organitzacions del Sud que lluiten pels drets de les dones. El canvi de les relacions Nord / Sud no és possible sense l'existència d'aquest diàleg. La cooperació internacional és important per a fer arribar aquest canvi, però sens dubte el primer pas ha de ser el de canviar la nostra concepció i els nostres prejudicis també, sobre les cultures del Sud. Les dones de tot el món, també aquí al nostre país, han demostrat que poden ser un element importantíssim en el canvi social. El seu pes en el manteniment de la societat, en el funcionament de la família moltes vegades no es veu reflectit en els seus drets polítics, econòmics i socials. No crec que calgui donar més detalls perquè tots i totes coneixeu el tema amb molta més profunditat. No voldria afegir res més que Cornellà s'ha implicat amb força en l'organització d'aquest Fòrum perquè coneixem bé aquesta situació. Entre els projectes que s'han desenvolupat a la ciutat de Cornellà, també n'hi ha alguns que treballen en l'equitat de gènere. Per exemple, un d'autosuficiència econòmica que es realitza a Nicaragua. Per tant, des de l'Ajuntament de Cornellà, ens sentim orgullosos d'acollir aquesta cita. Hem intentat oferir-vos totes les facilitats possibles i esperem que totes les persones assistents puguin sortir amb idees noves i útils per al nostre treball diari. Per tant, animem tots i totes a seguir treballant pel canvi social en els països del món i a consolidar el paper de les dones en les relacions Nord / Sud.

CONFERÈNCIA INAUGURAL
"LES DONES, MOTOR DE CANVI SOCIAL"

Eulàlia Vintró

membre de la Junta Directiva de Cooperacció

Bon dia. Quan jo preparava aquesta intervenció vaig estar dubtant si l'havia d'escriure en castellà o en català, precisament perquè sabia que hi hauria persones aquí que la llengua catalana "fonèticament" no els és fàcil. Però bé, l'habitud em va portar a seguir escrivint en català. Tractaré d'anar fent una traducció simultània, que he de reconèixer que del català al castellà em surt força bé!

Dit això i donant la benvinguda a totes les persones que hagin vingut des d'altres punts de Catalunya i des d'altres punts del món, jo també voldria començar agraint a Cooperacció que m'ha convidat. No és la primera vegada que participo en un d'aquests Fòrums, no recordo si fa 4 o 5 anys, però en un dels que van fer a Vilafranca del Penedès, Tono Albareda va tenir l'amabilitat d'animar-me a fer, en aquella ocasió, la cloenda. Per tant, no només per aquesta presència, sinó per moltíssims anys de relació i col·laboració amb Cooperacció em sento satisfeta d'estar amb Vostès, encara que sigui a una hora tan matinera d'un dissabte.

Les dones, motor de canvi: em permetreu que faci una petita reflexió de què ha suposat el segle XX, que ha estat qualificat per força analistes sociòlegs i politòlegs, com el segle de les dones. Jo plantejo un primer interrogant i tractaré de posar sobre la taula alguns exemples que poden donar assentiment a l'afirmació positiva i aquests fets em semblen rellevants. Només en citaré quatre o cinc perquè si hagués d'analitzar el segle XX, doncs amb la mitja hora no hi hauria prou temps.

Voldria començar-ne per un que em sembla fonamental que és el reconeixement del dret de vot per a les dones, que quan un mateix mira la geografia europea del segle XX, el primer país que va reconèixer aquest dret a les dones va ser Rússia l'any 1917. I quan mires quin va ser el darrer, et trobes amb Suïssa, que no té cap problema en acceptar els diners de tot el món, vinguin d'on vinguin i tingui el color que tingui, normalment negre (diner negre) que va donar el vot el 1971. O bé, un dels darrers països importants del món que ha reconegut el dret de vot a les dones, ha estat Sudàfrica el 1994. Penseu que el dret de vot per als homes, en aquesta Europa de la qual he començat a parlar, va començar el 1848 a França i a Suïssa, és a dir, que el primer país que li va donar als homes, és qui després va trigar més anys en donar-lo a les dones. Així és el dret de vot al llarg del segle XX per a les dones.

Segona gran qüestió, la creació de Nacions Unides, i a partir d'aquesta creació, el conjunt de declaracions i resolucions així com els diferents organismes que, a l'empara de les mateixes Nacions Unides, estan treballant per la igualtat, per l'acció positiva, per l'eliminació de la violència sexual, per l'accés de les dones i de les noies a l'educació i al treball o, més recentment, sobre les conseqüències de la guerra en les dones precisament les malalties contagioses, molt clarament la sida, l'explotació sexual, el tràfic humà en dones. Per tant: dret de vot, Nacions Unides.

L'any 1995, la conferència de Pequín va donar la imatge mundial de la presència de dones en tots els fòrums internacionals, a partir de la conferència de les Nacions Unides. A Europa, la consolidació de la mateixa constitució europea i els diferents plans d'igualtat home-dona que, des dels anys 80, marquen estratègicament les línies polítiques amb dos grans eixos: el món del treball i la presència de dones en institucions democràtiques. I si d'Europa aterrem a Espanya, aquí, per raons diguem històriques, portàvem un endarreriment, com a mínim dels quaranta anys de la dictadura, en relació amb el que ha suposat el moviment democràtic a Europa: el dret de vot de les dones existeix des de l'any 1931, en la segona República i el dret de vot masculí el 1859. És a dir, aquí també ens va costar setanta anys tenir el dret de vot.

Des de la Constitució del 1978, però, a Espanya i a Catalunya, s'han creat instituts de les dones, plans d'igualtat i s'ha anat tractant de fomentar mesures de paritat i d'increment de presència femenina també a nivell polític. Per tant, si agafem encara que sigui aquests cinc elements que he tractat de citar amb una certa rapidesa i si comparem la situació entre l'any 1900 i l'any 2000, podem acceptar que el segle XX ha viscut un procés accelerat de canvi a millor en la situació de les dones.

Però dit això, cal dir immediatament que aquesta és una perspectiva vàlida essencialment per allò que la gent que vivim en l'anomenat Primer Món tenim tanta tendència a fer, que és mirar-nos només a nosaltres mateixos, que som el 16, el 18, el 20% de la població i oblidar-nos del 80% restant.

Totes aquestes afirmacions que he fet són més clares en aquest Primer Món, en aquesta Europa, en aquests EUA, Canadà, Japó, fins i tot Austràlia, mentre que a la resta del món la situació és ben diferent i és, si més no per a mi, absolutament impossible fer un resum ràpid i en línies generals. Perquè ens trobem amb realitats tan absolutament diferents, des de zones amb conflictes bèl·lics, Txetxènia, Afganistan, Palestina, per dir-ne alguns; situacions en les quals l'epidèmia de la sida és absolutament paorosa, com a l'Àfrica subsahariana; o això que també tenim aquesta tendència a fer, a posar-ho tot al mateix sac, i parlem del món islàmic i ens quedem tan contents com si el món islàmic fos un tot i no tenim presents les diferències que hi ha entre Algèria i Pakistan o entre Marroc, que té persones aquí, i Aràbia Saudita; o Amèrica Llatina, que també sembla que l'englobem en un altre gran apartat i no és ni molt ni poc una gran unitat, encara que distingim la Central de la del Sud, atès que entre Costa Rica, Nicaragua, Guatemala o El Salvador, hi ha moltes diferències, entre Xile i Bolívia també, etc. I he deixat de parlar d'un continent en què només entre l'Índia i la Xina hi ha la meitat de la població mundial, aproximadament, i on la situació de les dones és força lluny de ser brillant. Per tant, encara que el segle XX hagi suposat elements importants d'avenç en la situació de les dones, queden reptes pendents en aquest segle XXI que acaba de començar.

En aquest Primer Món, i em permetreu que parli més d'ell perquè, en el fons, és el que més conec, malgrat aquests progressos, també hi ha una enorme coincidència en què existeix una fractura, o ruptura, entre homes i dones en dos grans terrenys: el primer, el món del treball i el segon, el de la representació social.

En referència al món del treball tres són els punts de desigualtat: primer, la taxa d'ocupació. És a dir, es miri com es miri, s'agafin les estadístiques de l'Eurostat (sistema europeu d'estadístiques), es mirin estadístiques més properes, s'agafi la franja 25-64, s'agafi el 2001, s'agafi el 2002, és igual, les xifres són clares: treballen, per exemple en la franja 25-64, un 92% d'homes i només un 72% de dones, és a dir 20 punts per sota. I, si en comptes de mirar aquesta franja 25-64 anys, la baixem a 15-64, la diferència és de 25 punts. Per tant, menor possibilitat de les dones per treballar.

Una vegada mirat el mercat del treball actiu, és a dir la gent que efectivament està treballant vam trobar una altra gran discriminació en el temps parcial i en el treball precari. En temps parcial, les dones en aquesta edat productiva estan en un 33, gairebé 34%, obligades al treball parcial. No escullen el treball parcial hi estan obligades perquè no se'ls n'ofereixen cap altre, mentre que només un 6% dels homes es troba en el treball parcial.

I, finalment, i totes ho sabem perfectament, a igual feina, vella reivindicació, igual retribució: doncs no! també, es miri com es miri i es busqui on es busqui, la diferència entre el salari d'una dona i el salari d'un home, pel mateix temps i tipus de treball, està entre un 20 i un 25% per sota el de la dona. Per tant, el primer gran repte del segle XXI que s'arrossega des del segle XX, i des de més enrere, seria aquesta igualtat en el terreny del món laboral.

En el segon terreny, el de la representació social, en tots els àmbits (i quan dic en tots els àmbits, no només em refereixo al polític, sinó també en el sindical, en el de l'empresa, en els mitjans de comunicació, en les cúpules judicials, en el món de la banca, és a dir el que vulgueu), som molt lluny de la paritat, que des del punt de vista demogràfic ens correspondria. I tampoc arribem, en aquest món global, a la xifra que es consideri la mínima imprescindible per tal que la presència organitzada de les dones es noti en canvis, en la forma de desenvolupar les activitats. Aquesta xifra se situa en el 30%, és a dir, si en un organisme no existeix un 30% de dones que assumeixin, en igualtat amb el homes, la funció directiva, organitzadora, planificadora, executora de l'activitat que sigui, i ho repeteixo, amb un mínim d'un 30%, els experts i els analistes diuen que és molt difícil que aquesta presència de les dones es noti.

Per tant, quant encara ara llegim, i no deixa de ser un endarreriment, que si la primera dona que ha aconseguit ser el que vulgui, si és l'única i la resta de persones que la acompanyen són homes, doncs la presència d'aquesta dona difícilment aconseguirà modificar pautes o paràmetres de conductes. Per tant, si no aconseguim anivellar, si no aconseguim igualar aquestes grans diferències que us acabo de citar, no podem parlar de l'existència, en l'àmbit mundial, ni d'igualtat, ni de justícia social.

Tanmateix, aquests dos paràmetres, el del treball i el de la representació social, s'estan movent. I si es miren estadístiques dels anys 50 en endavant, al Primer Món veiem que van avançant, tot i que sigui lentament o massa lentament, en el sentit positiu.

Hi ha un altre, malgrat tot i des del meu punt de vista, condicionador d'aquesta segona desigualtat de la qual us he parlat fins ara, que és l'autèntica causa que genera la

situació de desavantatge de les dones al món d'avui, que pràcticament no es mou. Em refereixo, i vosaltres us ho imagineu, al que anomenem la taxa de treball reproductiu, o dit en termes més col·loquials, les feines domèstiques, la feina a casa. Aquest tema segueix en mans de les dones de forma pràcticament exclusiva, i amb unes oscil·lacions també imperceptibles cap a la necessària participació masculina per arribar, aquí també, a la paritat. És a dir, nosaltres ens hem de moure cap amunt en temes d'ocupació i representació social, però ens hem de moure cap avall en termes d'ocupació de les feines domèstiques, i aquí els cedim, als nostres estimats amics els senyors, la possibilitat de superar unes taxes molt baixes que no els corresponen.

A l'enquesta metropolitana de Barcelona, l'última que he tingut l'oportunitat de consultar, i estic parlant d'una regió d'uns quatre milions d'habitants, les dones d'aquesta regió l'any 1998 afirmaven dedicar més de vint-i-set hores setmanals a les feines de casa, mentre que els homes hi dedicava cinc hores i mitja. Fixeu-vos si tenim espai per moure'ns! És a dir, entre vint-i-set i cinc són trenta-dos, ens toca a setze cadascú. Res més fàcil: qui estigui en cinc que pugi a setze i qui estigui en vint-i-set que baixi a setze, també.

Si això és així, però, a la regió metropolitana, també Eurostat, per a l'any 2001, diu que un 18% de dones declaren, entre 25 i 64 anys, que estan inactives per raó de les seves responsabilitats familiars i domèstiques. És a dir, la causa que no treballin en el seu moment de màxima capacitat de rendiment des del punt de vista biològic, és la responsabilitat de les dones en les tasques reproductives. I en canvi, quan es formula aquesta pregunta a homes inactius d'aquestes mateixes edats, només un 1% diu que no treballa perquè té responsabilitats familiars. Del 18 a l'1, fixeu-vos també com ens podem moure.

Si això ho mirem per països, la cosa encara té més gràcia: a Suècia, país escandinau, això només els passa a un 2% de les dones; a Grècia, país mediterrani, això els passa a un 34%. Per tant, dins també del nostre món, hi ha moltes i greus diferències.

Al costat d'aquestes dades i d'aquesta diversitat de situacions al món, a mi personalment, i en tot cas aquesta és una idea que no he tret de cap estadística, em sembla que al llarg del segle XX s'han produït dos canvis significatius: tant en la psicologia individual com en la col·lectiva de les dones, com en la consideració que les dones mereixen per part dels organismes internacionals en relació amb aquesta autopercepció de les dones; amb el risc, i ja em perdonareu, que tota generalització implica. Crec que avui és un fet perceptible a tot el món que les dones hem guanyat confiança en nosaltres mateixes i en la nostra capacitat de gestionar la pròpia vida, d'associar-nos amb altres dones per resoldre els petits i els grans problemes de la vida quotidiana i de la subsistència, d'assumir tasques de responsabilitat dins de la nostra comunitat, o en l'activitat laboral, o en la prevenció i promoció de la salut i de l'educació, o fins i tot d'iniciar activitats empresarials amb o sense l'ajuda d'una política econòmica que està començant tímidament, però positiva, que és la dels microcrèdits. I també per contribuir, i això també és recent, en els processos de pau o de reconciliació ocasionats per les guerres, des de Porto Alegre fins a Bombai, fa menys d'un més.

No hi ha reunió del fòrum mundial o territorial sense que la presència o la participació activa de les dones adquireixi un protagonisme impressionant. La Conferència de Pequín, ja ho he dit, el 1995, va representar aquesta plasmació de la riquesa, potència i varietat del moviment associatiu de les dones. Era lògic, però, era la conferència de les dones, i en tot cas, el fet significatiu és que Nacions Unides l'hagués convocat amb aquest tema.

En canvi, en els moviments altermundistes, o per una globalització diferent, per un altre món possible, estan demostrant, ja a finals del XX i a aquest començament del segle XXI, que les dones, infrarepresentades en la globalització capitalista, no volen perdre l'oportunitat d'expressar els seus anhels i de lluitar per aconseguir un món diferent, en el qual elles, nosaltres, i amb nosaltres tota la humanitat, visquem millor.

Els exemples són infinits. El fòrum està dedicat, en bona part, a conèixer experiències concretes que ens permetran, o us permetran, aprofundir en el coneixement. Per tant, canvi en l'autopercepció de les dones, però també canvi en la consideració dels organismes internacionals i, de manera particular, de les Nacions Unides. I el canvi que s'ha produït en aquests organismes internacionals és de caràcter qualitatiu. Evidentment, les primeres resolucions, les primeres cartes, la dels drets humans, parlaven, o han parlat, dels temes d'igualtat. Jo crec però, que s'ha passat de considerar la qüestió de la igualtat home-dona com una exigència de justícia social, com una exigència d'ètica. S'ha passat d'incorporar-la com a requisit vital i imprescindible per a l'equilibri mundial. És a dir, s'ha passat del terreny ètic, que no és que no em sembli important, però en un món ètic pot parlar tothom, i de tenir comportaments ètics, la cosa brilla moltes més vegades per la seva absència. Passar, o incorporar, o afegir a la perspectiva ètica la perspectiva de requisit vital és imprescindible per a l'equilibri mundial. Crec que també s'ha produït un canvi significatiu.

En aquest sentit, i em permetreu que parli un moment d'aquest tema, el 13 de gener, a Monterrey, a Mèxic, la directora de l'UNIFEM, Noeleen Heyzer, a la reunió de les Amèriques, va titular el seu discurs com "La participació i el lideratge de les dones: qüestió vital per a la governabilitat de la democràcia".

És a dir, sense les dones, no hi haurà al món ni desenvolupament, ni pau, ni seguretat. I em sembla que tots Vostès tenen al cap que el tema, que viuen avui els polítics mundials, més greu, o al que sembla que se li dediqui més atenció, és precisament el de la seguretat. D'això no en parlaré perquè per aquí sí que aniríem cap a altres camins. Per tant, avui, tothom reconeix que les dones representem un immens potencial a l'hora d'oferir solucions innovadores, especialment en èpoques de crisi, per resoldre els problemes mundials; encara que, malgrat aquest reconeixement, són pocs els governs que es dirigeixen en primer lloc a les dones per tractar de trobar solucions, o que les incorporen en el pla d'igualtat amb els homes per trobar aquesta solució.

La Sra. Heyzer assenyalava en aquest discurs algun dels reptes del segle XXI. Ella deia que en el debat mundial sobre la globalització hi ha dues cares de la mateixa moneda. Hi ha alguns fets positius, com són millor i major connectivitat entre actors econò-

mics, un procés accelerat de la difusió de les tecnologies, o l'existència de més instruments i de més oportunitats econòmiques per a països i persones. En la cara negativa d'aquesta balança, però, hi havia la privatització de recursos socials i públics, un treball pitjor pagat i precari, la intensificació de les desigualtats ja existents i un major cost per les dones ocasionat perquè la reducció de serveis públics destinats a cobrir necessitats bàsiques es feia, precisament, en perjudici del treball de les dones. Per tant, repte de la globalització, aspectes positius, aspectes negatius.

Segon repte: fragmentació al món i inseguretat creixent arreu del planeta, onades d'extremisme i caiguda del respecte pels drets humans i disminució dels fons pel desenvolupament. Conjuntament amb una pèrdua del sentit de responsabilitat, en un món cada vegada més interrelacionat. Fixeu-vos que estic donant conceptes, cada un em podria permetre parlar més estona, però crec que assenyalen alguns dels fenòmens que estan contribuint a aquesta sensació de fragmentació i d'inseguretat. I davant aquesta situació que genera, d'altra banda, un escepticisme profund respecte a les institucions.

Abans d'entrar en aquest saló, estàvem conversant i parlant del terrible atemptat que ha costat moltes vides humanes al metro de Moscou fa poques hores i ens preguntàvem qui devia haver estat el causant. I no ho sabem, però sobretot tenim força la impressió que no ho sabrem mai i encara que ens ho diguin, no ens ho creurem. És a dir, tenim una sensació creixent d'escepticisme davant de les institucions i de les xarxes socials o polítiques i, enfront d'aquest escepticisme, el valor de les dones resideix precisament en la seva capacitat de teixir, de seguir fent bullir cada dia, una xarxa de relacions en favor de la pau, de la solidaritat, de la reconciliació, del desarmament, de la desmobilització, de la veritat, de la reconstrucció.

És a dir, aquest és el potencial absolutament impagable que la humanitat té en nosaltres per, davant d'aquest escepticisme que ens generen institucions i situacions mundials, compensar-ho amb aquesta capacitat. I per tant, el seguiment de les institucions i dels governs quan ens donen suport o quan afavoreixen aquesta tasca i la seva capacitat per crear una pau sostinguda.

El tercer gran repte és l'existència de problemes sense límits o fronteres, des de la sida fins el tràfic d'armes, de drogues, de persones. Els dos principals al món són el tràfic d'armes i de drogues, un i altre destinats a la destrucció i en aquest moment està creixent de forma alarmant el tràfic humà. Per a les dones, a més a més, la frontera entre legalitat i il·legalitat en les migracions és de molt difícil percepció, quan el que es busca és desesperadament la subsistència. La sida, d'altra banda, desborda la geografia dels estats i a més està fustigat per la discriminació de gènere i la violència sexual, que avui ja representa un 50% de les infeccions.

A la Declaració del Mil·lenni, Nacions Unides va identificar la igualtat de gèneres i l'autonomia de les dones tant com un objectiu en si mateix com un requisit per a l'obtenció de reptes que s'havia fixat i subratllava amb satisfacció que 174 països o estats han ratificat la convenció de Pequín i que 118 països del món tenen plans d'acció per a la

igualtat. Ara, totes nosaltres i tots nosaltres sabem perfectament que el problema no resideix en les declaracions i els plans: el paper ho resisteix tot, en un paper pots escriure el que vulguis, no es queixa mai. Les declaracions se les endú el vent. Si la dius molt grossa, doncs algú et replicarà i durant un parell de dies hi haurà un cert mullader, una certa repercussió als mitjans, però finalment també se les endú el vent. Les paraules se les endú el vent i el paper ho aguanta tot. En tots els temes mundials, el més important no són les declaracions, ho repeteixo, no són els plans, sinó la capacitat i voluntat de dur-los a terme.

De fet, en aquesta reunió de Monterrey, la directora d'UNIFEM deia que en els països del Carib i d'Amèrica Llatina, entre 1997 i 2003, hi ha 20 milions més de persones pobres, és a dir, ha crescut la pobresa en aquests països i la desocupació també ha crescut més del 10%, malgrat que el món sembla que econòmicament progressi. I seguia dient què, tot i que sembli que ha canviat el segle i que hi haurà en els pròxims anys un creixement superior al 3,5%, la possibilitat que aquests països puguin apuntar-se amb criteris més igualitaris a aquest canvi de cicle econòmic està directament lligat a què, en els mateixos països, s'hagi produït una reconciliació entre econòmic i polític.

És a dir, que si les dades econòmiques no van acompanyades d'una redistribució social i política del país, no és possible que aquests països d'Amèrica Llatina puguin arribar a una situació de bonança econòmica. I en aquest sentit, mentre les dones segueixen sent considerades com a treballadores informals, o treballadores casuals, o treballadores de terme breu i concentrats en sectors semiprofessionals, no hi ha incentius per a la inversió en formació de les dones i per tant no hi haurà creixement sostingut.

Mentre les discriminacions de gènere o els estereotips culturals, i d'això també se'n podria parlar moltíssim, limiten les opcions i la capacitat d'elecció de les dones, el potencial d'un creixement econòmic sostenible per als països no prosperarà. La desigualtat, i aquesta és una afirmació ja acceptada, és una barrera per al desenvolupament econòmic i social i per a la democràcia.

D'altra banda, i si volem acabar de completar aquesta perspectiva, és molt difícil tenir dades estadístiques disgregades per gèneres en el conjunt dels indicadors mundials. És a dir, encara no tenim un sistema integrat de dades sobre el treball de les dones, perquè encara hi ha molts països que consideren que no és un treball, o que no són econòmicament actives les dones que treballen a casa o al camp. Per tant, difícilment podrem saber de què estem parlant.

Quines han de ser les línies per avançar en la solució d'aquests problemes del segle XXI? Evidentment, el primer és la promoció de la participació de les dones en totes les decisions d'una societat, des de la casa o la comunitat, el mercat, la feina, les institucions públiques. Hi ha una forma de comprovar molt fàcil, que és mirar quants seients ocupem als parlaments. Com que és l'única estadística que hi ha, és l'única que us puc donar: el 2002, el 14%. Si demogràficament som el 50%, i si per a què es noti que hi som, si més no, cal el 30%, doncs al conjunt mundial som tan sols el 14%. Però tindreu una sorpresa quan us digui quins són els països que tenen més representació de dones. Per exemple, a

Cuba, Argentina i Costa Rica, es supera el 30%, més que els països escandinaus, és a dir, els que posem com a exemple. Doncs ni els suecs, sinó Rwanda, que només sabem de Rwanda, fa uns anys, les matances dels hutus i dels tutsis i mai no aconseguíem entendre qui eren els bons i qui eren els dolents. Els dolents som nosaltres... Bé, allà hi ha el 49%.

Ara, el 49, el 50, el 60... Però, que no es preocupin els homes que no el volem, el 60!, ocupar un lloc al parlament no és la panacea, no és la resolució de tots els problemes, atès que, sovint, les dones en aquests parlaments no saben o no poden votar lleis a favor de les dones. Depèn de la constitució del país, del govern, de les organitzacions, dels organismes financers mundials com el Fons Mundial, és a dir, que depèn de tantes coses què, que hi hagi més o menys dones, no altera o no és determinant.

Ara, la seva absència indica que no són ni tan sols acceptades com a iguals en la presa de decisions i per tant, sí que és molt indicador. En el terreny del paper creixent de les dones en els conflictes, val la pena seguir de prop el que està passant a Timor o a Afganistan, on la presència de les dones en la solució dels conflictes bèl·lics i en l'execució dels acords de pau, està canviant o està millorant.

Una última consideració sobre la violència i la sida. Avui es calcula que hi ha 700.000 persones, la majoria dones i infants, objectes del tràfic humà anual. L'esclavitud, que semblava haver-se acabat el segle XVI. La majoria procedeix del Sud i del Sud-est asiàtic i, anualment, 50.000 dones i noies són importades als EUA. Una de cada tres dones patirà, al llarg de la seva vida, la violència: cops, rapte, prostitució, tràfic. Una de cada dues persones infectades per la sida avui és dona. Quan va començar la infecció, o pandèmia, es considerava que la sida era cosa perifèrica a les dones. Avui som a l'epicentre de la infecció, essent la violència sexual contra dones la causa principal de la infecció. Amb l'agregant que un cop infectades, tornen a les seves famílies i són novament objecte de violència pel fet de la infecció. És a dir, som en un cercle viciós. Les ajudes econòmiques per facilitar aliments per a les persones infectades no haurien d'anar només a solucionar la part post-infecció, sinó també a una fase prèvia d'eliminació de la violència contra les dones.

Bé, estic a punt d'acabar. La directora general d'UNIFEM deia què, de cara al futur, eren imprescindibles els acords internacionals i l'aplicació dels programes, la coherència entre recursos, lleis, polítiques i programes de suport a la igualtat de gènere i que la perspectiva de les dones fos presa en consideració.

Literalment deia: "Les respostes per a les dones són elevades. Les dones volen un món en què la desigualtat basada en el gènere, la classe social, la casta o l'ètnia s'absenti de cada país i de les relacions entre països. Les dones volen un món en el qual la satisfacció de les necessitats bàsiques sigui un dret bàsic i on la pobresa i qualsevol tipus de violència siguin eliminades; on el treball no pagat de les dones per alimentar, tenir cura i vestir la comunitat sigui valorat i compartit igualment pels homes; on cada persona tingui l'oportunitat de desenvolupar tot el seu potencial i creativitat; on el progrés de les dones sigui reconegut com a progrés de tot el món. Crear aquest món és de veritat el repte del segle XXI". I jo afegeixo: si les dones no ens posem al davant, no ho aconseguirem.

LA SITUACIÓ DE DISCRIMINACIÓ DE LA DONA I EL PAPER DE LES ORGANITZACIONS CIVILS

**DRETS POLÍTICS
SITUACIÓ ACTUAL I ESTRATÈGIA D'INTERVENCIÓ I INCIDÈNCIA**

Rubidia Escobar Las Dignas, El Salvador

Tingueu totes i tots un bon dia. És per a mi, com a representant llatina, un plaer ser aquí, compartint les nostres experiències en l'Àrea de Participació Política i Desenvolupament Local. Aprofito l'avinentsa per agrair-vos a totes i tots el suport que ens esteu donant, especialment a Cooperacció per haver-nos convidat a aquest Fòrum dels drets humans i el paper de les dones com a motor de canvi social.

Per anar entrant una mica en el context d'El Salvador, us comentaré els drets polítics de les dones. A onze anys dels acords de pau i de la transició política de la nostra societat, les dones hem guanyat un protagonisme però cada pas que hem realitzat ha estat una conquesta, desarrelant el sistema polític que ha estat dissenyat per homes i per als homes. Amb la qual cosa, cada conquesta va significat un repte per a les dones.

Les primeres passes en l'exercici dels drets polítics de les dones a El Salvador van ser arran de la conquesta del dret a vot femení, fet que s'aconseguí el 1950, després d'una llarga lluita de les sufragistes i que s'ha intentat esborrar de la nostra història. El *Movimiento de las Mujeres* està fent un esforç per anar rescatant l'aportació que moltes dones han fet en la conquesta dels drets civils i polítics de les dones.

La primera dona que va postular per a candidata a presidenta de la república a El Salvador va ser Prudencia Ayala, el 1930 i, com ja he mencionat, el *Movimiento de Mujeres* està fent grans esforços per a què es vagi reconeixent a moltes dones que han jugat un paper important en la història dels drets de les dones al nostre país. Actualment, hi ha poca participació, em sembla que igual com passa als països centreamericans i coneixent l'experiència ara a través de l'intercanvi amb les dones del Marroc, i alguns grups de dones, veiem que les diferències no són tant grans com un mateix podria imaginar i que hi ha diferents factors que van determinant la participació de les dones.

Dins d'aquests factors hi ha els socioculturals, que ens determina, a les dones, a un paper de mares i esposes treballadores, fet que ens implica una sobrecàrrega de treball.

A més dels factors econòmics, al nostre país per exemple, el 30% de les dones són les encarregades del manteniment de la família. Tot això són impediments per poder participar en la part política i, a més, no se'ns considera preparades per a la participació política. Això dóna com a resultat l'escassa presència de les dones en l'àrea de participació política.

Per comentar-vos una mica els resultats de les eleccions municipals que vàrem tenir l'any passat, dins dels resultats de 262 ajuntaments que té el país, només 17 municipis estan governats per dones. Podeu veure aquí la diferència que hi ha: del 94% dels municipis que estan governats per homes, només un 6% estan governats per dones. Un altre dels resultats electorals és que en 39 municipis no hi ha ni una sola dona, és a dir, d'aquests 262, encara n'hi ha 39 en què no s'hi troba cap dona, ni tan sols amb càrrec de suplent.

A El Salvador, majoritàriament, les dones tenen càrrec de suplent i els regidors suplents no poden tenir vot. Tot i això uns quants municipis, per mitjà d'acords, estableixen que els càrrecs suplents puguin tenir igual participació que els càrrecs de propietaris.

Resultats electorals. Eleccions març 2003.

De les 262 alcaldies del país, tan sols a 17 d'elles governen dones.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del TSF.

Resultats electorals. Eleccions març 2003.

Existeixen 39 municipis on no hi ha ni una sola dona en el govern local, i corresponen al 15% del total.

PARTITS	n	TOTAL	%
ARENA	16	109	14,7
FMLN	4	63	6,3
PCN	12	55	21,8
PDC	2	13	15,4
CDU	1	4	25,0
FMLN-PDC	2	6	33,3
FMLN-CDU	0	6	0,0
PAN	0	2	0,0
PPR	0	1	0,0
PMR-PCD-PSD	0	3	0,0
TOTAL	37	262	14,12

Font: elaboració pròpia a partir de dades del ISF.

Després, tenim una llista dels partits que hi ha a El Salvador i el total de representació de les dones. Ara ens trobem en un període en el qual hi ha menys participació que fins i tot en el període 1994-1997. És a dir, que s'han fet molts esforços, però malgrat això els partits polítics continuen resistint-se a que hi hagi més dones en càrrecs polítics així com també pel que fa a la permanència de les dones als governs municipals: del 1997 al 2003, la representació de les dones es troba en un període difícil, perquè tot i que hi hagi una major pràctica i que s'ho hagin treballat molt dins els seus governs municipals, les dones no tenen moltes possibilitats que les tornin a proposar ni a obtenir recolzament dels homes. Majoritàriament, els partits no accepten que les dones siguin protagonistes a l'hora de les noves eleccions. Això significa no poder aprofitar l'experiència que s'hagi obtingut en un sol període (que només són tres anys i, a més, li ha costat un any adaptar-se dins del govern).

Per molts esforços que es facin i tot i rebent el suport de les organitzacions, no els permet que hi hagi una continuïtat per poder aplicar els coneixements que hagin adquirit en aquest procés. Hi ha moltes causes: dintre d'aquestes, la discriminació per part dels homes, que es fa evident a l'hora d'atorgar-li funcions més secundàries, més en l'àrea social per exemple. No permeten que hi hagi gaire participació a les comissions estratègiques, per exemple les comissions on es decidiran els pressupostos, com us comentava, majoritàriament la proposen en càrrecs de suplència. En alguns partits poden anar-hi més dones a les llistes però en partits que no tenen gaires possibilitats de guanyar.

Un altre dels factors que no permet la permanència de les dones són les manobres partidistes, tant internes com externes. Incideix molt en l'elecció de les plantilles municipals per exemple, igualment en les legislatures i les decisions dels partits. Allà fan les pròpies negociacions i per molt que es vulgui pressionar, moltes vegades és difícil.

També és difícil compaginar els rols que les dones tenim, com els que ja he citat: la llar, treballadores ... A vegades, quan preguntem a una funcionària els diferents rols que ella té, ens surt una gran llista que a l'hora de quantificar és molt difícil. Moltes vegades les que han estat representants públiques han tingut les seves experiències i decideixen no lluitar gaire perquè se'ls recolzi per una nova elecció.

El treball que realitzen les dones es menys valorat que el que fan el homes, apart que quan una dona arriba a un Consell Municipal, té totes les mirades al damunt, mirant què fa, com actua, com parla, com es vesteix... I en quant als homes no és així, encara que sigui la seva primera experiència, no importa que no en sàpiga, que no conegui el codi municipal, el moviment intern dels consells... No se li exigeix igual com se li exigeix a una dona. Per tant, és més difícil, perquè allà hem d'anar amb més compte, investigar igual, informar-nos molt més. Sabem que tenim un gran pes al damunt.

Una valoració que fèiem, és què, per participar en política, les dones tenim molts obstacles i un dels primers és que en els partits polítics, les candidates puguin tenir llocs reals i amb possibilitats efectives. Hem fet moltes propostes com per exemple les reformes al codi municipal, al codi electoral, en els quals s'estableixen quotes de participació de les dones. Atès que fent altres negociacions no s'accepten, almenys que s'estableixin unes quotes, per a què s'obligui d'alguna manera als partits polítics a contemplar la presència de dones. Però encara no hem aconseguit aquest tipus de negociació. Dins de la llista de partits que heu vist, només un d'esquerres compta actualment amb una quota de participació per a les dones del 35%, però que no es compleix en tots els municipis. És una lluita permanent, s'han d'anar promovent més lideratges i negociar amb els partits a fi que puguin incorporar més dones i que aquestes ocupin llocs predominants en les llistes per poder obtenir una presència real en la participació política.

En definitiva, les dones tradicionalment, són relegades als llocs secundaris o a la suplència, tant en l'àmbit de l'Assemblea Legislativa com dels Consells Municipals i és per això que, l'acció del *Movimiento de Mujeres* des de la dècada dels 90, en les diferents organitzacions, ha estat col·locant a l'agenda pública el dèficit que hi ha de la participació política de les dones i proposant mesures per superar-ho, com la proposta de la reforma del codi electoral, les negociacions amb els partits, etc. Hem plantejat, a més, plataformes reivindicatives, tant municipals com nacionals i hem arribat al punt de convertir-nos en assessores dels governs municipals per a l'elaboració de polítiques d'equitat de gènere o d'accions positives, a fi que realment es promogui la participació de les dones dins dels municipis.

Dins aquest panorama, *Las Dignas*, com a part del *Movimiento de las Mujeres* a El Salvador, hem plantejat la nostra missió, que estem treballant des de 1990 i l'hem definit de la següent manera: volem contribuir a l'eradicació de la subordinació de gènere com a condició de justícia i de democràcia social.

Amb tot aquest context, nosaltres hem definit treballar i actuem en el sexisme al sistema educatiu, polític, econòmic i de justícia, fent incidència i propostes des del programa d'educació per l'equitat de gènere. Així mateix, treballem pel que fa a l'agreuja-ment de les inequitats i els drets econòmics de les dones, establint aliances amb altres

organitzacions, per poder treballar pel canvi. També treballem el problema de justícia econòmica per a les dones, amb assessorament a dones que han estat víctimes de violació dels seus drets laborals. Es promouen també oficis no tradicionals, com la mecànica de l'automòbil, la fusteria, la feina de paleta.

Una altra àrea en què actuem és la de la violència envers les dones, amb el programa de drets sexuals i reproductius i una vida lliure de violència, que és també un altre dels grans problemes allà. En aquest programa, es dóna assessorament a les dones que han estat víctimes de la violència, se les acompanya quan estan decidides a emprendre processos de denúncia i es treballa també amb jutjats, fent propostes de reforma de llei, com per exemple, l'any passat, s'aconseguí alguna reforma en la llei contra la violència entre familiars. I davant la impunitat, sempre tindrem la part de la recuperació de la memòria històrica, que no és un programa específic, però que, en l'àmbit institucional de *Las Dignas*, s'està treballant ja que hi ha hagut i segueix havent-hi moltes víctimes.

Dins l'Àrea de la participació política i el desenvolupament local, és des d'on estem treballant contra els obstacles i els límits per a què les dones puguin moure's en una ciutadania plena i exercir els seus drets civils i polítics. Des del programa de participació política i desenvolupament local, ens hem plantejat tres estratègies. Una és l'enfortiment organitzador dels grups locals. Actualment, estem treballant amb vint grups i se'ls acompanya i assessora per a què puguin aconseguir autonomia i fer incidència en els governs municipals, negociant propostes i demandes.

La segona estratègia és l'acompanyament de les regidores a escala bilateral, perquè elles puguin desenvolupar una gestió amb un enfoc d'equitat, una gestió que realment ens beneficia a les dones. També, en aquesta segona estratègia, recolzem l'*Asociación Nacional de Sindicales, Regidoras y Alcaldesas*, on participen funcionàries de tot el país, amb la característica que és un espai pluralista, a través d'aliances amb altres organitzacions de dones, per fer propostes que vagin millorant la participació de les dones.

En la tercera estratègia, també donem suport a la co-gestió d'alguns projectes que van encaminats a millorar la situació de les dones. Considerem molt important l'articulació d'aquestes tres estratègies, perquè d'aquesta manera podem obtenir millors resultats per a les dones. Els grups de dones, enfortits en tenir relació amb les regidores, poden establir propostes de manera conjunta i tenir major pes a l'hora de negociar-les amb els Consells Municipals. També a les regidores els permet conèixer més la realitat, atès que moltes vegades les dones arribem als Consells Municipals i no coneixem la problemàtica, és a dir no en som conscients, no som sensibles. Però treballar amb dones que han tingut una experiència prèvia els permet fer una anàlisi més profunda i poder aportar i deixar alguna cosa a les dones des de la seva gestió, no passar només perquè un partit "x" l'hagi proposada, sinó aprofitar realment l'oportunitat d'estar allà i poder fer una gestió amb visió cap a les dones, amb perspectiva de gènere.

Alguna de les nostres accions més generals que hem dut a terme dins el programa és el pacte de coalició per les dones a la política, que es va promoure abans de les eleccions de

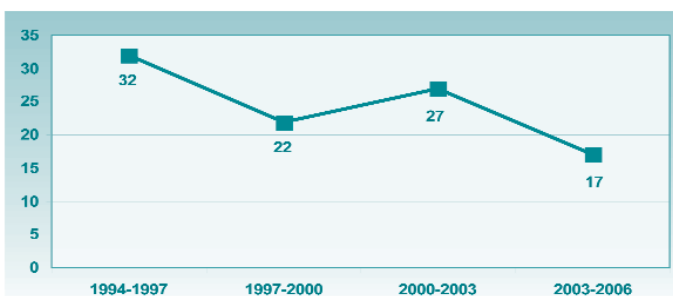
2002. Aquest pacte pretenia que no hi hagués agressió envers les mateixes dones, ja que es llançava una campanya destructiva cap a la imatge de les persones. Aleshores, entre les dones ens vàrem comprometre a que nosaltres promouríem que hi hagués més promoció de les dones independentment de les plantilles i que fos sense agredir-nos. Aquest pacte va ser recolzat per més de 150 organitzacions de dones d'El Salvador i encara segueix vigent.

En definitiva, la proposta de les reformes electorals, el suport a la candidatura de dones magistrat i la promoció també de candidates al procuradoratge general, a més a més, de l'acompanyament d'organitzacions locals de dones en la lluita reivindicativa, són algunes de les accions més generals que realitzem. Dins d'aquest procés podríem identificar alguns èxits. Un d'ells és que ara hi ha vint grups enfortits de dones. És així com es reflecteix el treball d'anys de realització del programa de participació política i de desenvolupament local. Es treballa al voltant de plataformes, dels processos de legalització que elles emprenen per tenir la seva autonomia, la incidència, la mobilització i la negociació.

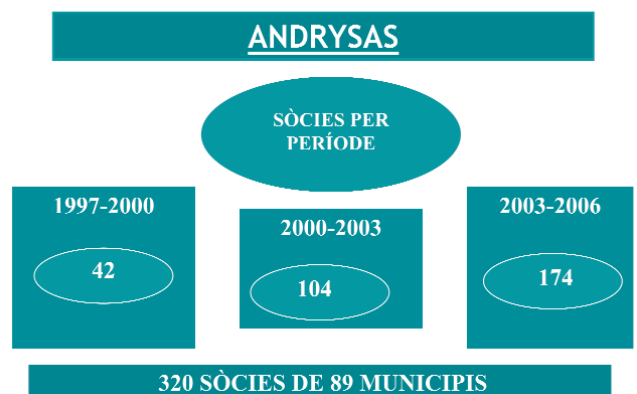
Un dels assoliments més recents que ara estem promovent és la *Unión Salvadoreña de Organizaciones de Mujeres para la Democracia, la Justicia social y el Desarrollo local con Equidad de género*, un nom ben llarg que elles han discutit i definit. Hem passat jornades amb 150 dones representants directives de les associacions, discutint cada frase, a fi que això sigui un procés democràtic i val la pena apostar-hi. En aquest esforç hi estan treballant vint organitzacions de dones de diferents municipis del país i estan apostant perquè s'integrin més grups. Dins de la *Asociación de Sindicales, Regidoras y Alcaldesas salvadoreñas*, actualment hi estan participant 320 sòcies de 89 municipis.

Evolució de la presència de dones a alcaldies de 1994 -2003.

Ens trobem en el període electoral on hi ha menys dones a alcaldies, aprox. el 50% que el 1994.

FITES ...

Podeu veure aquí les sòcies que hi ha hagut per cada període. En l'últim període, se n'han integrat 174 més dels diversos partits polítics. El procés de construcció ha estat molt productiu ja que s'ha aconseguit un intercanvi entre les experiències de les funcionàries (representants públiques) anteriors i les actuals. El fet que deixin de ser funcionàries no vol dir que ja pleguin, sinó que s'hi queden per enfortir les noves regidores i compartir les seves experiències.

Un altre dels èxits que hem pogut identificar és la incidència i la pressió que s'ha fet en els governs municipals, sempre amb els grups, per a què estableixin polítiques i accions d'equitat de gènere als diversos municipis. Malgrat els avenços, encara ens resulta difícil, ens està costant, però a partir que es va elaborar la política d'equitat de gènere de San Salvador, crec que se n'ha fet molt ressò i ara alguns alcaldes i consells s'estan interessant per implementar aquest tipus d'accions. Actualment, hi ha dotze municipis que compten amb polítiques o amb plans i amb oficines de les dones. En alguns casos ja compten amb pressupostos d'ajut per al funcionament. N'hi ha d'altres que encara no i això és part dels reptes.

A vegades es pot aconseguir arrencar un acord municipal, però a l'hora de tocar un pressupost, això ja és molt més difícil. També considerem que és molt important haver incidit en les diferents entitats municipals, hem pogut establir aliances de suport, aliances amb la corporació de municipis d'El Salvador, de la mateixa manera que amb l'ISDEM i altres institucions del govern que han estat donant suport en diversos processos.

A més de l'ampliació del teixit associatiu local amb diferents grups de dones i també grups mixtes, que estan coordinant l'enfortiment de les aliances i el nostre equip de treball, que és força petit, a través de les relacions amb les regidores, hem arribat a un 34% dels municipis del país en els quals hem pogut treballar. La construcció d'una xarxa centreamericana de dones pel desenvolupament local amb equitat de gènere, on participen dones de Guatemala, Hondures, Nicaragua i El Salvador, que ha estat recolzat per OEA, que està donant suport a *Las Dignas* també amb un dels projectes d'enfortiment en la participació política.

Tot això us ho he explicat així, una mica de pressa, però cada cosa implica diferents processos i, com dèiem, el treball no són projectes específics, projectes puntuals, sinó que implica tot un procés de transformació i de construcció. Això ha requerit molta articulació amb els diversos sectors de la població.

També dir-vos que *Las Dignas*, malgrat que vam néixer d'esquerres, ara hem aconseguit treballar amb Consells Municipals de dretes, fins i tot, amb la finalitat de promoure la participació de les dones. Al principi ens fèiem moltes preguntes, sobretot del suport a Las Andrysas, atès que és un espai pluralista. Però igualment hem decidit apostar per les dones, amb la possibilitat de poder realitzar una bona gestió. Igualment treballar des de les demandes immediates, per poder arribar així a les demandes estratègiques.

Quant a les conclusions que hem extret nosaltres en relació al treball amb Las Andrysas, és què la presència de les dones dins els governs locals no és una garantia, però que si ho és emprendre processos amb ells, es poden tenir molts resultats de sensibilització i d'aliances amb altres associacions locals de dones i treballar així per incidir pel que fa a la demanda de les dones.

Un altre dels aspectes molt important és l'intercanvi continu de les experiències de les dones. Ja en l'entorn que visualitzem per continuar la nostra feina, hem detectat que

hi ha algunes oportunitats i hi veiem la gestió d'aliances femenines de caràcter pluralista. A més de l'existència de propostes, de debats i d'experiència de la participació política i de ciutadania que s'estan promovent al nostre país, així com el processos de debats al voltant de la institucionalització de polítiques públiques, amb enfocament de perspectiva de gènere en l'àmbit municipal, que, com dèiem, això no és una garantia, però que el fet que s'estableixin com polítiques municipals és un primer pas. I després continua el procés de que de veritat s'hi assignin pressupostos, que es compleixin els compromisos establerts.

També hem identificat algunes amenaces que poden afectar la nostra feina. Una d'elles és la pèrdua de credibilitat per part de la població envers els partits polítics, fet que ha augmentat l'interès per part de la ciutadania i a l'hora de votar també hi ha molt absentisme. La resistència de la classe política a les reformes electorals, ja que s'han fet moltes propostes de reforma però a l'hora de negociar hi ha postures totalment tanca-des. La falta de continuïtat en l'administració de la gestió pública local, que mencionàvem anteriorment, que les dones tenim poques possibilitats de continuar per dos períodes i ja no diguem més, en canvi si es repeteixen per diversos períodes per als homes. El procés de privatització de les empreses i els serveis públics, que al nostre país ens està afectant molt, és un dels aspectes que afecta la nostra feina i el creixement de la pobresa i l'increment de la desocupació femenina, que amb tots els tractats que s'han imposat, les dones som qui en sortim més afectades.

Bé, així doncs, aquí acabo, dient-vos què, a grans trets, us he comentat una mica la feina que fem i que ho fem per a transformar el present, atès que és l'únic camí per construir un futur digne per a totes i tots.

Sara Álvarez
CALDH, Guatemala

Bon dia a tothom. Amb molt de gust soc aquí. He conegut poc aquest país, però el que he vist m'ha agradat molt. La gent és molt "buena onda", com diríem al meu país. Venim aquí per compartir una mica la feina que hem fet a Guatemala. Parlaré de la participació política de les dones enfocada en els partits polítics, que també fem un esforç allà, i també parlant una mica de la participació política en l'àmbit de moviment de dones i la incidència que aquesta participació pot tenir.

A Guatemala, com sabeu, hi va haver guerra més de 36 anys. Després d'això va venir el procés de pau, però com bé deia la senyora que ha presentat el fòrum, sobre el paper es pot posar tot, però en la pràctica hi ha moltes violacions dels drets, tant de dones com d'homes. Hi ha moltes morts encara en els defensors dels drets humans. L'any passat van morir més de 350 dones, esquarterades, ficades en túnels i llençades i sempre dient que havien estat els grups de joves delinqüents. La majoria d'aquestes dones que van morir eren dones treballadores de la "maquila", usaré aquest terme de "maquila" per parlar de les indústries internacionals que treballen amb tèxtils, etc. També hi ha molta inseguretats i molta violència i segueix existint molta pobresa, entre altres coses.

Les dones som més de la meitat de la població de Guatemala i sobretot dones maies. Vivim en condicions de desigualtat, com ho demostra l'analfabetisme de les dones indígenes, que és del 51,5% i això també reflecteix les condicions de les dones pel que fa a la seva salut. Les dones no som propietàries del nostres cossos, sinó que estan controlats pels homes, decideixen quants fills tindran, i quan, com, i on tenir relacions amb nosaltres. La majoria de les dones als 20 té un fill o una filla, i la mitjana de fills és de 5, mentre que aquí és d'1,2.

En qüestió de la participació política partidària, l'any passat, a finals de desembre, hi hagué les darreres eleccions, i de 158 diputats que hi ha al congrés, només van quedar 13 dones, i d'aquestes 13 dones, només n'hi ha 2 d'indígenes o maies. Dels 331 ajuntaments, només van quedar 8 dones. Com bé us deia la Rubidia, hi ha una obertura en això de la discriminació positiva, com em sembla que l'anomenen aquí, que s'obre espai, però sempre en no-preses de decisió i als càrrecs més baixos. I efectivament, sempre diuen "l'espai hi és"; preparen els espais, però no enforceixen les capacitats de les dones ni la participació política perquè elles puguin ocupar aquests llocs. I aquestes dones que estan al govern, tampoc podem dir que són una gran oportunitat, perquè moltes d'elles no tenen aquesta consciència de la situació de gènere, ni ètnica, ni de la pobresa, sinó que són dones que han nascut com jo en el sistema patriarcal i que moltes vegades apliquen aquestes formes com els homes, aleshores és molt complicat poder negociar amb elles les necessitats de la dona. No puc deixar de dir, però, que és un progrés que elles siguin on són.

La discriminació ètnica és un altre dels problemes molt greus a Guatemala. El racisme no és reconegut com una institució d'opressió, es parla dels drets humans dels pobles indígenes, però no es parla de totes les expressions que ha construït tot el sistema amb la funció d'oprimir i deslegitimar els maies, i sobretot les dones, a Guatemala. Jo utilitzo un terme que és la deshumanització, perquè efectivament és el que és. És biològic o cultural, però sempre hi ha una gran diferència. Hi ha molta gent pobre a Guatemala que diu "jo prefereixo ser pobre però no indi". Aleshores són condicions de racisme molt fortes. Els darrers dies de les eleccions, la Premi Nobel de la pau, Rigoberta Menchú, estava participant en una activitat pública amb funcionaris, i va venir gent del partit FLG per agredir. La van colpejar, li van tirar coses a la cara. Va sortir als mitjans de comunicació i el govern va dir "no va dir res". Ella sola es va haver d'aliar amb altra gent de defensa dels drets humans per poder posar la denúncia.

Juntament a aquestes coses que us he explicat, hi ha aquestes discriminacions històriques de les dones, que vénen des de les expressions de subordinació o pressió del sistema excloent, patriarcal, racista, elitista - que són tantes paraules per a poder descriure el que ens passa, però que ens porta a nosaltres, les dones guatemalenques a viure en una triple discriminació o de vegades quàdruple discriminació per les situacions i entitats que ens ha tocat viure.

Les dones a Guatemala tenen molt poca autoestima, tenen molt poca participació en tots els nivells. La majoria vivim amb expressions de violència de tota mena, exclusió de tots els espais (no només polítics, sinó també socials, culturals), poc o nul accés a l'educació

formal, amb una autoestima molt baixa, tal com us deia, vivint sempre en funció de les altres, dels altres sobretot; prioritant sempre les necessitats dels altres i buscant el benestar dels petits o petites, o de l'altre que és amb nosaltres, però menys de nosaltres mateixes.

A Guatemala, la majoria de dones tenen actituds de servitud cap a les seves parelles, i de dependència econòmica, emocional i racional. Les dones indígenes sempre han estat vistes com incapaces, sempre en feines de servei domèstic o en cases particulars, o també en feines en les indústries tèxtils, conegudes com *maquillas*, on les dones treballen més de quinze, vint hores de feina, on les obliguen a fer hores extres, i a més a més, els violen tots els drets mínims laborals inscrits per la llei. Aquesta és una de les coses que a Guatemala tenim, aquesta il·legalitat. Tenim aquest estatus jurídic, som iguals que els homes en estatus jurídic, però en l'aplicació de les lleis és tot al contrari.

Diverses organitzacions hem procurat canviar aquestes condicions de vida de les dones, i hem procurat des de fa molts anys, tant el grup de dones com el de les dones indígenes, que són menys, d'enfortir aquestes capacitats i canviar aquesta situació. I efectivament ens hem equivocat moltes vegades en aquesta recerca d'estratègies. Un exemple: el de la prestació econòmica a les dones, que se'n diuen "bancos comunales" a Guatemala. Això va ser una cosa molt nova, i quan les dones van veure que els donarien un préstec, diners! Ai, que bé! Però el que va passar després és que no es van adonar del que això significaria per les seves vides, ja que tot va quedar en un endeutament de les dones, que van perdre la casa, el terreny, van perdre el poc que tenien les dones amb aquests préstecs.

Altres projectes que han arribat també han anat enfortint activitats de servei i feines informals, com ho són els projectes pensats, com aquest dels molins, o alguna botigueta, que sempre fa que les dones es tanquin en espais tancats. De casa seva a la botiga, de la botiga a casa seva. Llavors els projectes sempre reforcen aquesta actitud de servitud, i a més, de tancament de les dones, i que no pensen en les dones com a creadores, inventores o científiques. Alguns d'aquests projectes es van plantejar per enfortir les dones, però encara hi ha elements que falten, ja que la subordinació, l'opressió, la discriminació, la violència en el meu país, segueixen mantenint desigualtats entre homes i dones, sobretot les dones indígenes.

D'altra banda, hi ha projectes que es preocupen més per les necessitats específiques de les dones i per pensar en canvis més profunds, més estratègics, per a poder canviar la situació en què vivim les dones de Guatemala. En aquest context, nosaltres tenim el programa "drets de la dona" a CALDH, que és el centre legal en drets humans, on nosaltres volem tractar, potenciar les capacitats de les dones i organitzar-les per tal que aquestes incideixin col·lectivament. Això ha estat part d'un procés. Aquest objectiu no ha canviat gaire perquè és tan gran dir que potenciem les capacitats per tal que elles s'organitzin, després perquè elles hi incideixin, o sigui que aquest ha estat tot un procés i hem aconseguit diverses coses, però encara hi ha molt per fer, en tot això.

El programa de drets de la dona de CALDH utilitza 4 estratègies per enfortir les capacitats i l'organització de les dones.

Una d'aquestes estratègies és la formació i la capacitat amb un espai propi de les dones, on podem fer aquestes aliances, on podem dir el que ens fa mal, els que no ens en fa, els que ens alegra, el que ens dóna un orgasme, el que no ens el dóna... tot el que ens passa a les dones. Crear aquest espai de formació no només per parlar d'aquestes coses, sinó per parlar de coses teòriques, d'entendre per què les dones a Guatemala estem en aquesta situació, i després no només quedar-nos amb el coneixement sinó poder traslladar-lo a les altres mitjançant la formació de grups o de l'articulació dels grups, i que després això ens porti a la nostra tercera estratègia, que és la incidència.

En aquesta, intentem que totes les dones puguin fer expressions públiques de la situació de les dones en els seus municipis, i de fet traslladar-les a un nivell nacional ha estat una mica més complicat, però ja hem aconseguit que s'articulin amb el moviment de les dones, perquè podem incidir-hi a nivell local i nacional.

També tenim una altra estratègia: l'assessoria i l'acompanyament legal, gràcies al programa de drets de la dona, sobretot per a les treballadores de *maquilas*, per aquesta violació dels drets que us deia, ja que aquestes indústries transnacionals s'aprofiten de les dones guatemalenes que estan desinformades i tenen poca educació formal, i que no coneixen els seus drets, o que si els coneixen tenen por de defensar-los o exercir-los.

Aleshores, nosaltres intentem donar-los assessoria legal, però tenim una dificultat. Quan arriben les dones formades, enfortides, topen amb el sistema jurídic, que no funciona. Llavors elles intenten reivindicar els seus drets laborals, els seus drets com a dona, els drets com a indígenes, però al final no avancen gens perquè un procés pot ser que trigui 1 any, 2 anys perquè es pugui resoldre alguna cosa. Però d'altra banda, totes les ferides que ocasiona el procés són molt fortes, i moltes dones desisteixen perquè és tan lent que no ho aguanten.

És important tenir en compte que el moviment de les dones treballa segregadament segons les necessitats immediates de cada grup. No existeix una lluita articulada, més aviat existeixen diferents esforços i expressions dins del moviment. Ens coordinem i ens mobilitzem articuladament quan és necessari, però cada una es preocupa de treballar i canviar una situació específica.

Per exemple, les dones maies amb les ètnies, el gènere, el racisme; les treballadores de cases particulars, majoritàriament maies, estan treballant per a defensar la seva dignitat; les lesbianes lluiten pel respecte dels drets; les treballadores de *maquilas* intenten que es compleixin els seus mínims drets laborals; les dones del comerç sexual, prostitució, defensen la seva vida quotidianament, ja que estan en condicions molt dolentes; les dones amb discapacitat lluiten perquè se les reconegui en aquest món i perquè es treballin aquestes dificultats que elles tenen. Cada una està intentant de lluitar i de veure què fa per la seva banda, i això ens ha portat dificultats per a poder articular-nos i poder fer coses conjuntes.

Però això ens ha dificultat en certs moments, quan es veuen coses, com per exemple les morts. Una companya deia: "amb aquestes 350 dones que han mort volíem fer una articulació". Arribaven 8 dones, 5 dones, i ella deia: " Si les morts tan horribles d'aquestes dones no ens mouen, què ens mourà?". Però va ser culpa de la pobresa, perquè primer una ha de resoldre el que és immediat, és a dir, menjar, i després potser s'organitzarà per a canviar el món...

Bé, així podria seguir parlant de les dones urbanes, rurals, o de les dones de la tercera edat, amb les quals es fa molt poca feina.

Però totes estem buscant diferents vies per poder canviar la situació de les dones; fer que cada dia almenys una dona guatemalenca tingui una vida més digna i dies més feliços.

Pel que fa a les dones indígenes, que són majoritàriament maies, estem intentant d'enfortir-nos, però amb processos lents, ja que el racisme internacionalitzat encara ens posiciona en altres condicions i situacions. La majoria de dones maies vivim amb una autoestima baixa, desvalorització de nosaltres mateixes, creient que tenim poques capacitats, utilitzem com moltes altres la màscara de l'enuig i de les agressions per no ser agredides primer. Això sumat a les altres pressions a les dones, que encara augmenten més les dificultats per a organitzar-nos i potenciar les nostres capacitats. A més, duem a sobre la crítica dels homes maies, que diuen que tot el que ve de fora és occidental, i que estem perdent la nostra cultura per fer la reflexió de gènere, per fer la reflexió de les dones; llavors, ens estan prohibint tot el que és occidental, intenten que nosaltres no sapiguem res de les altres dones d'aquí o de l'altra banda "del bassal", com diu vosaltres.

Dins del moviment de les dones, hi ha diversos escenaris en relació a les dones maies. Uns són molt conscients de la situació i ens veuen com a dones, com a companyes i treballen amb nosaltres; d'altres pensen: "les indígenes, pobretes!", i ens veuen des de la sobreprotecció; d'altres pensen que hem de treballar en els assumptes que ens afecten i que no afecten a totes les dones, sinó sempre pensen en les especificitats.

Bé, aquest és més o menys el context de Guatemala. Jo em trobo en aquesta diversitat de dones, amb aquestes identitats diferents que em permeten ser qui sóc.

Vivint en aquest context guatemalenc, hi ha molt per fer per a les altres, per a les que vénen en les pròximes generacions. Però dia a dia, amb les organitzacions de dones, estem intentant de portar a terme diferents formes de desenvolupar-nos amb la cooperació. I amb aquestes aliances que hem hagut de fer estratègicament, anem canviant, i cada dia volem que es vagin complint més i que es vagin exercint més els drets de les dones.

Públic

Sobre la violació sexual, hi ha dues lleis que criden molt l'atenció. Una era que si et violaven per l'anus no era violació, això és una llei? I l'altra era que si et violaven i el violador es casava amb tu, no era violació tampoc. És cert, això? Vull dir que no m'ho estic inventant. És només per informar la gent de com estan les lleis allà, encara que no funcioni la jurisprudència, perquè no funciona. També hi ha lleis que són bastant tremendes, no? I només volia anotar aquest fet, i també preguntar si hi ha més lleis d'aquestes, si ens en podries explicar alguna cosa més.

Sara Álvarez

És cert el que dius, aquesta situació que es produeix amb les violacions és una cosa espantosa perquè el càstig es mesura segons l'actitud del violador. Més aviat no hi ha càstig per a les violacions. Jo tinc moltes, moltes amigues o conegudes que han estat dones violades i que no han volgut posar la denúncia perquè efectivament no s'aconsegueix res; més aviat és una transgressió pública perquè tu has de dir que t'han violat. Efectivament, és cert que si l'home que t'ha violat es vol casar amb tu, anul·len la violació, ja que està assumint el seu càrrec, encara que sigui un home desconegut o el més desagradable, però ho assumeixen així. Va més enllà d'una qüestió de llei, és més aviat una qüestió cultural. I si la jove queda en estat i l'home es fa càrrec del fill, no es fa tampoc res al respecte. L'altra qüestió, no la tinc gaire clara, però efectivament de les lleis a Guatemala, n'hi ha moltes que ofenen les dones i que nosaltres encara estem canviant.

L'any passat, per exemple, es va canviar la pensió alimentària, i també es va canviar el fet que si, per exemple, un home trobava la seva dona amb un altre home, se la castigava, però que no es castigava l'home en la mateixa situació.

Llavors, aquestes lleis, per exemple, han canviat gràcies al moviment de les dones, i així quotidianament anem lluitant. Però aquesta part de la llei és una mica complicada. Hi ha algunes dones que anem fent qüestions en la llei, i d'altres que anem fent canvis en el moviment, en la societat civil. Llavors, ens anem enfortint unes per aquesta banda i les altres per l'altra, estem fent canvis.

Públic

Un aspecte que caracteritza els nostres països de Llatinoamèrica és com enfronta la dona la pobresa, sobretot en l'àmbit quotidià, domèstic. Hi ha grups de dones organitzades que lluiten per poder alimentar les seves famílies. No ens has parlat d'aquest àmbit, potser no el desenvolupes. Voldria saber això, si us plau.

Sara Álvarez

Perdona, de la feina informal, has dit, oi?

Públic

Parlo del problema domèstic, de com enfrontar el problema de l'alimentació. Pot ser que les dones a Guatemala s'organitzin per menjadors populars, si els anomenes així. O cuines familiars?

Sara Álvarez

Era el que jo deia. Per la nostra manera de ser, arriben projectes d'aquests, cuina comunal, restaurants comunals. És cert que d'alguna manera ha generat alguna economia per a les dones, però sobretot el que ha fet ha estat reforçar aquesta activitat domèstica. Llavors nosaltres estem intentant qüestionar aquesta mena de projectes; en conec uns quants. El que han ocasionat és que, com que hi ha tanta pobresa, hi ha una baralla entre les dones i una que es queda amb el menjador o amb el molí. Llavors, al final, no creix l'organització de les dones, perquè no és només el molí pel molí, o el menjador, sinó més aviat què fem davant d'això, que no es quedi aquí, que es mogui.

DRETS ECONÒMICS
SITUACIÓ ACTUAL I ESTRATÈGIA D'INTERVENCIÓ I INCIDÈNCIA

Nadia Koubia

Forum de femmes, Maroc

En primer lloc, vull agrair-vos a tothom la presència, i que hagueu dedicat una mica del vostre temps a escoltar-nos. També vull agrair a Cooperacció i a tots els seus col·laboradors i col·laboradores que ens han permès ser aquí.

La meva intervenció està dedicada a la situació dels drets econòmics de les dones al Marroc.

El Marroc, com la majoria de països en vies de desenvolupament, ha viscut un segle de fracàs econòmic a causa de la seva integració en l'economia mundial i el procés de mundialització liberal, basat en la liberalització comercial i financera, en mesures d'ajustament macroeconòmiques i en la reducció de les inversions socials. Les condicions econòmiques conseqüència d'aquesta política han tingut un efecte devastador sobre la majoria dels marroquins, i nombroses famílies s'han vist afectades per greus problemes socials, en l'accés a l'educació, a l'habitatge, a la sanitat i a l'aigua potable. El problema de l'atur s'ha agreujat, igual que l'exclusió i la marginalització. Els problemes econòmics i socials no afecten de la mateixa manera a dones i homes. Els efectes de la pobresa i de les injustícies socials, incrementats per la inferioritat de l'estatut jurídic, impedeixen a les dones participar plenament en el desenvolupament i beneficiar-se'n equitativament.

Tot i que el Marroc es va adherir, el 1979, al pacte internacional relatiu als drets econòmics, socials i culturals, així com a certs convenis de l'Organització Mundial del Treball, la seva legislació interna no s'adapta a les normes internacionals, i la Constitució, llei suprema de l'Estat marroquí, no reconeix els drets econòmics i socials de les dones (només reconeix els drets polítics). Amb la Constitució, hi ha l'estatut de la dona, on queda palès que es depèn del marit, el cap de família.

A la precarietat jurídica de les dones marroquines, s'ha d'afegir la precarietat econòmica. Així doncs, el treball de les dones no està comptabilitzat ni remunerat, i està considerat com improductiu, sigui quin sigui el sector de l'activitat: agrícola, artesà o domèstic. La subestimació del paper econòmic de les dones en la comptabilitat nacional reclou la dona en un paper de consumidora i de beneficiària del desenvolupament, més que no pas en un paper actiu. Actualment, assistim al Marroc a l'augment de la taxa femenina en la pobresa, fins a un 70%. A més, segons les estadístiques de l'Estat, l'any 1994 (no hi ha hagut cap cens posterior), només un 9,9% de les dones tenia accés a l'aigua potable, i un 12,7% a l'electricitat.

Entre els problemes que pateix la dona, també hi ha l'atur, que afecta més les dones que els homes, especialment, l'atur de llarga durada. Quant més augmenta l'atur, més afecta les dones. L'any 2000, segons les estadístiques oficials, el percentatge d'atur femení a les ciutats era del 26,7%, per un 19% dels homes. Sense la protecció social que permet satisfer les necessitats diàries elementals, les dones a l'atur perden la possibilitat de poder-se inserir en la vida social, i constitueixen una càrrega important per a la família. En alguns casos, per fugir d'aquesta situació, les noies a l'atur, fins i tot les que tenen estudis univer-

sitaris, venen el seu cos per compensar la manca de recursos i ajudar les seves famílies, o fins i tot a vegades, amb l'esperança de trobar una feina. Moltes màfies exporten i venen noies, sobretot a Europa i als països del Golf. En general, l'atur femení impedeix afirmar una autonomia social i tenir accés a la igualtat. Això és tot pel que fa a l'atur.

Quant al treball femení, les estadístiques són incompletes, però en general, el treball és un triomf que permet les dones tenir un ingrés propi, una autonomia i una certa llibertat. També és una possibilitat de contacte i de participació en les decisions. L'accés al treball segueix sent un contribuent de la taxa d'analfabetisme femení i del baix nivell general d'instrucció de les dones. La taxa d'analfabetisme de les dones assoleix el 76%, afectant 5 dones de cada 10 a les ciutats, i 9 de cada 10 al camp. Els pares exerceixen una discriminació, atès que prefereixen escolaritzar els nens en comptes de les nenes, que des de ben petites es veuen obligades a realitzar les tasques de la vida diària: la cria d'animals, l'agricultura, les tasques de la llar... Aquestes nenes, analfabetes i ignorants, poden convertir-se en mares als 15 anys, i tenir de 3 a 7 fills abans dels 30.

Tant a les ciutats com al camp, les feines de la casa estan reservades per a les dones. Elles desenvolupen diverses funcions: són mares, fan la bugada, cuinen i participen en l'economia, consagrant el seu temps a treballar la terra sense gaire recursos tècnics ni materials. Rarament tenen dret al descans i al lleure, i si comptéssim quants àpats i quantes bugades fan cada dia, la xifra seria enorme. Aquestes activitats no estan ni valorades, ni comptabilitzades, ni retribuïdes, tot i elevar el pressupost familiar i l'economia nacional. I quan es pregunta als seus marits o als seus germans què fan les dones, ells responen: "Res, estan assegudes a casa".

Detallaré una mica la situació, ja que hi ha diferències entre el món rural i l'urbà. Pel medi rural, agafaré la regió en què visc, la regió de Rif. Allà, les dones participen molt activament en les activitats de producció i de gestió dels recursos nacionals. Participen àmpliament i des de sempre en l'economia, en el marc de les explotacions de tipus familiar. Però el seu treball roman invisible, atès que hi ha una dependència de les dones envers l'autoritat masculina, una absència d'autonomia, i un deure d'obediència al cap de família.

El marit s'ocupa de l'explotació, de la regularització dels conflictes i de la comercialització dels productes, sovint creats per les dones. Les dones que participen en les diferents fases de producció són considerades com "ajudes familiars": elles preparen la terra, planten, participen en la collita... Pel que fa a les nenes petites, elles s'ocupen de proveir la casa d'aigua o de fusta, i també vigilen el bestiar.

Les dones són el centre de funcionament de la família com a entitat de producció. Assistim actualment, a la regió de Rif, a una feminització progressiva de les activitats agrícoles, a causa de l'emigració dels homes cap a les ciutats o cap a Europa per millorar els ingressos familiars. Els esforços realitzats per les dones i les noies afecten greument la seva salut i no afavoreixen l'escolarització. Les dones no treuen el benefici que els correspon de la seva contribució a la producció. No reben cap ingrés i la seva feina està considerada com una prolongació dels seus deures familiars. Els homes, que monopolitzen la gestió dels ingressos familiars, porten a terme la comercialització.

Una activitat específica de la regió de Rif (l'única activitat comercial realitzada per les dones) és l'organització de mercats reservats a les dones, que es desenvolupen cada setmana. Aquests mercats tenen una funció vital en la comercialització dels objectes manufacturats fabricats per les dones, i els permet abastar-se. És un espai d'intercanvi d'informacions entre les dones i de negociacions de casaments.

La propietat de la terra és un altre factor que ha generat la vulnerabilitat de la dona i la fragilitat de la seva situació social, ja que està reservada als homes. La dona només té dret a la terra per herència: segons la llei, dues parts pel noi i una per la noia. En general, les dones són rarament propietàries de terres, i si es dona el cas, no tenen poder de decisió, i és normalment l'home qui supervisa i gestiona. Això és tot pel que fa al treball de la dona en l'àmbit rural.

Per parlar-vos de l'àmbit urbà, distingiré entre sector públic i sector privat. En el sector públic, la situació de les dones funcionàries no és gaire diferent de la de les dones a la llar, ja que la mentalitat general de la societat és encara un obstacle per a l'expansió moral i professional de les dones. L'any 1988, les funcionàries representaven un percentatge del 33%, i es trobaven sobretot en sectors com la sanitat o l'educació. Malgrat l'existència d'una legislació més favorable que la del sector privat, la situació de la dona funcionària segueix sent difícil. I malgrat la consagració del principi de no-discriminació en la funció pública, diversos decrets reials prohibeixen l'exercici de certes funcions a les dones, com per exemple agent de policia o bomber.

Al si de l'administració, les dones són lluny d'equiparar els homes. El repartiment de les dones en els diferents nivells de l'administració revela una presència baixa als graus superiors, i una gran concentració als graus inferiors, essencialment a les funcions executives, caracteritzades per salaris baixos, sovint inferiors al salari mínim. Junt amb els problemes quotidians lligats amb el treball domèstic, les funcionàries també tenen altres problemes com la baixa per maternitat, fixada en només dues setmanes. El govern va prometre 14 setmanes, però encara no ho ha aplicat. Aquesta baixa per maternitat està considerada com una sanció, i quan la dona torna a la feina se la margina. Cal remarcar també, que hi ha una manca de guarderies al si de les administracions. Les dones que són tècniques i les enginyeres tenen prohibit el treball sobre el terreny i són relegades a l'administració, tot i no ser la seva especialitat. Existeix també el problema de l'horari continu, que la majoria de les funcionàries critiquen, però el govern no respon mai a les seves reivindicacions.

Al sector privat, les dones es troben en situació precària, ja que els contractes són contractes de durada determinada o són de temporada, i els sous són baixos. A més, en els sectors no-oficials els empresaris no respecten les lleis del treball i s'aprofiten de les dones, que sovint són analfabetes i estan mal informades.

Cal saber també, que actualment hi ha una tendència al Marroc a "desoficialitzar" els sectors oficials, per promoure les inversions estrangeres. Les dones que treballen al sector privat es troben sobretot al sector industrial, i particularment en el domini del tèxtil, en què més del 80% de la mà d'obra és femenina. En aquest sector, treballen en condicions inhumanes. No s'apliquen ni els drets humans, ni els codis locals de treball, ni els convenis internacionals.

L'estabilitat del treball està amenaçada, els contractes mai no es declaren com ho exigeix la llei; elles no tenen ni full de salari ni permís de treball. També hi ha discriminació en els sous i una manca de respecte del nombre d'hores de treball, sabent que la llei marroquina fixa un màxim de 44 hores per setmana. La majoria de les persones treballadores no estan declarades, i les cotitzacions no es paguen, sense que hi hagi cap control. El salari mínim no es respecta. No hi ha cap protecció contra els accidents de treball, tot i que elles treballen en locals sense cap mena d'higiene. Un fenomen que també està molt estès a les fàbriques, sobretot si el cap és estranger, és l'assetjament sexual. En algunes fàbriques, la majoria de les treballadores en són víctimes.

Què fa l'Estat pel que fa a la situació de les dones? Promou el paper de les dones en la majoria de les activitats, però no integra a la seva anàlisi la dimensió "gènere". No facilita la participació de les dones en el desenvolupament, i no comptabilitza el treball domèstic de les dones. Basa les seves estratègies en mesures vagues i limitades. Reforça les capacitats per al desenvolupament i anima a una major participació de les dones, però sense explicar com. El 1999, el govern va elaborar el conegut Pla d'acció d'integració de la dona al desenvolupament, però no va sortir a la llum per culpa de conflictes jurídics.

Què fem nosaltres com a ONG? Jo mateixa he viscut les tres situacions: viure al medi rural, ser a l'atur i treballar al sector privat. Veient els problemes que totes hem viscut, hem intentat muntar una associació per lluitar contra qualsevol discriminació de les dones. Intentem ajudar les dones tot reforçant les seves capacitats jurídiques, econòmiques i socials, perquè puguin solucionar les seves necessitats materials i que se sentin útils socialment. Nosaltres les ajudem a integrar-se a la societat i a les activitats econòmiques. L'associació intervé en diversos plans al costat "d'actors" locals i nacionals.

Entre les nostres accions, hi ha la creació de centres per la integració socioeconòmica i cultural de les dones. Actualment, l'associació posseeix 5 centres, principalment a les zones rurals i necessitades, i el nombre de dones que contacten amb aquests centres i que es beneficien dels seus serveis varia entre 100 i 350 per centre. En aquests centres, es forma les dones sobre gestió de cooperatives, i se les anima a muntar cooperatives. Les ajudem a accedir al mercat per comercialitzar els seus productes.

Semestralment, s'organitzen exposicions dels productes realitzats per les dones. En aquests centres, també s'ofereixen cursos d'educació popular per contribuir a reforçar la capacitat de les dones de convertir-se en autònomes en tots els actes de la vida, a fi d'integrar-se més fàcilment a la societat. També intentem sensibilitzar les dones perquè conquereixin els seus drets i defensin les seves reivindicacions, i sensibilitzar la societat perquè es valori el treball de les dones i canviïn les mentalitats.

Elaborem un programa de valoració i de promoció dels mercats reservats a les dones, a fi que serveixin d'espais de comunicació, sobretot per dones rurals, i animem les dones a agrupar-se en sindicats per defensar i reivindicar els drets. En aquest sentit, estem en contacte amb l'*Organisation de la femme ouvrière* (Organització de la dona obrera) i l'*Union des femmes fonctionnaires* (Unió de dones funcionàries), escindida del sindicat *Union marocaine du travail* (Unió marroquina del treball). Treballem

amb d'altres associacions de dones a escala nacional en l'elaboració de lleis fonamentals i en la realització d'accions comunes.

Els esforços fets pel govern són insuficients per tenir l'esperança de veure un canvi concret, i considerem que les associacions no substitueixen l'Estat, però sí són grups de pressió que aporten alternatives. Llitem contra qualsevol llei discriminatòria i contra tota violació dels drets de les dones, a través de manifestacions, per exigir que el govern estableixi polítiques clares i afavoreixi la participació equitativa de les dones en el desenvolupament. Ja que per a nosaltres tots els canvis són relatius i no responen a la majoria de les reivindicacions. S'ha de remarcar també el suport de les ONG, sobretot d'Espanya, de França i de Bèlgica, que fan pressió sobre el govern. En general, podem dir que el treball de les associacions femenines al Marroc està desestabilitzant les estructures patriarcals, tot i que segueix sent una tasca difícil.

Sandra Ramos

María Elena Cuadra (MEC), Nicaragua

Vinc del moviment *Mujeres trabajadoras y desempleadas* María Elena Cuadra de Nicaragua. El que estem debatent aquí en dia d'avui, i que hem estat debatent tota la setmana en l'intercanvi entre les dones de Centreamèrica i del Marroc, ha estat molt interessant, molt productiu.

Creiem que les dones estem vivint moments difícils de retrocés, en alguns aspectes de l'avenç, en d'altres, però, sembla que la lluita és la mateixa de fa molts anys, quan veig la cara vostra, els d'aquí, dones que han heretat la lluita i les conquestes. Avui estem debatent i estem defensant, i miro la generació de dones joves. També significa que estem caminant perquè hi hagi un relleu generacional, que és el que seguirà donant la pauta, perquè en el que hem aconseguit i conquistat fins avui no hi hagi retrocés.

Nosaltres volem partir del cos mare de totes les discriminacions de les dones i que totes coneixem, que és el sistema patriarcal, que va acompanyat del sistema capitalista, que és el que fa que es consolidin i es reforci la discriminació cap a les dones. És conegut per totes que les dones tenim menys oportunitats de participar en l'espai de poder local i nacional. És conegut per totes que les necessitats de les dones estan absents dels programes i de les polítiques públiques. Totes reconeixem que la feina de la dona està desvaloritzada, tot i que una majoria representa el suport econòmic de les seves famílies. I a més a més d'això, totes sabem i reconeixem, i està científicament demostrat, que la majoria de les dones no accedim ni controlem els recursos econòmics i materials, tot i que som una bona part de les que els generem.

Es parlava avui al matí de les conferències internacionals, dels pactes dels drets humans. M'agradaria treure a col·lació la conferència dels drets humans realitzada a Viena l'any 93, on es va emetre la declaració i el pla d'acció que se suposa que declara indivisibles tots els drets humans, i que hi ha una interconnexió i interdependència entre tots. En tots els nostres estats, suposadament, van ratificar el pacte internacional

dels drets humans, econòmics i socials, culturals, així com la convenció americana dels drets humans. A més a més d'això, van firmar el protocol sobre els drets econòmics, socials i culturals a El Salvador, on se suposa que aquests acords comportaven l'obligació d'implantar les mesures necessàries perquè tots els éssers humans i tots els habitants coneguin, exerceixin i gaudeixin d'aquests drets de manera integral.

Per a nosaltres, les dones, una societat on es pot votar però que no ofereix oportunitats de feina, d'habitatge, d'educació, d'accés a la salut, a la possibilitat de créixer, ni un ambient sa, amb aigua potable, aire respirable, carrers segurs, on les dones puguem circular-hi sense el temor de ser violades o violentades, no és una democràcia real.

En aquest entorn del debat dels drets humans econòmics, socials, polítics i culturals de les dones, hi ha un element nou que s'està sumant a tot aquest entorn: és el tema de la globalització que, avui dia, constitueix un marc econòmic, cultural i polític en el que s'estan accelerant i experimentant canvis tecnològics. S'han posat en funcionament programes i polítiques d'ajustament de la liberalització, s'han modificat les estructures de drets i responsabilitats, i s'ha produït un desencant enorme pel que fa a la democràcia en els nostres països.

Avui dia, Nicaragua ha estat reconegut pel Fons Monetari Internacional i el Banc Mundial com un país pobre, altament endeutat.

En aquest context, hi ha una sèrie d'expectatives de futur incert, és a dir, cap on anem? cap on ens dirigim? i sobretot, per què a l'Amèrica Llatina no s'ha reduït la pobresa?

En aquesta última dècada, una bona part de les dones de tots els estaments socials ens hem anat construint com a ciutadanes actives. És a dir, que el model patriarcal existeix, el model neoliberal existeix, però no estem de braços creuats.

M'agradaria recordar una mica la nostra història. De cop i volta, deu semblar que no hem fet res, les dones, que el món està com està perquè estem de braços creuats, i jo vull treure a col·lació tots els passos que el moviment de dones en el món, a Llatinoamèrica, a Centreamèrica i particularment a Nicaragua, hem estat lluitant tots aquests anys a favor dels drets humans.

Hi ha un primer eix en el qual hem estat treballant totes les dones del món i que nosaltres, en el cas de Llatinoamèrica, de Centreamèrica i particularment de Nicaragua, hem reprès de les altres que van més avançades -les dones del nord- per així dir-ho.

Un primer eix és el que es refereix als drets civils i polítics, dels quals s'ha parlat avui al matí. Des del reconeixement al vot fins a les mesures de discriminació propositives, com les quotes.

Un segon eix del nostre recorregut és l'eix de la no discriminació en l'accés dels béns i dels serveis bàsics, en l'accés a l'educació, en l'accés a una educació no sexista, en el dret a l'alimentació, a la vigilància dels programes assistencials, a la no discriminació a la feina i en les remuneracions.

Un tercer moment de la nostra feina ha estat també els processos d'autoafirmació personal, la valoració de la diferència, l'autoestima personal i la participació en decisions. Això s'expressa en les demandes pràctiques en el camp dels drets civils i polítics, així com en l'àmbit familiar a través de les modificacions dels codis civils en els nostres països.

Un quart eix és el que parla del tractament del cos i de la sexualitat: el tema de la no violència contra les dones, de la planificació familiar, de l'avortament i, després, tot el tema dels drets sexuals i reproductius.

Un cinquè eix en relació a la violació dels drets humans de part dels estats dictatorials, autoritaris i de grups alçats en armes: la recerca de familiars desapareguts, la seqüela de les famílies desplaçades, de les dones violades, dels infants orfes.

Un sisè eix, que és en els que estem desafiant el sistema, és sobre la recuperació de les iniciatives en el camp dels drets econòmics i socials, assumint reptes pel que fa a la indivisibilitat i l'exigibilitat dels drets humans. Des d'aquest eix volem aconseguir el posicionament en el debat sobre la política econòmica, l'agenda social i els models de desenvolupament.

El setè pas és el que estem fent les dones en els nostres països, perquè entenem que totes les polítiques globals que estan impulsant els nostres estats neoliberals comporten l'aprofundiment de la discriminació cap a les dones. Si no toquem els aspectes econòmics, si no participem en la presa de decisions de cap on va l'economia, els homes són els que estan prenent les rendes de la nostra vida econòmica.

A partir d'aquest aspecte en el que ens hem mogut les dones en el món, m'agradaria parlar una mica de com s'expressen aquestes diferències socials i econòmiques a Nicaragua, i per això m'ajudaré amb algunes xifres estadístiques.

Nicaragua representa gairebé 5 milions i mig d'habitants. El 52% de la població nicaragüenca som dones; un 34% de les llars urbanes i un 17% de les rurals estan encapçalades per dones. El 56% de la població activa ocupada rep menys de 1000 còrdoves d'ingrés mensual, que això podria equivaler a 67 dòlars al mes. El 27% de la població urbana ocupada s'ubica en l'escala de 1000 a 2000 còrdoves (estem parlant d'entre 67 i 130 dòlars al mes per poder sobreviure). Només un 17% rep més de 2000 còrdoves al mes fruit de la seva feina. Tan sols el 12% de les dones percep un ingrés superior als 2000 còrdoves mensuals. Estem parlant que tan sols un 12% de les dones aconsegueixen obtenir almenys 130 dòlars al mes per a poder subsistir elles i les seves famílies. Els ingressos individuals de les dones amb prou feines arriben al 40% dels obtinguts pels homes.

Els pobres a Nicaragua equivalen a 2,3 milions de persones, i d'aquests, el 17% es troba en l'extrema pobresa. El 45,8% de les persones sobreviu amb 1 dòlar diari. Són dades de les Nacions Unides.

Una de les preocupacions que tenim les dones en el nostre país és el tema de la mà d'obra barata. La manca d'oportunitats de feina en el nostre país fa que les nostres dones hagin de marxar del país. Emigren cap a tota la regió centreamericana i cap els Estats Units, i l'emigració, per a les famílies que es queden, s'ha convertit en un recurs per assegurar la supervivència.

En innumerables ocasions hem sentit aquestes estadístiques, i seguim repetint les estadístiques i seguim mostrant davant de tot el món les estadístiques, per seguir demostrant que hi ha problemes, que hi ha pobresa, que hi ha discriminació, que les dones encara necessitem solidaritat per poder canviar la difícil vida i la difícil situació a la que ens enfrontem.

En les investigacions que s'han realitzat en altres països sobre la correlació que hi ha entre educació i pobresa, en el cas de Nicaragua, els que es troben en la pobresa extrema gaudeixen de 2,3 anys d'escolarització, els pobres 3,1 i els no pobres de 6,3 anys.

Sense comptar el tema de la violència familiar i sexual: almenys una de cada tres dones nicaragüenques ha patit alguna vegada violència física o sexual per part del seu marit o company. El 80% de les víctimes de violència suporten diverses formes de violència; el 30% relata 5 o més episodis conjugals brutals; sense comptar les dones mutilades, les dones mortes en mans dels seus marits, dels seus amants o dels seus companys.

Amb aquest panorama, crec que us he donat una idea de quin és el context de Nicaragua i de què és el que estem fent. Un eix que encara segueix preocupant-nos en el nostre país és el tema de les feines precàries en l'economia. Mentre les dones seguim rentant, planxant, cuinant, tenint cura de malalts i infants, que són les feines pitjor pagades en el meu país, difícilment podrem superar la línia de pobresa.

Per això estem insistint en l'establiment de polítiques públiques que permetin la requalificació de la força laboral femenina del meu país, és a dir, qualificar la força laboral femenina, dotar-la de capacitat de destresa i d'eines que permetin al nostre país fer una altra mena d'inversió, que no sigui només la zona franca o que no sigui només per a Costa Rica o altres països, i així generar oportunitats de feina dins del nostre país.

L'estratègia del moviment María Elena Cuadras pel tema de les incidències en les polítiques públiques es reflecteix en els següents objectius:

Requerim que les dones aconseguixin apoderament econòmic i ciutadà a través de la participació activa en la definició de les polítiques públiques del meu país: facilitem processos d'apoderament econòmic de les dones de recursos escassos, promovent-ne el creixement personal, el lideratge, el desenvolupament de capacitats organitzatives, ciutadanes i empresarials per tal que siguin actrius dels seus propis canvis i de la millora de la seva qualitat de vida i que això porti un desenvolupament amb equitat.

Assumim i promovem com a valors els principis d'equitat de gènere, solidaritat, respecte, honestedat i transparència per poder aconseguir aquests objectius.

Què significa per a les dones del meu país i per a la meva organització la incidència en polítiques econòmiques? Significa la capacitat per influir en programes i polítiques públiques, implica guanyar accés, participar en els espais de poder i influir en les decisions relacionades amb les necessitats i els problemes d'interès comú.

Com ho fem, això? No vull repetir tot el que fem a l'organització, sinó només referir-me al tema dels drets econòmics. Estem desenvolupant un procés de sensibilització. Animem a les dones a organitzar-se des de les seves comunitats, des de la seva microempresa, des del barri o des de la fàbrica, per tal que puguem consultar-nos de manera participativa i construir una agenda econòmica de les dones.

És necessari construir una agenda econòmica que marqui les pautes de quin és el país on volem viure i quina és la mena d'economia que necessitem les dones per poder sortir de la pobresa en la que ens trobem.

És necessari continuar promovent els espais d'organització de les dones, la capacitat d'associar-se i d'establir aliances entre nosaltres i entre la comunitat, i també promoure els espais de participació ciutadana dins dels poders locals. Que les alcaldies de Nicaragua no ens truquin només per consultar el que ells ja han decidit, sinó que ens truquin realment per participar i elaborar una agenda de desenvolupament en el municipi, que ens permeti garantir que els recursos que arriben al municipi realment puguin arribar també a les dones.

Necessitem feina en l'elaboració de propostes econòmiques des de la visió de gènere, i aquests són els reptes que tenim plantejats.

Un és la política de col·locació amb un enfocament de gènere. A Nicaragua no comptem amb una política de col·locació, un arriba i posa el seu *timbalache*, *maquila*, microempresa, el que sigui, sense deixar clarament establertes les regles del joc.

Per la posició de les dones enfront de les negociacions dels tractats de lliure comerç, no només amb Estats Units, a Centreamèrica estem firmant un tractat de lliure comerç amb Canadà i se suposa que també es firmarà un tractat de lliure comerç amb la Unió Europea. Honestament, no sé què comerciarem, però espero que no sigui mà d'obra barata. No obstant, necessitem entrar a aquest assumpte, perquè, què és el que estan negociant? Si estan negociant mà d'obra barata això implica que estan negociant els drets humans de les dones.

Per tot això, hi ha el famós Pla Puebla Panamà, hi ha la proposta de les dones sobre el pressupost dels consells municipals i el pressupost general de la república, hi ha la proposta de les dones sobre l'estratègia nacional de desenvolupament del país on volem viure, hi ha les propostes de les dones sobre les metes de la cimera del mil·lenni - una cimera famosa que es va fer per aquí en la qual es va dir que es comprometrien a eliminar la meitat de la pobresa al 2015. Però crec que no arribarem ni al 5% de l'eliminació de la pobresa.

Requerim que es visualitzi l'aportació econòmica de les dones en els nostres països, que es valori també el cost econòmic de la violència contra les dones en el nostre país, i no parlo només de la violència física sinó també de la psíquica i la verbal, no només a la llar sinó també en els llocs de treball. I que s'han de seguir elaborant diagnòstics, perquè hem de seguir demostrant com en som, d'actives i de participatives en aquesta societat. I juntament amb Cooperacció estem treballant en la campanya d'alfabetització econòmica en dos municipis del país, que s'ha d'estendre a partir d'aquesta experiència a tots els altres municipis on hi tenim presència, i per això invitem des d'aquí a aquelles que vulguin integrar-se a la brigada de Cooperacció perquè vagin de brigadistes de l'alfabetització al meu país.

No pararia d'assenyalar les necessitats d'ocupar tots els espais de poder que siguin possibles i necessaris per generar capacitats per a les dones. Perquè mentre no ens ajudem mútuament a generar capacitats i a compartir coneixements i sabers, difícilment podrem ocupar els espais i fer que el que haguem de fer en aquests espais.

Per això és important la capacitació de les dones, continuar enfortint les seves estructures organitzatives, i és per això que vull mostrar-vos el rostre de les nostres dones, dir-vos que no estem de braços creuats, que estem generant tot un moviment polític en els nostres països, lluitant cada dia per denunciar la difícil situació en què vivim.

Aquest rostre de les nostres dones, que es preparen, es capaciten per als desafiaments que ens imposa el model econòmic i el model patriarcal.

Estem debatent quina serà la posició de les dones i quin el pacte polític entre les dones per poder tirar endavant el nostre país. Per a les dones en diverses activitats econòmiques, productives, de supervivència, hi ha projectes que també han estat, estan sent recolzats per Cooperacció. I la nostra generació de dones s'està entrenant en oficis no tradicionals com el de mecànic, soldador, electricista, fuster, perquè només així podrem sortir i ocupar els llocs de treball que ens han estat vedats i que són els més ben pagats i que només ocupen els homes. Aquest és el rostre de les dones de Nicaragua.

Públic

Jo, en primer lloc, vull dir-vos a totes dues i a l'anterior de Guatemala que per mi sou un exemple. Jo dirigeixo una ONG aquí, petita, i sou un exemple de la unió que hi ha entre les ONG, que és el que he pogut deduir de les tres conferències que he escoltat. Després, bé, us diria mil coses, però sobretot voldria donar-vos les gràcies per haver vingut aquí i perquè és una gran lliçó. I m'agradaria que les ONG que estem aquí defenent les dones ens adonéssim que aquí tenim dones llatinoamericanes, tenim dones marroquines, tenim dones xineses que estan treballant unes 14 hores diàries en l'economia submergida del ram tèxtil. Totes les ONG femenines que som aquí, hauríem d'assenyalar als polítics que també existeixen les nostres dones explotades.

Públic

Bé, en primer lloc, fer-vos una abraçada i mostrar-vos un afecte enorme per tot el que esteu fent. Però voldria aportar una mica d'optimisme a aquesta lluita. És cert que comparar la nostra situació a la vostra és gairebé pecat, perquè ens sobra de tot, però m'agradaria fer una reflexió, ja que estem en un país civilitzat i en aquest moment amb una gran il·lusió en un govern d'esquerres, encara que només hi hagi tres dones i això em disgusti. En un país civilitzat i que parlem d'igualtat, els portaveus dels grups parlamentaris en els parlaments del nostre país de Catalunya i d'Espanya són homes. No passem gana, sobra roba de marca, ens sobren moltes coses, però la dignitat que teniu vosaltres és enorme. I penso que en els nostres països del nord hi ha molt d'emascament, molt dir que som iguals però la presa de decisions aquí a Catalunya i a Europa encara falta molt per aconseguir-la. Moltes gràcies.

Públic

Bé, jo també voldria felicitar-vos a totes tres que sou llatinoamericanes. Degut a la meua feina, estic coneixent totes les comarques per on ens movem, on hi ha molta quantitat d'equatorians o de gent magrebí. Llavors la meua pregunta és: aquí estem fent reflexions de cara als vostres problemes. Tu has estat molt contundent: llocs de treball precaris, emigrar a altres països per treballar, negociar amb Canadà i Europa... i has fet una pregunta: mà d'obra barata? Llavors jo pregunto: quan veniu aquí a fer aquestes feines que, pel que jo he vist, són de cara a tenir cura de gent gran o infants, esteu en total il·legalitat? Em refereixo, esteu treballant o esteu donades d'alta a la seguretat social? Perquè és clar, si nosaltres us acceptem com a treballadores però després, "ve a treballar 4 o 5 horetetes i res més", potser també nosaltres siguem responsables del que està passant. Perquè ja que esteu treballant aquí, també us hauríem de donar tots els drets. Res més i moltes gràcies.

Sandra Ramos

Com que estem abordant el tema dels drets humans, se suposa que tots i totes, homes i dones, naixem amb uns drets humans, i que les lleis han de ser aplicables per a tots i totes. Aquest és el principi universal de les lleis, oi? Jo no puc acusar-vos a vosaltres de ser responsables de tot el patriarcat, perquè seria seguir culpant les dones, però crec que és important teixir aquests ponts i aquests llaços entre nosaltres. És molt difícil perquè les dones centreamericanes, per poder-nos aliar, també hem passat un procés de reconèixer-nos a nosaltres en la diversitat i de reconèixer-nos a nosaltres mateixes, en la nostra particularitat i diversitat. Tot i que tenim els mateixos problemes comuns, diuen que l'embolcall és diferent. En aquest sentit, crec que s'han de fer esforços majors per interconnectar-nos en cada país.

Jo no treballo aquí, no sé quines són les condicions en què viuen la resta de dones emigrants. Me les imagino perquè sé com viuen les dones nicaragüenques a Costa Rica: discriminades, explotades i els retenen el passaport fins que no aconseguen pagar tot el que ha gastat la persona que els ha portat a aquest país. No tenen seguretat social, són un destorb, són mal vistes per la resta de ciutadans d'aquests països, i jo crec que s'ha de canviar aquesta cultura. Perquè els rics, els grans capitalistes, els homes vestits de negre, els grans empresaris, els que tenen el poder de fer i desfer, estan globalitzats i s'han unit. Mentre nosaltres seguim encara esperant algú que vingui a globalitzar els nostres drets.

Jo faig una crida i insto a que teixim ponts i aliances entre les dones, i que d'una vegada per totes, busquem com unir-nos, perquè sinó la globalització ens arrasarà. La nostra generació va rebre l'herència de molts drets aconseguits per altres dones que van lluitar fins al cansament per tenir la conquesta del dret al vot, per tenir una legislació no sexista, per les clàusules i els convenis internacionals laborals. Però no van ser regalats, va ser la lluita de les dones en el món la que ho va fer possible, i nosaltres no podem llegir menys a les dones que ens segueixen. Llavors jo crec que la pobresa és contra tota ètica, la discriminació és contra tota ètica. No hi ha excusa perquè les dones a l'Àfrica segueixin morint de gana i perquè els nostres països rics segueixin sent explotats per accedir a aquesta riquesa.

Jo us convido a teixir aquesta aliança entre nosaltres amb la gent de Cooperacció, a qui estem demanant que serveixin de pont perquè puguem tenir aquesta comunicació, i que no es perdin aquests llaços, que no hi siguin només quan una organització ve i us explica com es pateix i com es viu en el seu país, perquè sabem que vosaltres també patiu, i perquè sabem que si no ens unim i no ens ajuntem, més difícil serà el món per a nosaltres.

Els convido a participar als programes de Cooperacció, tant per la gent del Marroc com per la gent dels nostres països i us faig una invitació especial: sumem-nos a la brigada, prenguem-nos un temps per anar a ajudar les nostres germanes i poder tenir més ànim i més esperit aquí.

Mil gràcies.

Vull agrair a aquest poble d'homes i dones que durant tants anys han acompanyat la meva organització. No és la primera vegada que nosaltres rebem solidaritat d'aquest poble tan bell, de les seves dones, dels seus homes, dels seus organitzadors sindicals o ONG. Hem treballat amb la Fundació Pau i Solidaritat per recolzar a les dones obreres de la zona franca, hem treballat amb l'Associació de Treballadors Professionals Catalans per ajudar-nos a instal·lar un bufet jurídic i ajudar-nos a defensar amb força les dones que arriben a la nostra organització, i estem treballant amb Cooperacció per animar les dones pobres del nostre país perquè puguin produir la terra, perquè tinguin seguretat alimentària. Però a més de tot això, perquè participin en les decisions dels nostres governs locals i nacionals.

Mil gràcies per aquesta solidaritat i sapiguen que la lluita per a nosaltres no ha acabat, ni per a les dones de tot el món. La lluita continua, companyes!

Públic

Agrair tots els vostres missatges i voldria fer una pregunta a Nadia. Em sembla que ho has comentat però no ho he entès bé. Dels canvis que hi ha hagut en l'estatut de la dona, aquests canvis que ha fet el rei no fa gaire, aquests canvis, són fruit de la feina amb organitzacions o no? Per què han canviat realment cinc punts del vostre estatut?

Nadia Koubia

El rei ha parlat amb les associacions, però només ha trucat a les organitzacions pròximes al govern, i no a totes les associacions de dones. No és només la pressió dels organismes internacionals, també es la lluita internacional. Com ja he dit, durant tres anys consecutius i sense parar, les organitzacions femenines han lluitat col·lectivament pel canvi de la situació de la dona. I com que no hi ha cap canvi, la lluita ha de continuar. No és fàcil integrar-se a una llei que és discriminatòria respecte a la dona. I, entre parèntesis, és la premsa la que parla, la que diu "és el rei qui ho ha fet". Però si les ONG no hi fossin no hi hauria cap canvi.

DRETS SOCIALS
SITUACIÓ ACTUAL I ESTRATÈGIA D'INTERVENCIÓ I INCIDÈNCIA

La qüestió de la situació de la dona és una de les qüestions més esteses a nivell nacional i internacional, ja que té una importància molt particular. Aquest tema ha estat utilitzat per diverses corrents ideològiques. Forma part integrant de la política i constitueix un problema social que no podem oblidar. Així doncs, el problema de la situació de la dona ja no forma part dels temes tabú, sinó que entra en un marc oficial, ja que el dret de la dona s'enuncia en diversos acords i convencions internacionals per a posar fre a la injustícia i disminuir la desigualtat que existeix entre els dos sexes en tots els àmbits.

Aprofito l'ocasió per dir-vos que les lleis marroquines exigeixen a partir d'ara una igualtat completa, però malgrat tot, la dona segueix subjecta a certes formes de subestíma i de privació dels drets més fonamentals, com l'educació. La situació de les dones varia en funció de la situació geogràfica i del medi social. Les dones que resideixen a la ciutat viuen en millors condicions que les que viuen en una zona rural, ja que la taxa d'analfabetització és del 97%.

En una regió en plena explotació, la situació de les noies joves i la privació de qualsevol formació i de qualsevol protecció social s'han convertit en un dels problemes més urgents. Malgrat la participació evident de la dona en l'economia a través de les activitats tradicionals i la feina remunerada, en una societat com la nostra no es nota cap canvi, ja que no es fa cap esforç per a desenvolupar la situació.

Algunes dades sobre la situació de les dones al Marroc:

A nivell geogràfic, les dones representen més del 50% de la piràmide població, i el 77,4% d'aquestes no passa dels 44 anys. Aquesta és una riquesa humana activa que representa un desafiament per a un nou Marroc i el seu govern, si es gestiona de la millor manera possible.

La dona i l'ensenyament: s'observen xifres alarmants a nivell dels drets fonamentals de la dona com l'ensenyament i l'educació, ja que la taxa d'analfabetisme és del 77% i això malgrat les iniciatives del govern als anys 70. Però als anys 80, el Marroc va viure en unes condicions bastant difícils: l'atur va augmentar i els habitants de les zones rurals van rebutjar tenir accés a l'escolarització, ja que els pares preferien explotar els seus fills en els camps, abans que haver d'esperar una etapa llarga d'ensenyament amb el dubte sobre la possibilitat de trobar feina després. Aquest també és el cas de les zones urbanes pobres, on es prefereix recórrer a qualsevol altra solució.

La dona i la formació professional: a nivell de la formació professional, les dones no arriben a tenir la igualtat amb els homes, ja que el nombre de dones que poden accedir-hi no passa del 34%. Això demostra que el govern només respon a un terç dels informes que li arriben. A més, són les persones més necessitades les que més sovint són víctimes de la privació del dret a la formació.

Així doncs, si es priva a la dona del dret a l'ensenyament i del dret a la formació, també se la priva del dret a treballar. No obstant, la dona treballa a casa i, fora d'aquesta, en activitats de caràcter social. Les funcions són diverses i tenen una influència social evident, ja que les dones participen en la vida econòmica i social. Organitzen les feines de la llar conjugal, tenen cura del marit i dels fills, i tot això en un horari que passa de l'horari administratiu, i amb dificultats més o menys grans segons la regió. Les dones equilibren la família i proporcionen els àpats, la seguretat i l'amor que aquesta necessita.

Les dones també treballen en diversos àmbits, reconeguts o no per l'estat.

S'exploten a les dones joves, el nombre de dones de menys de 15 anys és superior al 13,3%, mentre que dels nois de la mateixa edat només treballen el 6,4%. Pel que fa a les noies d'entre 15 i 25 anys, treballen el 28,4%, mentre que dels nois un 26%. A partir dels 25 anys, les dones es consagren a les feines de casa.

Vegem la funció de la formació de la dona en l'àmbit laboral. Tinc una taula amb les xifres de cada sector:

	Homes	Dones	Total	Taxa de feminització
Administració, prefectura i empreses públiques	17,7%	18,2%	17,7%	28,8%
Sector semipúblic	4%	1,5%	3,4%	13,3%
Empreses públiques	75%	66,7%	82,9%	2,1%
Feines de casa	0,9%	11,9%	3,7%	81,9%
Altres	1,2%	0,5%	1%	
Feina no reconeguda	1,2%	1,2%	1,2%	25,4%

A través de la taula, constatem que la taxa de feminització més alta es troba en el sector de les feines de casa: 81,9%. A continuació hi trobem l'administració i la prefectura i finalment els oficis no reconeguts.

Podem afegir igualment que la feina de la dona és més fràgil que la de l'home. Les dones són molt més nombroses que els homes en l'administració general, però no tenen llocs de treball decisius.

A nivell de la salut, un sondeig mostra que existeix una relació entre el nivell de vida i la situació sanitària. A les zones rurals, la gent es queixa de la manca de serveis mèdics. La mortalitat infantil és del 13% i el percentatge de les mares que moren durant l'infantament és de 327 per cada 1000. A més, la major part dels parts té lloc fora dels hospitals degut a la distància, la qual cosa posa en perill tant la vida de la mare com la del nadó. Les estadístiques mostren que els hospitals es troben poc divulgats a les zones rurals, per això les dones estan subjectes als mètodes tradicionals.

Pel que fa a les dones que viuen a les zones urbanes, algunes enquestes mostren que aquestes no aprofiten tant els serveis mèdics com els homes dins de les empreses

privades ja que el nombre de dones inscrites no passa de les 3080, només el 31,5% de les persones inscrites.

Què fan les ONG per posar remei a aquesta situació? Pel que fa a la nostra associació, hem donat a conèixer el problema de la violència. Intentem protegir la integritat física i moral de les dones contra qualsevol forma de violència a través de la reforma de les lleis de discriminació existents i la instal·lació d'estructures d'acollida específiques. També hem organitzat actes de solidaritat i de recolzament a les víctimes de la violència. Afavorim sobretot el canvi de mentalitat i la modificació de les lleis i de les polítiques governamentals amb la integració de l'aproximació "gènere" dins de l'anàlisi de planificació i l'aplicació de tots els programes per tal que la qüestió sigui transversal.

Cal assenyalar, no obstant, que el compromís de les associacions feministes als 80 va fer que el tema de la discriminació de les dones ja no fos un tabú i que es fes públic. Gràcies als discursos oficials davant del Parlament i fins i tot a alguns del rei retransmesos a la premsa, les associacions de les dones tenen avui dia molt més poder de denuncia i de reivindicació.

Beatriu Masià
Tamaia, Barcelona

Hola. Bon dia a tothom, gràcies a Cooperacció per aquesta iniciativa i també per convidar-nos a compartir aquest espai amb totes i tots vosaltres.

Semblaria que parlar de la situació dels drets socials de les dones aquí a Catalunya i també a l'estat espanyol podria significar alguna cosa tan senzilla com fer un breu repàs, més o menys diguem que benevolent, ja que suposadament ens trobem en un dels països anomenats del Nord, en els quals també tenim una democràcia, que, encara que recent, sembla que es va mantenint, i que a més tenim una Constitució que en l'article 14, diu que garanteix la igualtat de drets entre les persones independentment del seu sexe.

Això és el que semblaria, això és també el que a vegades ens volen fer creure des de la perspectiva de l'etnocentrisme. A vegades ens volen fer creure que les dones del primer món anomenat així, les dones del Nord, gauríem o tindríem uns millors drets o millors situacions, que altres dones d'altres llocs.

Com molt bé han explicat les companyes que ens han antecedit, ens sembla que tenim molts més elements en comú que no altres que ens separin. Des d'aquesta perspectiva, considero important que posem una mica d'atenció sobre què ens passa a nosaltres aquí, què és el que ens falta, què és el que podem compartir.

Si senzillament ens fixem en els diaris d'ahir i mirem al nostre voltant, podem veure l'abisme que hi ha entre el que es defineix i s'aprova formalment, com deia Eulàlia Vintrolà aquest matí, el que s'escriu en un paper i la realitat amb la qual ens trobem. Però certament, és difícil que quan ens plantegem com és aquesta realitat, com és aquest abis-

me, entre allò formal i allò real, hem de ser molt prudents per no caure, d'una banda en el victimisme que ens adjudiquen certs àmbits o en aquell que únicament ens deixa en la queixa sense possibilitat de mobilitzar-nos, però tampoc en el triomfalisme que ens volen fer veure des de la igualtat formal.

Ningú qüestionarà que a nivell formal aquesta igualtat existeix, també creiem que ningú pot permetre's el luxe de dir que aquí tenim també grans dèficits. Per això podem dir que les discriminacions per raó de sexe en els diferents vessants és, a grans trets, el gran tema pendent, no només aquí, sinó a la resta del món, en matèria de drets humans, encara que només sigui per la quantitat de població que inclou i per les conseqüències que té en la qualitat de vida i en les pèrdues de vides humanes.

Les meves companyes que m'han precedit, també han parlat d'això, han parlat de les situacions de dèficit, i vull remarcar que pel que fa a la situació dels drets socials aquí, tot i que pugui haver-hi condicions que en alguna mesura puguin garantir l'exercici d'aquests drets, en relació a la participació, per exemple, i que hi ha, a més, moltíssims col·lectius en els quals les dones participen d'una manera molt activa, també podem veure que encara trobem límits a aquesta participació. Encara hi ha àmbits en els quals la participació social de les dones està restringida, basant-se tant en normes implícites en el funcionament social, que són les que la limiten, com en les dificultats que moltes vegades posen alguns homes en alguns col·lectius mixtos.

Vull recordar-vos que abans-d'ahir a Ca la Dona es va presentar una dona a demanar com podíem ajudar-la perquè ella s'havia presentat per ser presidenta d'una associació ciclista i no li ho havien permès pel fet de ser dona: aquest n'és un exemple clar. Aquestes restriccions tenen a veure amb les dificultats que existeixen socialment, algunes de les quals no estan regulades, potser ni tan sols hagin d'estar-ho per llei, en l'accés de les dones, com ara també, moltes vegades, amb les autorestriccions que com a gènere hem assumit a través de les pràctiques culturals assumides i assimilades, que massa vegades han minvat aquestes situacions.

També comprovem que moltes vegades quan les dones volem trencar aquestes pràctiques, les dificultats amb què ens trobem són tant per part dels àmbits formals com per part d'alguns homes que han tingut algunes exclusivitats i privilegis. Alguns d'aquests són històrics, com per exemple el dret a la feina remunerada o a la representativitat social, que s'adjudica al pare de família. Un exemple també important és que el dret a l'habitatge, ja d'entrada difícil per les condicions del mercat en què ens trobem, s'agreuja quan una dona ha de demanar un crèdit a una entitat bancària i no té un marit, un company que li doni suport.

Feta aquesta petita introducció de la situació en què crec que ens trobem, voldria incidir que en aquests moments representa a Catalunya i també a nivell de l'estat espanyol la vulneració més greu dels drets de la persona, que és el dret a la vida i a viure dignament, ja que si no es pot garantir aquest dret bàsic, difícilment podem garantir altres drets. És en aquest àmbit en què des de Tamaia, Associació de dones contra la violèn-

cia familiar, fem la nostra feina. Ho fem tant oferint atenció individual per a dones que es troben en situació de violència com participant en aquests fòrums en els quals volem denunciar, alertar sobre les repercussions i dificultats que encara es troben socialment per tallar aquest greu problema social.

Com totes i tots sabeu, la violència de gènere, i concretament la que s'exerceix en l'àmbit de les relacions de parella, representa, a Catalunya i també a l'estat espanyol, l'impediment més greu per a l'exercici de qualsevol dret, ja que les dones que es troben en una situació de violència tenen menys valorats els seus drets socials, econòmics o legals, i malauradament, en massa casos el dret a la vida.

Per constatar aquesta realitat m'he permès recollir les dades que ahir van aparèixer als diaris: setanta dones van morir oficialment. Sabem des de les organitzacions de dones que van ser moltes més, a tot l'estat espanyol. Cinquanta mil dones van denunciar-ho també oficialment a l'estat espanyol, cinc mil cent vuitanta-set ho van denunciar a Catalunya, i cinc dones i una nena de només set anys han mort aquest 2004 (febrer). Aquestes són dades oficials que no corroboren les dades que tenim les associacions de dones, ja que aquestes dades només recullen les dones que volen denunciar-ho. Per posar un exemple, us diré que a Tamaia tenim al voltant de 210-220 dones cada any, moltes de les quals no fan denúncies.

És important també ressaltar que a altres països, fins i tot situats més al nord que el nostre, no estan exempts d'aquesta violència. Això ho sabem gràcies a un mapa sobre les violències de gènere que va elaborar el comitè de la Unesco arran de la cinquena Conferència de Pequín, on es va definir per primer cop d'una manera àmplia el concepte de violència de gènere, malgrat que la xarxa de dones llatinoamericanes i del Carib ja fa bastants anys que hi treballen. En aquest mapa es definien les diferents formes de violència, i n'hi havia una que es diu les dones colpejades, que està present a tots els continents, a totes les cultures, a tots els països, independentment del seu nivell econòmic o social.

Crec que és important recordar això per fer-nos una idea d'una banda de la dimensió del problema, i de l'altra per eliminar tota una sèrie de creences i estereotips que encara circulen sobre aquest greu problema. Alguns d'aquests encara ens volen fer creure que la violència contra les dones té a veure amb la cultura, amb la classe social, amb fenòmens d'altres països, i això s'evidencia quan als diaris, a les informacions apareix la nacionalitat de l'agressor quan no és d'aquest país. Quan l'agressor és d'aquest país, no se'ns recorda si és català, andalús, galleg o castellà, únicament se'ns recorda la nacionalitat quan és marroquí o colombià. Crec que és important desmitificar i trencar aquests estereotips.

Malgrat totes aquestes informacions i de la situació en què ens trobem respecte aquesta problemàtica, podríem dir que no es preveuen mesures que considerin la gravetat d'aquesta problemàtica, a part de la denúncia. Sobretot podríem dir que hi ha una desconsideració cap a les dones que les pateixen i també cap als nens i nenes que en són testimonis. Sabem que les dones que es troben en una situació de violència troben diferents dificultats per accedir als recursos d'ajuda específica, més enllà de poder posar una denúncia.

Això significa moltíssimes vegades la vulneració dels seus drets socials, en la mesura que la situació en la qual es troben i la manca d'ajuda no els permeten tenir-hi accés. Però a més m'agradaria plantejar més que les necessitats específiques i concretes a nivell de drets socials. La poca consideració que hi ha a nivell social de la problemàtica i que incideix directament en el dèficit en les ajudes. És important dir que aquest fenomen social, qualsevol tipus de fenomen social i aquest concretament, té a veure amb un entramat de mites, de creences, d'estereotips que es defineixen normalment des dels discursos del poder, per així poder crear-ne una determinada consideració social, en què els missatges que es reben a través dels mecanismes de socialització com des dels mitjans de comunicació faciliten una determinada visió del problema.

Sabem també que els contextos socials en què hi ha situacions de violència poden ser facilitadors o per contra inhibidors de la utilització de la violència. I el que podem comprovar és que el context social en què ens trobem, tant a nivell intern com també a nivell mundial, potencia la utilització de la violència com a forma de poder, en què en els casos més extrems, la paraula és substituïda per les armes, tant a nivell simbòlic com real.

És important assenyalar que aquesta substitució de la paraula per les armes existeix tant a nivell macro, la guerra d'Iraq n'és l'exemple més recent, com a nivell micro, l'última dona que ha mort també n'és un exemple.

Aquestes dues situacions es defineixen en relació a la utilització del poder amb la finalitat última de doblegar i sotmetre l'altre. Tant una persona com un poble. És en aquests contextos més propers o més llunyans en què s'està actuant com a facilitadors de la violència, quan no hi ha un pronunciament sobre aquesta violència. Quan s'emeten missatges desqualificadors cap a les víctimes, quan es legitima la violència des de les creences patriarcals i religioses. Quan s'ignora la veu i l'experiència de les dones en l'aportació de respostes i solucions, i sobretot, quan institucionalment i social unes víctimes són mereixedores de minuts de silenci i altres no. Però també quan com a professionals o agents socials, o senzillament com a persones, homes i dones no ens manifestem contra aquesta forma de violència. Quan la tolerància cap als comportaments abusius en l'àmbit d'allò públic o d'allò privat es converteixen en normalitat.

Encara que no vulguem ser pessimistes, hem de reconèixer que encara ens queda un llarg camí per "desnormalitzar" la utilització de la violència i l'abús contra les dones, i per tant, garantir les condicions que possibiliten l'accés als diferents drets fonamentals i socials.

Davant d'aquesta situació, des de Tamaia, considerem que les estratègies d'intervenció haurien d'anar en diferents direccions:

- Possibilitar els canvis en el discurs teòric sobre les relacions entre homes i dones. Això significa, a nivell social, considerar les aportacions en les construccions de la societat i de la cultura.
- Qüestionament de la construcció i reconstrucció dels models de feminitat i masculinitat dominant, i també dels models familiars basats en l'autorita-

risme i les jerarquies, dels rols familiars, dels drets i les responsabilitats assignades segons el gènere. També canvis en les teories sobre la utilització del poder i de la força per a la resolució de conflictes, evitant parlar de dominadors i dominats, de bons i de dolents.

- Qüestionament dels models econòmics i socials que propugnen el neoliberalisme, el pensament únic i l'etnocentrisme.
- Qüestionament social de la utilització de la violència, de com es presenta la violència cap a les dones en els mitjans de comunicació, del tracte que es dona a les dones víctimes de qualsevol tipus de violència per així poder prevenir la victimització institucional, i la conseqüència de legislacions adequades a la situació de cada dona, que contemplin la complexitat del problema de la violència, així com la responsabilitat dels agressors.
- Canvis en els continguts dels models de socialització segons el gènere, perquè els models referencials de masculinitat i feminitat puguin potenciar els mateixos recursos i les mateixes habilitats, qüestionant els recursos tradicionals i introduint continguts coeducatius a les escoles, potenciant les qualitats en la diferència dels nens i de les nenes, cada nen i cada nena com un ésser únic i irrepetible, per així ajudar-los a construir la seva autoestima emocional i social. Incidir també en els factors de risc o facilitadors dels actes abusius, com ara la precarietat econòmica, laboral, social, l'atur, les diferents dependències tòxiques, lúdiques o l'aïllament social.
- Qüestionament i reflexió per part dels mateixos col·lectius masculins del seu paper en el patriarcat, del lloc que el patriarcat els ha assignat en les relacions amb les dones i amb altres homes, i més específicament, exigir a les institucions un plantejament global per a l'abordatge de la problemàtica que comprometi als diferents estaments implicats: justícia, serveis socials, sanitat, educació, feina, etc.
- Creació de dotacions pressupostàries suficients que permetin disposar dels recursos necessaris per donar el suport a les dones afectades, de manera que contemplin les diferents situacions de violència i el seu procés en els casos de violència en parella.
- Canvis en els discursos mediàtics de certs estaments de poder (poder judicial, eclesiàstic) o la seva desqualificació pels organismes competents.
- Consideració cap a les dones que han estat afectades reconeixent-los la seva autoritat en les necessitats.

Aquestes són perspectives que per a nosaltres són importants dins de la nostra feina, i que han tingut una incidència en el suport cap a aquestes dones, facilitant-los seguretat i altres models de relació.

Considerem que aquestes estratègies podrien incidir a curt termini en els casos i situacions de violència que suposaria evitar la victimització secundària, com també prevenir que les situacions de violència en la parella puguin codificar-se facilitant eines d'autoprotecció cap a les dones i evitant riscos més greus.

Qüestionaria la impunitat dels agressors i deslegitimaria la utilització de la violència, tindria un efecte reparador en les víctimes en la mesura que els seus drets són considerats.

A més llarg termini, podrien significar canvis en els estereotips de gènere i, per tant, en els rols assignats socialment pel fet de ser home o dona: canvis en els rols familiars, en els valors, fomentant la cultura de la pau en les relacions entre homes i dones, en els discursos sobre la utilització de la força per a la resolució de conflictes, interpersonals o socials.

Consideració i respecte cap a l'altre quant a diferent. Probablement, aquestes estratègies i nivells d'incidències poden semblar-nos utòpics, i segurament haurà de passar moltíssim temps i realitzar-se moltíssims fòrums com aquests per comprovar com van les coses. Haurem de teixir múltiples aliances entre les dones i entre els homes, però també sabem que si volem deixar un futur digne per als nostres fills i filles hem de fer tot el possible.

Com a última reflexió, dir-vos que certament sabem que la violència cap a les dones té uns efectes devastadors, no només cap a nosaltres mateixes les dones, les que la patim i les que no la patim directament: té una incidència cap a totes les dones. Però és un error pensar que la resta de la societat no se'n ressent, és un error pensar que quan una dona és maltractada, violada o menyspreada o humiliada, només pel fet de ser dona, no només s'està vulnerant el seu dret com a ésser humà, sinó que s'estan vulnerant els nostres drets de la humanitat en general. No podem tancar els ulls davant del que passa al nostre costat, encara que sigui molt a prop o a milers de quilòmetres.

Si hi ha violència no hi ha desenvolupament possible.

Públic

En primer lloc volia donar les gràcies a totes les companyes que han vingut al llarg del matí a explicar-nos les seves vivències i experiències, i el que passa als seus països. Jo, és que trobo a faltar alguna cosa, jo que he nascut en una ciutat molt gran com Barcelona que és aquí al costat, que teòricament pertanyo a aquest món anomenat del Nord. També hi ha pobresa en aquest país del Nord, aquí al costat, a Barcelona. S'ha parlat de la pobresa fora d'aquí i no hem parlat, o al menys jo no ho he sentit, de la pobresa d'aquí. Barcelona està plena de pous de pobresa, pous que s'estan escombrant literalment, per una especulació brutal a nivell de construir edificis, cases, pisos que costen el que abans eren cent milions de pessetes que si ho traduïm a la moneda actual són 600.000 euros.

Tenim gent que està sent desplaçada i introduïda encara més, si és possible, en la pobresa, en la misèria, en el menyspreu absolut a la seva presència. Abans vivien en una barraca i feia lleig. Ahir em deia una dona: "Quina sort que fan pisos tan bonics!". I la gent que vivia en aquells pisos que no eren bonics? A ells no els importa un rave, que el pis quedi tan estètic i bonic. Trobo a faltar que no parlem d'això. Trobo a faltar que diguem que no a tothom li sobren marques, sinó que hi ha gent que agafa roba dels contenidors, gent que va a Càrites, que hi ha gent que demana menjar pel carrer i roba el que sobra dels supermercats i el llença als contenidors. Trobo a faltar que no tota aquesta gent és procedent d'altres llocs. Sembla que la immigració ha articulats evidentment tot això, que des del poder sigui "el problema".

El problema no és aquest, és un altre, el que passa és que aquí és molt més fàcil dir: "Fixa't, la gent que ve de fora treballa en precari." Però conec tanta gent que no ve de fora que treballa en precari que m'agradaria, doncs això, dir-ho, només, que existeix. M'agradaria que parléssim del món rural en aquest país, que us acosteu, i veieu aquell món rural que és igual que el que ens han mostrat les nostres companyes, amb dones com les que ens han mostrat les nostres companyes, amb dones que treballen 24 hores al dia i que creuen per il·lusió, i suposo perquè queda bé a nivell social, que estan en un matriarcat i manen a casa. No, són explotades a casa, però elles pobres suposo que així ho sobreviuen millor. I tot això senzillament ho trobo a faltar i ho volia dir, perquè no me'n vull anar consolada a menjar com la Sussaneta de la Mafalda que llegeix el diari i diu: "Uf, que bé que el món quedi tan lluny!" No, el món és aquí i nosaltres hi pertanyem. Només us volia dir això. Gràcies.

ESTRATÈGIES I EXPERIÈNCIES DE MOBILITZACIÓ A CATALUNYA

**DRETS POLÍTICS
DRETS ECONÒMICS
DRETS SOCIALS**

Tono Albareda President de Cooperació

Abans de presentar les participacions d'aquesta sessió vull fer una introducció: Crec que els homes ens hauríem de preocupar que en els fòrums d'aquest tipus arribéssim al trenta per cent, perquè el percentatge sembla extraordinàriament baix i la xifra del trenta per cent semblaria més raonable. D'altra banda, vull explicar que per a nosaltres, la cooperació internacional en una situació de globalització on no hi ha polítiques públiques i, partint de la idea que sense polítiques públiques no hi ha desenvolupament, el paper de les ONG de desenvolupament passa a ser un paper difícil i complicat. És a dir, les ONG de desenvolupament no aconseguirem per nosaltres mateixes el desenvolupament si no hi ha polítiques públiques que ho impulsin, i les polítiques públiques, o les impulsen els estats i els governs, o no s'impulsen. Aquesta és la situació actual.

En aquesta situació, reforçar les organitzacions que sí que treballen perquè hi hagi polítiques públiques de desenvolupament i per aconseguir l'equitat, ens sembla una feina fonamental, és a dir, que nosaltres gairebé ens haurem de plantejar canviar el nom de "desenvolupament", pel d'ONG a favor de la transformació. Lluitar per la transformació, donar suport a aquelles organitzacions que estiguin a favor de la transformació social, sembla que és l'objectiu més possible en aquests moments. Dono pas a les persones que tenen el protagonisme aquesta tarda, que parlaran sobre els drets polítics, econòmics i socials, a Espanya, començaria Rosa M. Fernández del "Lobby de dones", que ens parlarà dels drets polítics.

Rosa M. Fernández Lobby de dones

Vull agrair a l'organització que ens hagi convidat perquè d'alguna manera ens donen l'oportunitat d'explicar un mica i complir un dels nostres objectius, que és precisament donar veu a les dones i la interrelació amb dones d'altres països, d'altres territoris. Ja sé que després de menjar resulta una mica difícil prestar atenció, però intentaré parlar evidentment dels drets polítics, encara que la segona part de la meva intervenció serà una mica l'anàlisi de les dones en la política amb les nostres dificultats i amb tot el que passa. Perquè entre altres coses, crec que és el més polèmic. És a dir, després podrem donar pas a un debat.

El Lobby neix el 1992, és una associació de dones molt diverses. Dones procedents de diferents partits polítics d'esquerres, però l'evidència és que només som dones d'esquerres, no perquè el Lobby estigui tancat a altres propostes polítiques, però no ha d'interessar a les dones de dretes. Per tant, és una associació de dones diverses, de diferents procedències polítiques, professionals i de diferents nivells culturals.

El Lobby neix amb la idea de la diversitat i de la tolerància. A vegades ens costa pactar alguns temes, però partim sempre d'una base i tenim sempre uns objectius que són els més clars o els que evidentment compartim. Dins d'aquests objectius, us en diré alguns, com ara incentivar el protagonisme de les dones, augmentar la participació de les dones en els espais de presa de decisions, aconseguir reconeixement del rol de les

dones en la societat, amb el reconeixement de totes les nostres capacitats i competències, proposar i incidir en els canvis legals i constitucionals, i evidentment tenir veu en la societat. Aquests són grans objectius, són molt amplis, suposo que totes les dones hem de tenir aquestes mateixes inquietuds o objectius, però d'alguna manera ens els hem proposat com a mesures de treball.

Ens reconeixem com a dones feministes, entenent el feminisme com la lluita que porten les dones, però que també poden portar els homes si volen. La idea és que ho fem les dones. La lluita per reduir la distància entre el reconeixement dels drets humans en tota la seva amplitud i la vertadera aplicació d'aquests drets en tots els grups humans, sense distinció, ni exclusió.

Si reflexionem una mica, veiem que aquestes definicions són definicions de l'esquerra política. O el que podríem dir, és que és més difícil que dones de la dreta es puguin definir com a feministes. Aquesta és una de les valoracions que nosaltres hem fet en el nostre col·lectiu.

No parlaré gaire de la nostra història, la passaré ràpid, a mésestic segura que tots vosaltres ja ho sabeu, però evidentment, hem de reconèixer que d'alguna manera els nostres antecedents ens venen de la Revolució Francesa. En som hereves, no només nosaltres, però reconeixem com moltes altres dones i moltes altres associacions, que nosaltres ens definim com a hereves de la Revolució Francesa d'Olímpia de Gouges. O sigui que la Revolució Francesa, el que fa és redefinir els drets polítics d'igualtat davant la llei, sense distinció de sexe, classe, professió, estat civil o edat, i per tant, d'alguna manera, no només ho reconeixem, sinó que treballem en aquesta línia conceptual.

Olímpia de Gouges és el primer document escrit que demana els drets polítics per a les dones. Després van venir les sufragistes, el 1948, però no parlarem ara d'això perquè vosaltres ho sabeu tant com jo, però d'alguna manera nosaltres seguim amb aquesta connexió.

La declaració dels Drets de la dona és la resposta per a nosaltres a la Declaració dels drets de l'home. Olímpia de Gouges diu: "Si la dona pot ser portada a la guillotina en condicions d'igualtat amb els homes, també pot gestionar el poder polític". Pensem que aquesta és una de les bases elementals. Ara farem un gran salt, anirem a Atenes, 1992, quan una sèrie de ministres europees es reuneixen a Atenes per fer la Declaració d'Atenes, en la qual proposen la paritat democràtica o la democràcia paritària. A mi m'agrada més democràcia paritària.

Aquesta Declaració d'Atenes el que fa és evidenciar el dèficit democràtic. Quan es parla que les societats són democràtiques, que vivim en països d'un sistema democràtic, les ministres a Atenes i després moltes dones i també molts homes, acceptem, evidenciem, que no és cert que la democràcia és una democràcia molt dèbil o insuficient, que no és pas una democràcia, perquè l'objectiu de la democràcia és, entre altres coses, incloure els exclosos perquè tinguin veu i vot o que tinguin representació.

Les dones podem tenir representació com a persones, però no com a gènere. Per tant, seguiré amb la Declaració d'Atenes, amb aquest dèficit democràtic. Per això pensem que hem d'encaminar-nos a la democràcia paritària, la paritat que després direm, però que el concepte, no és només paritat, sinó que és també per influir en un canvi en el sistema democràtic. No va ser fins a Pequín, i m'agrada sempre recordar-ho, fins a 1995, que es reconeix que els drets de les dones, no només els polítics, sinó tots els drets de les dones, són drets humans.

M'agrada recordar-ho, perquè encara que sembla evident, tenim o es tenen aquests lapsus moltes vegades. Anem a Espanya, on tenim el vot, els drets polítics, el dret d'associació, d'escollir i ésser escollit, i el dret individual d'opinió. Per tant, amb això ens situem a Espanya per arribar fins aquí. El 1931, és la primera vegada que les dones a Espanya podem no només ésser escollides, sinó també votar. Recordem que les sufragistes a altres països, als Estats Units, per exemple, a Wyoming, ja ho aconseguiren el 1898. Un altre exemple, Suïssa, situant-nos a Europa, no ho aconseguix fins 1975, per tant, hi ha un lapsus de temps bastant gran.

Deixarem això i direm que aquí a Espanya les dues dones, que sempre m'agrada recordar, Clara Campoamor i Victoria Kent, són les dues dones que al Parlament espanyol defensaren el vot de les dones amb diferents propostes, però són les que ho portaren endavant.

En aquest moment la representació política de les dones a Espanya, en el conjunt de l'estat espanyol, és d'una mitjana de 24%. Sempre sabem que aquestes mitjanes a vegades són el 15% i a vegades són el 30%, i així s'arriba a les mitjanes. Vull dir que això no està unificat per a tot el país. Una dada: és el 24%, però dels partits d'esquerreres és el 30%. A les últimes eleccions autonòmiques, aquí fa poc, el novembre, la representació de les dones en càrrecs polítics és del 32%, i el 1999, era del 22%, per tant, la representació ha augmentat en un 10%.

A les últimes municipals, la diferència és que els partits d'esquerreres tenen el 28% de dones i els de dretes el 20%. S'està aconseguint també que les dones ja estiguin a les primeres línies de sortida. Això no vol dir que estigui molt generalitzat, ni que passi a totes les eleccions, ni a tots els nivells d'elecció, ni molt menys. Simplement, és com dir que l'home va arribar a la lluna no sé quan, doncs jo no hi he anat mai, però en canvi, la punta més alta diríem, seria aquesta. El lloc més alt al qual estem arribant seria en aquestes proporcions.

Em volia centrar molt més en els mitjans que s'han utilitzat perquè les dones estiguin als llocs de decisió, als càrrecs de presa de decisions i als càrrecs polítics. Des d'algun partit d'esquerreres es va utilitzar la quota. La quota té uns elements vàlids i uns altres de totalment perversos, que són dels que parlaré, ja que els vàlids ja els coneixem més. També diferenciaré entre els partits d'esquerreres i els de dretes.

Els partits de dretes no accepten la quota: d'una banda no l'accepten, i de l'altra, mediàticament, sembla que fins i tot en aquest moment a Espanya tinguin moltes més

dones que els altres partits. No és cert, però hi ha unes estratègies que són les estratègies de visibilitat, o sigui que els partits de dretes tenen menys dones, però en canvi les tenen en llocs molt visibles o molt representatius. No obstant això, el còmput de dones tant a les llistes com als llocs de sortida, i per tant, de representació als parlaments o al Congrés, es molt més petita.

A diferència dels partits d'esquerres, que obtenen la quota per estatuts o no, però sí per principis o per acord en el partit, cosa que possibilita que hi hagi dones perquè desplaça una sèrie de persones, en aquest cas homes, per deixar lloc a les dones. No només això, el més important per a mi de la quota és que es converteix en un dret per a les dones d'aquell partit. En el moment que està recollit en uns estatuts, vol dir que les dones d'aquella formació política tenen dret a exigir aquests números a la llista als llocs de sortida.

El còmput dels tants per cent varia segons els partits. El partit que el té més elevat - i no dic que es compleixi, però que en els seus estatuts consta - és el partit socialista, el PSOE, que ja el va aprovar fa quatre congressos, el 40-60 indistintament. Per tant, en aquest moment hi ha una candidatura que està al 60%, als primers números dones i el 40% són homes. Crec que és a Tarragona o a Lleida, no n'estic segura. No vull dir que amb això estigui tot arreglat, sinó que són estratègies que es van creant.

Bé, aquest seria el costat positiu de la quota. Però, quin n'és el costat negatiu o pervers? Doncs n'hi ha uns quants. Un és que en el moment que hi ha quota, d'alguna manera, tothom es queda tranquil i molt convençut que ja estem representades en aquell número determinat, és igual on estiguin situades a la llista, perquè ja es compleix la quota. Hi ha un altre element pervers, i és el fet que molts homes utilitzen la quota per treure de les llistes a alguns dels seus companys que no els interessen, llavors utilitzen la quota per dir, ara posarem dones.

Quina altra perversitat hi ha en la quota? Doncs són els homes dels partits, ja que els partits són patriarcals i són el reflex de la societat. Exactament igual, i jo crec que una mica més, en el sentit que com estan més estructurats, hi queda més reflectit. Precisament per tota l'organització que comporta, tot això és més visible i llavors els homes són els que decideixen i escullen dones determinades que respongui a uns interessos del seu gènere o dels seus objectius polítics, no els del gènere femení, ni els dels nostres objectius. Per tant, això és una perversitat.

Jo també he estat càrrec polític, i per tant, ara diré coses en contra de les dones. Però no hi estic en contra... Intentem fer una anàlisi del que passa, de la realitat, del que està passant. Què passa amb les dones que aconseguen un lloc de decisió política i que per tant han aconseguit aquests drets d'ésser escollides? Quan parlo d'això, estic parlant d'una qüestió més col·lectiva o general. Què passa? Aquestes dones, les escullen els homes i elles es converteixen - estic sempre generalitzant, evidentment hi ha moltes excepcions - en el que podríem anomenar l'exèrcit, en soldats (no sé quin nom posar-li, no m'agrada el de soldat, però tampoc me n'agraden d'altres que sonen pitjor).

Per tant, el càrrec d'aquestes dones d'alguna manera depèn d'aquell home o col·lectiu d'homes que l'han situat en aquell lloc de decisió. Per tant, ella moltes vegades, sinó totes, respondrà als esquemes o els objectius masculins, no als femenins o de gènere femení.

Vegem-ho des del prisma que pugui suavitzar el que he dit ara. És la soledat de les dones en la política, en els càrrecs de decisió. Quan un equip és majoritàriament masculí, aquestes dones juguen a camp contrari. Les normes de joc no són seves, ni les coneixen, per tant, estan totalment "dividides", totalment desprotegides per poder implantar, imposar o intentar uns objectius de gènere. Són dificultats reals. En un equip de vint-i-set, pot ser que hi hagi dues dones, tres o quatre. Quan elles a més moltes vegades no han entès, això ho diré després, la xarxa que s'havia d'establir abans, per tant, d'alguna manera actuen soles. En canvi, ells que tenen la cultura, les normes del joc i els objectius, actuen sempre en xarxa. Per tant, aquestes dones o s'uneixen a aquest grup amb aquestes característiques, o se senten subvalorades. Això són coses que passen, no és que sempre sigui així, no vull que se'm malinterpreti.

Realment, davant de tot això, veiem que hi ha moltes dificultats. Aquest matí he estat aquí poca estona, però he estat veient i escoltant que hi havia dificultats perquè les dones que vulguin entrar en política, que vulguin tenir càrrecs de responsabilitat política. Crec que ho ha dit la companya de Guatemala i també la companya d'El Salvador.

Sí, aquí sí és molt difícil que les dones apareguin a llistes per sortir. El partit que té més militància de dones té un 30%, i evidentment, deu ser un partit d'esquerres. Els de dretes estan pel 18%. Hi ha poques dones que hi militin, però després quan es tracta de voler entrar-hi, tenim uns plantejaments totalment diferents. Hi ha una sèrie d'elements, de condicionants, que a les dones no ens interessin. Nosaltres no volem jugar a aquests jocs.

Mireu, elements: **el diferent concepte del poder**. Per als homes, el poder és concebut com una possessió. Ells tenen el poder i després veuen el que fan. Les dones concebem el poder com un verb, com una acció, volem poder governar, organitzar, formar, canviar, poder fer no sé quantes coses. Això és un concepte totalment diferent. Hi ha moltes dones que diuen, jo no vull jugar a aquest poder, a mi no m'interessa això, a mi m'interessaria poder fer això o allò, però com per allà no puc ho faig per altres parts.

Per tant, existeix un concepte diferent del poder. Hi ha uns plantejaments totalment diferents de l'ideari femení, de la concepció del món segons les dones i segons els homes. Nosaltres no estem disposades a anar renunciant al nostre ideari, al nostre concepte de la vida, precisament, encara que sigui per un temps determinat, per anar a canviar alguna cosa, que a més pensem que no hi estem capacitades. Les dones quan entrem en política ho fem temporalment. Totes les dones, quan decideixen presentar-se per a un càrrec i entrar en una llista, totes, i no m'ho invento, hi ha un estudi fet, de dones de diferents partits, del 95 al 99, que diu: "Totes quan van anar a la llista, van posar la condició de temporal. Algunes no van posar la condició de temporal, però van dir, jo faig un parèntesi en la meva vida professional i ara faré un servei, però mai penses, mai es plantegen que han entrat per fer no sé quina carrera i quedar-s'hi".

Aquest és un element important, totalment diferent al dels homes. Els homes quan entren en una llista pensen que han començat a pujar un esglaó d'una escala que els portarà molt més amunt i pretenen això, anar pujant esglaons. Per tant, és una temporalitat totalment diferent. Perdó, no només per això. La temporalitat també ve donada per un altre element: és que les dones som objecte de canvi. Som objecte d'intercanvi en els partits. En tenim molts exemples, però no m'hi estendré pel temps. Les dones som objectes d'intercanvi, perquè en un moment determinat interessa una dona des de la mentalitat o des del poder masculí. Interessa una dona amb un perfil determinat per a això o allò. En un altre moment no interessa, o bé hi ha pactes entre partits, i quan s'ha de pactar i s'ha de perdre, es poden perdre dones.

Aquí els mandats són de quatre anys i, per tant, generalment als municipis no hi ha dones que repeteixin més de vuit anys. La gran majoria ho són quatre i després, com a molt, vuit anys. Els homes hi poden estar setze, vint-i-cinc, no sé, els que vulguin, és igual. Si tenen la desgràcia que els en treuen per quota, per culpa de les dones, llavors resulta que se'n van. Per tant, aquest seria el pitjor element de la temporalitat i de la mobilitat. Les dones en política, pot ser que segueixin perdurant en la seva feina política, però no tenen perquè estar a primera línia, ni en un càrrec de responsabilitat i de presa de decisions.

Hi ha un altre element que és la **distància del poder**. La distància del poder que tenim les dones segons el nostre rol i la nostra concepció de la vida quotidiana. Per a les dones, el poder polític és una cosa que queda molt lluny perquè la nostra realitat, les nostres preferències i opcions són precisament la família, la vida quotidiana, la relació amb les persones, les relacions de tu a tu, no tant les relacions jeràrquiques, ni d'aquest poder segons el concepte masculí. Per tant, si hem d'escollir, escollim abans l'àmbit privat que el públic. Ells mai. Ells sempre escullen abans l'àmbit públic que el privat.

Seguim donant prioritat a la família. Vegem un element, les dones que ocupen càrrecs públics en la política o no tenen fills o són grans. Perquè les dones amb fills d'edats compreses entre els vuit fins als quinze anys o de set fins als quinze anys, per exemple, elles sempre, d'entrada diuen: "No puc, tinc infants petits". En canvi als homes els va estupendament bé, perquè així no s'ocupen dels infants petits, és la gran oportunitat que tenen moltes vegades. Per això, els horaris, un altre element de distinció: en política, no hi ha horari, és tot el dia, qualsevol dia, totes les festes, a qualsevol horari. Això no vol dir que sempre s'estigui treballant, vull dir que s'està disponible amb tot l'horari sencer. Per tant, moltes dones diuen: "No, nosaltres volem un horari per poder compartir la vida professional, la participació política, la vida familiar".

A ells, l'horari no els importa. Explicaré una anècdota, perquè entengueu el que vull dir: per exemple, quan hi ha futbol a les set o les nou de la tarda. No ho sé, ara no el segueixo gaire, però crec que abans el Barça jugava de set a nou els dimecres, crec que era els dimecres perquè aquell dia no teníem mai cap reunió. Ni amb els nostres companys polítics, ni amb les associacions de veïns, ni associacions d'AMPAS, ni amb cap tipus d'associacions, tothom deia: "No, no que hi ha futbol". Tothom masculí. Quan les dones hem de dir: "És que he de portar el nen al metge", resulta que és que no ens ho sabem mun-

tar, no sabem organitzar-nos la vida. Nosaltres tenim les nostres prioritats. No se'ns pot dir per què no entrem en política. No entrem perquè tots aquests conceptes són diferents.

Les regles del joc, un altre element. Les regles del joc són totalment alienes a nosaltres. Estan fora de les nostres concepcions, prioritats i de com nosaltres portaríem i resoldríem els problemes de la ciutadania. Totalment diferent. Tampoc m'ho invento. Hi ha un altre estudi realitzat, sobre 2.700 associacions, a diferents poblacions de la província de Barcelona, que analitzaven les dones en la política: quines varietats, capacitats tenien, què és el que implantaven, si veien diferències entre un alcalde o una alcaldessa, la gent que procedia de moltes ideologies diferents. En l'estudi s'analitzaven les poblacions que havien passat de tenir un alcalde a una alcaldessa. Bé, doncs, en el 58% de totes las associacions deien que les dones eren molt més assequibles, que no estaven pendents de l'agenda, que tenien una relació molt més personal amb la ciutadania, quan els demanaven visita. No és allò que l'agenda està plena, per no sé quan i et donen una hora per a d'aquí a alguns mesos. Les alcaldesses, si veien la necessitat, et rebien de seguida.

També deien que quan feien política, es preocupaven molt més dels temes relacionats amb les persones, de les places, dels serveis socials, de les guarderies, i que havien oblidat molt més les infraestructures a nivell de places, d'aquella manera determinada, sinó que les transformaven o les canviaven. Hi ha elements diferents, però passarem.

Em falta un últim element. **Les dones en la política** sempre som l'última que hi ha arribat, la nova en l'assumpte, la que no entra en les regles del joc... Però a més ells han establert unes xarxes que resolen les qüestions, no en els espais formals de discussió, sinó en els espais de fora, al bar, al casino, prenent alguna cosa o veient el futbol. Per tant, les dones en aquests espais anem totalment venudes, o sigui que no hi ha possibilitats de connectar amb tot això.

Ara parlaré d'estratègies d'una manera molt més breu. Estratègies que s'han anat analitzant per veure què és el que s'hauria de fer per impulsar que realment hi haguessin més dones.

Solidaritat: solidaritat, no només amb les dones que són amigues o del mateix partit. Solidaritat significa no parlar mai malament d'una altra dona, encara que sigui de dretes o encara que ens resulti antipàtica, perquè això va totalment en contra de les dones en la presa de decisions. Només falta que una dona digui alguna cosa en contra d'una altra perquè es desvaloritzi tot el gènere femení.

Pacte de gènere: encara que no estiguem d'acord amb totes o amb totes les propostes, hi ha propostes bàsiques que sí. Per tant, abans d'anar a qualsevol reunió, sigui consell municipal o qualsevol altra reunió, hem d'haver pactat amb altres dones, encara que no estiguin en política, encara que anem a una reunió d'associacions de veïns o d'amants de la música. Si volem parlar d'algun tema hem de pactar, solidaritzar-nos i tenir complicitat entre les dones. Hem d'intentar aconseguir un canvi d'horaris. Els horaris han d'estar adaptats a la conciliació de la vida familiar, laboral i política. No només per a nosaltres, també per als homes. Hem de crear les xarxes, les xarxes permanents amb

altres dones, no només amb les que estan en política, sinó amb els grups de dones que en la societat civil estan organitzades i que, evidentment, llancen totes les seves reivindicacions i els seus empenyiments a la política. Per això hi ha d'haver una connexió i una xarxa establerta, a tots els nivells.

Informació: totes les informacions i tots els coneixements, ens els hem de traspassar entre nosaltres, sinó no hi ha possibilitats. Formació específica, aprendre a fer política, conèixer les regles del joc per poder transformar-les. Si s'entra en majoria, no fa falta que un ho vulgui transformar, sinó que poden forçar altres propostes, però quan no hi ha una majoria de dones, almenys conèixer totes aquests normes i intentar transformar-les. Mai sola, sempre amb la complicitat d'altres dones del teu mateix partit, d'altres partits o de la societat civil.

Reconèixer les nostres limitacions i les nostres capacitats, aprendre i transportar tot el que coneixem a la política. No és cert que les dones no sapiguem, el que és cert és que no sabem aquella manera de fer política, tenim una altra manera de fer política.

Podria estendre'm més amb altres coses, però prefereixo que després discutim entre totes o dialoguem, i si hi ha més preguntes, estaré encantada de respondre-les. Això no és collita pròpia, sinó que respon a molts estudis que hem estat fent des del Lobby. Per acabar us diré que el Lobby de dones de Catalunya, el 1999 ja va crear una xarxa aquí a Catalunya, que és la plataforma de suport al Lobby europeu de dones. Vull dir que estem coordinades amb la coordinadora espanyola i tenim una representació al Lobby europeu de dones que està a Brusel·les, del qual formen part tres mil associacions de dones europees. Per tant, tot això, els estudis que hem anat fent i que hem anat explicant a diferents fòrums, com també al Fòrum de Barcelona 2004, on tindrem un espai, no només serem dones europees sinó de tots els altres continents, perquè l'objectiu és plantejar alternatives al concepte de poder. Hi esteu totes convidades.

Maria Elena Alfaro **Associació per a la Reinserció de Dones -ARED-**

En primer lloc, bona tarda a totes. No parlo català, encara que visc a Catalunya i em sento part d'aquesta comunitat, d'aquest territori de la comunitat humana.

En segon lloc, donar-li les gràcies a una fundació que és relativament petita, per la feina que s'està fent d'alliberació de totes les dones, un espai d'aquesta visibilitat, d'aquest privilegi, perquè aquesta fundació neix al soterrani d'una presó, i tenir un lloc, un espai d'uns vint minuts en un auditori d'un poble gran dels voltants de Barcelona, em sembla realment tot un honor.

En nom meu i en el de la directora de la fundació, també agrair-li l'oportunitat que m'ofereix de poder parlar-vos a vosaltres, perquè ella és qui realment ha mogut tot això i qui hem confiat en una intuïció que ens va arribar al soterrani d'una presó. Bé, allà es troba la dona que juntament amb cinc més, que algunes oblidin i altres no, van dir:

"Bé, què fem per sortir de la misèria, per sortir del perill del nou delictes quan creuem les barreres de la presó de dones?"

En tercer lloc, vull agrair a totes les dones que han passat o es troben en aquest moment a la fundació, he portat la llista de totes elles, algunes viuen, d'altres ja no. En nom seu, agrair-los que gràcies a elles he tingut l'oportunitat d'aquesta petita comunicació. Demanar disculpes si realment no represento tota aquesta força femenina, en la nostra fundació som el 99% de dones, tant les persones que són al curs de formació, com el personal, com pràcticament totes les col·laboradores. A vegades hi ha desequilibri de gènere, justament perquè es crea un excés d'hormones, excés de creativitat, excés de dispersió, excés de quotidianitat, però també anem aprenent, perquè som de catorze nacionalitats diferents, la riquesa que significa estar tres generacions juntes, no tant gènere junt, sinó tres generacions, catorze països, catorze maneres de resoldre allò quotidià i d'accedir als drets econòmics.

Quan ens escullen a nosaltres, comencem a compartir en el grup per què han escollit la nostra d'entre tantes iniciatives. Imaginem que, una de les raons, és perquè fem alguna cosa valuosa i que potser sigui una experiència, una estratègia de mobilització de dones que tingui capacitat de sostenibilitat. Suposem que és perquè fa dos anys també vam tenir la distinció de l'Institut de Drets Humans de Catalunya, amb el quinè premi a la solidaritat, i que quan la fundació va ser a la seu del Parlament, es va fer un enorme silenci. El president del Parlament de Catalunya tenia un discurs preparat, i tot i això va dir: "Com que això està dit per una dona, estan expressats els drets humans que es viuen en aquesta casa, aquesta casa que és la casa del Parlament, de la paraula es quedarà en silenci, deixem una estona de silenci", i va tancar aquest acte que va ser molt emotiu.

Una coral, també femenina, que van escollir amb gran respecte a la diversitat un programa de cançons dels diversos llocs del món d'on provenen les persones que arriben a ARED. Les persones que arriben a la fundació ARED, arriben de tercers graus penitenciaris. Pràcticament la majoria absoluta procedeix de llocs de misèria, d'infern de violència, d'infern de sotmetiment: Colòmbia, Perú, Xile, Brasil, Argentina, Marroc, Moçambic, Kenya, Gàmbia.

Venen d'infern de misèria, d'infern d'explotació amb l'enorme il·lusió de sortir d'aquesta misèria, una promesa de les xarxes internacionals, muntades generalment amb mentalitats masculines. Amb l'enorme promesa que amb aquest viatge, transportant uns quants grams de cocaïna, podran donar menjar d'una manera més digna als seus fills, arriben a les presons catalanes i no només paguen amb el seu temps, la seva força i la condemna, sinó que en moltíssimes ocasions hem vist a l'interior de la presó, l'exemple de vitalitat, l'exemple de festa, els colors als balls colombians, les taules que són capaces de muntar el dia de la dona treballadora. Amb paciència van complint tota la seva condemna i es van posant al servei de totes les seves companyes.

Les presons són interculturals, però s'estan més aviat igualant amb la interculturalitat pobre, perquè el món ric no cap a la presó, té amb què pagar-ho. Van fent camí i

quan arriben al tercer grau, arriben a la fundació ARED, que és un dels recursos possibles on poden començar a rehabilitar-se per poder tenir accés als recursos econòmics i accedir a una vida digna.

Dir les dificultats que han de viure aquest grup de dones seria redundar en aquest aspecte depriment, lleig, inhumà que tenim en aquest planeta. Quan estava asseguda allà, ho mirava des d'aquest costat que té Cooperacció, i pensava "què bonic i què equilibrat està", però en realitat tant de bo fos rodó el planeta i tant de bo tots tinguéssim el mateix radi de mesura d'accés als béns que són de tots. En realitat el planeta està pensat perquè sigui així i, tot i això, hem fet una desfiguració, vist des de les víctimes, des de les persones que han de fer un camí molt difícil per mantenir el mínim dret que és el dret a la vida.

L'experiència d'ARED, és una experiència a Barcelona, al Poble Nou, al carrer Zamora, que és on som ara. A les carpetes hi ha una petita informació. És ja una fundació des de fa un parell d'anys, i és una casa de portes obertes que es dedica fonamentalment a la formació perquè les persones estiguin capacitades en les seves capacitats més grans, per incorporar-se al món laboral. Està inserida en la nostra societat, que té una de les malalties terminals, crec jo, que és el consumisme; és a dir, és una fundació, una petita illa, en una estructura social, que si s'estengués així com està a una miqueta més de la resta del planeta, seria totalment insostenible.

Per exemple, si totes les persones que vivim a Barcelona o les cent vint persones que anem a la fundació fóssim totes en cotxe seria impossible estacionar en llocs propers a la fundació, només hi ha un petit aparcament. O si tots els habitants de Barcelona tinguéssim cotxe, ningú podria moure's, perquè hi hauria un colapse enorme. Quan un bé excedeix la mesura i l'escala comença a ser un mal, és a dir, bloca la satisfacció de quantitat de necessitats.

En aquest entorn consumista l'objectiu número u seria una justa distribució. No només que accedim als drets econòmics quan hi ha majors ingressos, sinó quan hi ha una menor despesa i una millor distribució. Si tots els pisos de lloguer fossin més barats no seria necessari apujar la nòmina sinó que s'hauria d'aconseguir un equilibri en una mesura socialment acceptable i humana. Que tots els pisos costessin menys, per exemple, el 20% dels ingressos. Això és somniar amb els ulls oberts però el món en què avui vivim també està construït gràcies a altres dones que en un altre moment van somniar que tindrien calefacció o aire condicionat.

O sigui que, somniar no ens va malament. En què invertim la força i les hores? Tenim molta cura amb el tema dels recursos convencionals, és a dir, els diners, la propietat, el lloguer i molta cura amb els recursos que convencionalment no anomenem d'aquesta manera, i em refereixo a la motivació d'una persona, a les capacitats interiors, a la força per tirar endavant totes soles una família nombrosa, a la capacitat per què sis, set o vuit fills no acabin en el món de la droga o la presó; si nosaltres no miréssim tota aquesta quantitat de recursos que aquesta massa humana, aquest grup humà genera, estaríem en un entorn lluitant per recursos que són escassos i probablement no tindríem lloc d'on treure les forces.

Així doncs, un altre principi que ens mou -i els explico aquella experiència ja que se m'acaba el temps- és que qualitat de vida no és igual a quantitat de béns. Una vida amb major quantitat de béns no és necessàriament una vida de qualitat. Això d'on ho traiem? Però això no és igual a millor. Un pot tenir, més euros, més propietats, però la necessitat, per exemple, de companyia, de sentir-te útil a la vida, de tenir una feina que ens faci sentir realitzats, de tenir tutoria, les dones... el sou no és l'euro, sinó quan et diuen: "Mira Maria Elena, (l'altre dia m'ho deia una senyora) estava a punt de cometre un delictes. Necessitava uns euros i el delictes el tenia allà, i vaig recordar-me de la teva cara, la cara que m'haguessis posat si m'haguessis vist al mòdul". No és que una no faci cap meravella, però si que estàs establint una relació amb aquesta senyora i pots evites una gran quantitat d'anys de patiment i fer marxa enrere en un procés que és molt difícil.

Així lluites amb moltíssima esperança pel tema de que la qualitat de vida no és igual a la quantitat de béns. Això no vol dir que no arribem a un llinard, hi ha un llinard de necessitat que no es pot traspasar i, és clar, qui posa la línia? Qui diu que això ja és un desig i no una necessitat? Encara que sembli tossuderia, la línia que jo puc sobrepassar me la posa l'altre ésser humà del costat. Si jo li prenc el lloc a la Maria Rosa, el meu dret a ocupar un lloc acaba en el meu deure de respectar el seu lloc. Si jo acumulo totes les taules i guanyo, hi ha altres que perden. On es troba la línia ètica? Jo guanyo en la mesura del que guanya l'altre. Ara bé, viure així és un xic complicat, és una escola de la vida, però jo no crec que sigui massa maco. On és el límit? En realitat l'alternativa és el lliure límit a la satisfacció de les pròpies necessitats, no a la manera budista, que quan limiten els desigs i les necessitats no els queda cap altra possibilitat. A Calcuta, com que tenen aquesta filosofia, poden seguir subsistint, però si mengessin més proteïnes i tinguessin més fòrums com aquest jo no sé si no canviarien de modalitat.

Tant de bo que cada moviment que féssim d'accés als béns inclogués tothom. Tots els homes i les dones tenen dret, aparentment tots som iguals, però en aquest món sembla que uns són més iguals que altres. El tema de la universalitat està en camí i, a poc a poc. Una de les companyes em va preguntar: "I a Catalunya, tu, com ho veus? Dic: "a Catalunya, crec que és molt sensible el tema de la universalitat, però estem en camí". Del que jo veig, ja estem caminant, no? Caminar junts amb humilitat. I ja està. Cap on caminem? Cap allò que nosaltres anomenem amb el nostre argot, la línia de la dignitat.

S'anomena la línia de la pobresa perquè en aquest món es pensa en euros, o en dòlars, o en iens. Línia de riquesa, línia de pobresa. Doncs és trist que un planeta mesuri la seva qualitat de vida només mirant els factors econòmics. Crec que allò que toca sempre la dignitat humana, que és la capacitat de viure, la capacitat d'aportar, la capacitat de participar, és un tema ètic. Què fem parlant de drets econòmics i acabant parlant de l'ètica? Doncs a mi em sembla que no hi ha res més ètic o antiètic que el tema econòmic. Les persones no som ara éssers econòmics, ara éssers socials, ara éssers ètics. La transversalitat és aquesta. Aquesta és la filosofia.

Després havia pensat una mica sobre les estratègies d'ARED. Doncs mira, el més bonic que té la fundació, i jo fa poc que sóc aquí, és que quan les persones recent arribades,

o algun empresari que vol col·laborar amb prestatgeries o amb el banc d'aliments, que ara té tres contenidors d'aigua mineral, arriben, la primera cosa que aprecien és la integralitat.

A l'ARED és fa molt de moltíssimes accions i moviments, aleshores quan rebem una persona, primer una acollida àmplia, intentem apropar-nos al tot de la universalitat dels drets humans, l'única condició per què una persona no pugui entrar a l'ARED és que no tingui un sostre, perquè és molt difícil fer un procés de formació i d'inserció si un no té al menys un petit lloc per a dir "això és meu". I l'altre condició, si hi ha un procés de toxicomania, o sigui, que es decideixi seguir un tractament. Però no hi ha més. Major d'edat, accés i si és immigrant, un dels pocs avantatges que té el fet d'haver estat a la presó és que fins el moment de la llibertat definitiva una persona és regular, no té espai per a l'altre títol de la irregularitat.

Hem patit molt i hem tingut moltes sorpreses. Quan una persona arriba a la condicional, tot el dret a la inserció en aquest poble queda escapçat perquè en el codi legal es contempla que es pot trasmudar, canviar la condicional per l'expulsió del país. Desgraciadament han expulsat quatre dones, no han expulsat homes encara; però les dones tenim la força per a fer un viatge amb *Iberia*, per a anar amb moltes maletes. Recordo a l'aeroport del Prat una de les partences més dures de la meva existència: una senyora que als vuit anys de condemna li canvien la condicional per l'expulsió, i havia ajuntat unes maletes molt grans, tan grans que ella s'allotjava en una habitació a Sant Feliu.

Aquella nit, allà sí que hi havia companys homes per a ajudar-nos a baixar les maletes, però no al matí d'hora, perquè havíem d'estar a la comissaria a les sis del matí i fer el viatge en el patruller cap a Medellín. Aleshores ens van acompanyar i aquesta dona va dormir a casa. Va ser capaç de dormir la nit de l'expulsió; no sé quina capacitat de resistència tenen les persones que n'han hagut d'aguantar una, i una altra i una altra.

Una dona que era l'alegria de les presons, perquè encara la recorden amb una gran alegria, una senyora molt grassa, molt gran i que ha fet de troglodita en una obra de teatre amb tan sols quatre retalls de roba interior, dormint a la butaca de casa i aixecant-se al matí i vestint-se amb un vestit de lli natural, un vestit molt planxat, arreglant-se el cabell, com si hagués sigut un viatge bonic, pensant: "bé, els meus fills m'han de veure bé". Jo no sé com deuria arribar el vestit de lli, però sens dubte que tenia una gran necessitat de mostrar al seu entorn que no ho havia passat tan malament i que ella, amb la seva història, havia aconseguit moltes coses perquè la necessitat que tenia era de portar moltes coses. I el policia li va dir: "Senyora, aquesta maleta no se la pot endur", i ella va dir: "Jo obeeixo aquesta ordre d'expulsió, però jo tinc molts fills que m'estan esperant i no puc anar amb les mans buides". *Iberia* va carregar setanta quilos de més.

Les dones encara som capaces de saltar-nos normes com les dels quilos que es poden portar a l'avió. Aquesta persona no va passar mai per sota de la línia de la dignitat. El servei de policia d'aquest país li va donar la possibilitat, en comptes d'anar-se'n el mateix dia que manava l'Audiència, li van preguntar quants dies necessitaria per a organitzar el seu viatge, preparar els seus fills i no sortir escopetjada. Va dir: " el disset

de febrer podria viatjar", i encara podia haver escapat, però també hi ha éssers humans que creuen que els canvis es poden fer per les decisions dels altres. I per això també hi havia la fundació, per a dir-li: "mira, no t'escapis perquè crees precedent".

Va donar les gràcies, es va acomiadar de totes les seves companyes. Li van treure deu anys de prohibició d'entrada i li n'han deixat només tres. Sovint parlem amb ella per telèfon. Hem enviat unes màquines de cosir i ara ella i una altra senyora de Medellín tenen feina. Per què m'he estès tant en l'anècdota? Perquè ja veuen que en aquesta senyora, per exemple, i hi ha moltes altres coses, podríem haver accentuat altres factors; no obstant, procurem accentuar els altres, generar una relació i oferir les poques coses que podem oferir, tornar allò que en algun moment també hem tret entre tots.

I no m'estenc més. Si voleu saber més, la fundació és ARED, *Associació per a la Reinserció de Dones*, i crec que el més bonic que fem és el tema de la integritat. Crec que parlar del tema econòmic i parlar del tema moral, pràcticament és la mateixa cosa. Que el que és moral són els comportaments humans i que un comportament es fa social quan dos o tres comencem a repetir-lo; és a dir, si no som solidàries dona amb dona, doncs no hi ha manera de ser solidàries totes nosaltres. És molt important anar modificant les creences que totes tenim, és a dir, canviar les normes del joc. Sense voler-ho, les nostres famílies són patriarcals, de molts homes, i ell a estudiar i tu no...Doncs tot això ho portem dins i hem de canviar les creences.

Fina Rubio
Associació SURT

Jo també vull començar agraint la possibilitat d'estar aquí. Sembla que és una obligació, però no és així, perquè realment l'oportunitat de compartir experiències amb dones del nord i del sud no és només una experiència interessant des del punt de vista personal, sinó també perquè és el que ens va permetre teixir aquesta xarxa entre dones i teixir aquesta xarxa és fonamental per a construir un món més just, que és fonamental.

M'agradaria fer dues reflexions que em ballen constantment pel cap: una, que compartir aquests espais té un efecte en una mateixa, és com obligar-te a fer una reflexió i obligar-te a fugir de les temptacions etnocèntriques, de complaença, que et fan reflexionar quan veus la magnitud de les desigualtats. Et porten a pensar: "bé, nosaltres al nord hem avançat molt, som dones que hem lluitat i hem aconseguit moltes coses. Pobretes les altres, les del sud, que encara no han arribat a aquests nivells". Però jo crec que un fòrum com aquest et dona l'oportunitat de mirar-te a la cara i que et torni, com en un mirall, una imatge molt més real de tu mateixa, que realment el que compartim és molt més, compartim molts problemes.

Si ens mirem bé les cares, és molt difícil que continuem situant-nos en aquesta diferència de nivells perquè estem compartint aquestes mateixes desigualtats. Aquesta era una idea i l'altra és la que també ens ajuda, al menys a mi m'ha ajudat, a adonar-nos

que a les nostres societats occidentals existeixen fractures enormes, sobretot des del punt de vista de les dones. Existeixen grans forats negres que no ens permeten parlar gaire alegrement de la nostra situació, perquè els forats són grans i, com els de l'espai, són realment negres. I que això no passa tant al nord com al sud. Una d'aquelles grans fractures que compartim és la posició de les dones a la feina. Ho deia aquest matí Eulàlia Vintró. És també una mica la raó per la qual crec que té sentit el que pot aportar una organització com la nostra, SURT. Després explico qui som.

Però una de les grans fractures és la posició de les dones a la feina. M'agradaria haver començat posant aquesta transparència, que és una part del manifest per una Europa de les dones, que van elaborar les dones a Bobigny el 12 de novembre de l'any passat, i que denunciaven aquest sistema neolliberal que consagra posicions segons les quals el respecte a una economia de mercat en què la concurrència ha de ser lliure, és el que guia a tota l'actuació de la societat. Però si som conscients que realment això significa la desaparició de l'estat del benestar i el qüestionament dels serveis públics i això per a les dones és una fractura molt greu. A banda d'altres coses que planteja el manifest, aquest es pronuncia en contra d'una Europa que, amb unes polítiques neolliberals, empobreix cada vegada més les dones, reforça les desigualtats professionals i el temps parcial, acomiada i fa que les jubilacions i les pensions de les dones siguin molt baixes i en alguns casos inexistents. Aquesta és la nostra societat també, la nostra fractura, no només la del sud.

Què podem aportar una associació també petita com la nostra? Som una associació de dones que va néixer fa deu anys, que té com objectiu donar suport a altres dones en aquest procés de retorn al treball, especialment a dones que estan en situació de major vulnerabilitat.

Treballem en l'àmbit de la formació, de l'orientació i de la intermediació, intentant actuar com a pont entre les persones i el mercat de treball, cosa que és força difícil. Diem que treballem amb grups de persones amb una major vulnerabilitat davant el mercat de treball, però això és molt poc perquè en aquest sac hi ha un percentatge de dones molt alt i seria molt difícil parlar de totes. Però per que us feu una idea, treballem amb les dones immigrants que tenen dificultats a l'hora d'integrar-se al món laboral autòcton, i les dificultats pel que fa a la llei d'estrangeria. No tenen papers i aquesta és la dificultat fonamental. Amb l'homologació dels seus estudis probablement podrien estar treballant en condicions dignes, però no tenen papers i aquest és un fet clau que explica la seva dificultat.

També treballem amb dones de família monoparental. La monoparentalitat, el fet de ser responsable dels fills en solitari, és un dels factors de la pobresa. Nosaltres som les que ens encarreguem majoritàriament de les famílies i a més a més la família monoparental encapçalada per dones té el risc de ser pobre. Hauríem de pensar per què.

També estem amb dones que pertanyen a minories ètniques, perquè entrar en el món laboral, si ets una dona gitana, per exemple, és molt més difícil; o dones que tenen més de quaranta-cinc anys que es troben a l'atur durant molt de temps, és a dir, que després d'ha-

ver decidit sortir del món laboral per a complir aquella funció vital que és la reproducció, tornar al món laboral és, si no impossible, molt difícil. També treballem amb dones preses.

Però en tot aquest conglomerat hi ha un percentatge força elevat de dones immigrants no comunitàries. I qui es troba en major dificultat per accedir al món laboral és la dona no comunitària, perquè no té papers. A més a més, pot ser que no coneguin la realitat del context laboral d'aquí, o, si tenen papers, també pot ser que no es vegin obligades a integrar-se al món laboral en categories professionals que no corresponen ni a la seva formació ni al seu nivell d'experiència. Hi ha moltes dones que arriben i no poden homologar la seva qualificació universitària ràpidament o que no existeix aquesta possibilitat i es veuen obligades a exercir oficis que estan molt per sota de les seves possibilitats reals. També hi ha un 48% de dones autòctones que tenen molts problemes a l'hora d'accedir a la feina. I dins d'aquest percentatge de dones ja veieu que hi ha un percentatge força elevat de dones que pertanyen a minories ètniques, que és l'ètnia gitana. Ser gitana és un problema afegit pel prejudici i els estereotips que dificulten l'accés de la dona gitana al treball.

Com veieu, aquest petit recorregut tenia el sentit d'arribar a una conclusió que és gairebé una obvietat pels moviments feministes: ser dona, ser immigrant i ser gitana són factors que generen exclusió laboral, que potencien l'exclusió social i laboral i obren els enormes esvorancs pels que es cola molt fàcilment l'exclusió.

No hem descobert res però és un punt de partida per a repensar el món laboral i la relació amb el món laboral. Per què aquesta situació que afavoreix l'exclusió? L'exclusió de les dones està profundament arrelada a les nostres societats i es fonamenta en aquella desigual distribució dels rols socials que organitza el sistema patriarcal. És el que s'ha anomenat la ideologia de les esferes separades, que el fet de pertànyer a un sexe diferent ens porti a tenir una posició diferent. El sexe és un atribut fisiològic que no genera cap desigualtat però la construcció social, el rol, el sistema que es genera en funció d'aquestes dues categories, sí que genera desigualtat.

Aquesta desigual distribució dels rols genera exclusió. Per què? Perquè el sistema de gènere condiona un dels aspectes fonamentals de la posició en la societat. Condiona la relació que podem tenir les dones amb el mercat laboral. Aquesta posició que podem tenir les dones amb el mercat laboral està presidida per aquest model que ha sigut hegemònic a Europa, que s'ha implantat a Europa durant tres segles i que ha anat caminant de la mà de les societats industrials. Segons aquest model l'home és el proveïdor de la família i la dona és la que ha d'encarregar-se de l'esfera reproductiva, tenint un paper secundari.

Aquest model que s'instaura, de la mà de la revolució industrial de fa tres segles en totes les societats europees, és un model que pot aplicar-se en major o menor mesura, que pot estar molt més radicalitzat o menys, però que com a mínim, en el que són les tres societats mediterrànies (Grècia, Espanya i Portugal) té un caràcter molt fort i és encara el model hegemònic. Encara es considera que l'home és el que ha de guanyar el sou familiar i, per tant, l'home és el responsable fonamental i això condiona la nostra relació, la nostra manera d'estar en el mercat, les possibilitats d'estar en el món laboral.

Aquest model genera que el món laboral estigui estructurat sota tres claus fonamentals. Una, el mercat està diferenciat, no ens permet a les dones estar de la mateixa manera, ens porta cap a determinats factors en els quals automàticament opera aquest procés de pèrdua de valors, es baixen els salaris, té menor nivell social i no estic parlant de res estrany. Fins i tot en els sectors on ens trobem nosaltres, el de serveis (actuacions d'inserció de servei a les persones).

En gran part dels nivells d'actuació treballen dones i això ha generat que els salaris vagin baixant i es dona la paradoxa de que mentre la majoria de la gent, de les persones que estem treballant en aquest sector, el dels serveis a les persones, som dones, continua aquesta posició de privilegi dels homes en les esferes del poder. Però a més, quan un home entra en aquest sector se l'acostuma a valorar molt més i sol tenir un sou més alt. No és cap broma. Era l'altre dia en una sessió de formació en què hi havia diversos professionals. Hi havia catorze dones i tres homes i quan estàvem parlant dels sous i del propi perfil professional, era curiós perquè es varen començar a comparar i els tres homes que hi havia guanyaven bastant més fent la mateixa funció, el mateix treball que les dones.

És automàtic, en el moment en que un sector es feminitza, perd valor, es precaritza. Per altra banda crec que no és cap descobriment. Hi ha poquíssimes dones que, com en la política, estiguin als nivells de direcció, tant en el camp social com en l'empresarial. Cap camp es salva. Ni tan sols el camp social que hauria de ser un camp molt més sensible a l'actuació de les dones.

Bé, aquesta és una de les característiques, l'altra és l'absència. Les dones no estem al mercat laboral, de fet estem acumulant la major taxa d'inactivitat. Gran part de les dones són inactives perquè estan en una categoria on actualment es considera que si no estàs al mercat, ets inactiva. Doncs les dones que no es troben al mercat laboral, que estan cobrint una altra funció social, són dones inactives.

Després hi ha la discriminació. Hi ha una discriminació perquè no cobrem el mateix, no tenim els mateixos salaris, no tenim les mateixes possibilitats. I aquest model hegemònic de l'home com a responsable fonamental de l'esfera productiva, el responsable de proveir els recursos a la família i a la dona, la responsable de l'esfera reproductiva, de les feines de la llar, de les responsabilitats, sobretot de la cura de les persones, té un impacte claríssim pel que fa a la possibilitat d'estar al mercat. Les dificultats a l'hora de compatibilitzar l'activitat productiva i la reproductiva són molt grans.

En els anys setanta la idea d'incorporar-nos al mercat laboral significava autonomia. Després ens hem adonat que comptabilitzar les dues esferes és realment com la pel·lícula *¿Qué he hecho yo para merecer esto?* És molt difícil i això genera que moltes dones no estiguin dins del mercat laboral. Però hi ha un element que és més important: si la societat distribueix en dues àrees a homes i dones i diu que la dels homes és l'esfera productiva i la de les dones la reproductiva, el més normal és que les dones estiguin situades en aquesta esfera, que tinguin aquesta part sense la part de treball, però això no es contempla, aquesta esfera no és visible.

Les dones que estan casades tenen un estatut que depèn dels homes, no poden ser subjecte de dret perquè la seva situació depèn del cònjuge actiu. En canvi és molt difícil que entrin al mercat laboral si sistemàticament la mateixa societat diu que la seva esfera és una altra, la de la reproducció. Això té un impacte: que el valor que es dona al treball de les dones és molt diferent. Les dones, en la mesura que no són les responsables de mantenir la família, segons aquest model, tenen un treball d'ajuda. Fins i tot moltes dones, i això ho veiem bastant sovint, es plantegen la seva activitat com una cosa secundària. És un treball per a ajudar als ingressos de la família, és un treball de recolzament que dependrà de les possibilitats de la família i que sempre estarà per sota, sempre en funció de cobrir la responsabilitat fonamental que és tenir cura de les persones. Per tant, si la feina de les dones és una feina secundària, és normal que sigui un treball més precari, que se les expulsi del mercat laboral amb moltíssima facilitat. I també és normal que sigui un treball més mal pagat. La societat no perd la son, no és tan greu, perquè al cap i al fi, és secundari.

I hi ha un tercer gran impacte, que és la responsabilitat de mantenir-se dins d'aquest món de treball. Les dones no només tenim l'obligació -aquesta tarda ho plantejava la Maria Rosa- no només tenim al cap que sistemàticament tenim una altra estructura de valors, que hem de pensar a més a més en com hem de cuidar els fills, sinó que a més a més, en la mesura en què el món laboral és un món pensat per als homes, organitzat per ells, aquests poden pensar fàcilment en carreres professionals a llarg termini, perquè desenvolupar una carrera professional, igual que en política, també significa dedicar-hi unes hores, estar disponible, poder fer reunions en hores que potser no són les més adequades, poder fer jornades laborals molt llargues i això sempre implica que la càrrega de les feines de la llar i la cura dels fills recaigui sobre una altra persona.

Els homes poden prescindir fàcilment de responsabilitats i pensar només en aquesta trajectòria professional. Però quan un home pensa en aquesta trajectòria professional, això automàticament implica que la dona està suportant una major càrrega de treball. Allò que no fa l'home per a desenvolupar la seva carrera personal ho ha de fer la dona i això significa que les dones difícilment, a no ser que hagin decidit no tenir fills, podran pensar en fer trajectòries professionals i continuades; que tinguin un objectiu ascendent, que puguin anar pensant en com mantenir aquests nivells de mobilitat, en com millorar professionalment a nivell d'estatus. És molt difícil, a no ser que emprenguin altres accions. En canvi, els homes ho veuen normal. Certament, com deia, ni es paren a pensar-ho.

També hi ha una altra qüestió: la desviació automàtica de les dones als sectors més precaris o als sectors feminitzats. I això no només ho veiem amb les dones immigrants, les dones en general som les que acaparem les feines d'atenció a les persones, el treball submergit d'ajuda domèstica, és a dir, tot allò que té a veure amb les feines de la llar, que s'han mercantilitzat, també ho acaparen les dones i són sectors en què les dones són empeses. I són sectors precaris.

Aquest altre impacte és la sobrerepresentació en els perfils considerats masculins. Parlàvem fa molt poc en una d'aquestes reunions sobre per què hi ha tan poques dones

a les carreres tècniques i una persona, curiosament un home que era a la reunió, deia: "No pot ser que les dones tinguin una capacitat i una certa predisposició biològica per desenvolupar elements com la comunicació, les humanitats i que els homes tinguin més capacitat per les carreres de pensament científic". En broma, seria allò de que les dones no sabem interpretar plànols i els homes no saben comunicar. És evident que això també és un estereotip perquè el propi mercat laboral actua com un element que dissuadeix i les dones no som idiotes, sabem generar estratègies de supervivència, fa segles que ho fem, i sabem buscar vies de canvi.

Si un sector professional difícilment acceptarà l'entrada d'una dona perquè aquest sector és un búnquer on es considera que només hi tenen accés els homes, poques dones prendran la decisió d'enfrontar-se a ell amb tot el que això significa: córrer el risc de no trobar treball tot i que això és el que volen fer. Probablement agafin opcions molt més pragmàtiques, molt més fàcils de dir: bé, jo no tindrè gaires oportunitats de ser enginyer espacial, però probablement si me'n vaig a carreres de caràcter social tindrè més sortida laboral i al cap i a la fi el que necessito és una estratègia per a poder treballar. Vull dir que aquesta idea d'estar en un sector masculí que professionalment té l'etiqueta depèn de les dones i de les responsabilitats que no tenim en cap altre lloc.

Bé, crec que aquests serien els tres grans impactes del model patriarcal que ofereix a les dones una esfera i als homes una altra. Les polítiques socials, si aquest és el model social imperant, tenen un paper fonamental a l'hora de mantenir o eliminar aquest model i com en aquests tres països mediterranis que us deia, en general, en la majoria de països europeus, però com a mínim aquí, al nostre país, el model que encara funciona és aquella dura visió de dissociació d'esferes. Les polítiques socials que s'estan aplicant (i amb els anys encara més) són polítiques que tendeixen a reforçar aquest model.

Avui podríem parlar d'alguns estats, sembla un tòpic però és cert, com Finlàndia i els estats del nord d'Europa, que han optat per fer polítiques que no van en aquest sentit, sinó en el sentit d'afavorir una incorporació més igualitària. Però no aquí i ni molt menys en els darrers temps. Les polítiques reals que es practiquen serveixen per a forçar cada cop més aquest model discriminatori. Les dones no actives continuen accedint als drets socials, a sanitat, a jubilació, a pensions, de manera indirecta a través del cònjuge i en condicions sovint més precàries que els homes. Per tant, aquest és un element que consolida el model diferencial.

A més a més, el model fiscal que tenim fiscalitza les parelles no casades amb doble renda, per tant, també va en el sentit de reforçar el model discriminatori. I cada vegada més, i això ho patim les dones en carn pròpia, dominen les solucions privades a les necessitats d'atenció a persones dependents, no només els fills sinó també els grans, perquè les dones gairebé complim un cycle vital en què passem de tenir cura dels nostres fills a tenir cura dels nostres pares o sogres amb un temps intermedi molt petit. Després les necessitats o responsabilitats es troben, cada cop més, sota la responsabilitat de les dones. S'estan fent polítiques privatitzadores, que privatitzen els serveis, que converteixen aquestes necessitats en responsabilitats dels serveis privats o de les famílies. Però el fet que sigui una responsabilitat de la família vol dir que

automàticament és una responsabilitat de les dones, per tant, estem reforçant aquest model diferenciador discriminatori.

Per altra banda, sembla que som les dones les que ens "beneficiem" dels beneficis per maternitat. No existeix una cultura, no tenim incentius, no hi ha mesures concretes per què això es comparteixi amb els homes. No compartir aquest assumpte també porta a reforçar el model de la responsabilitat de la dona en l'esfera reproductiva.

Com que no em vull allargar massa, voldria fer alguns apunts que des de la nostra perspectiva quotidiana pensem que són necessaris. El primer és parlar seriosament de la conciliació de la vida laboral i familiar. Avui, cada vegada més, per sort es considera com una necessitat política el fet d'arribar a aquesta situació. Però correm el risc de que la conciliació entre la vida familiar i laboral acabi per ser, una vegada més, un pes sobre les dones i no pot ser la nostra responsabilitat. No som les dones les que hem de conciliar aquestes dues esferes. És la societat en el seu conjunt la que ha de fer possible aquesta conciliació. Hi ha tres nivells: un, hem de buscar consens entre homes i dones. Aquest matí Eulàlia Vintró parlava sobre què aportem cadascú, home i dona, en les feines de la llar i ens parlava de les xifres de cinc a vint-i-set. Bé, doncs com ella deia, estaria bé una nova redistribució que ens deixés a cadascun dels dos en el punt setze. Però, per això, és necessari que les dones ens organitzem, que creem aquestes xarxes, que actuem en conjunt. Els homes també han de tenir les seves experiències però nosaltres hem de treballar en aquest sentit i plantejar que és necessari redistribuir les feines.

Però no és suficient que parlem només d'homes i dones, perquè això només és responsabilitzar una part. És fonamental que parlem de polítiques públiques de serveis. Compatibilitzar la vida personal i familiar sense una política personal i de recursos, sense que els drets socials de les dones estiguin realment coberts, és impossible. Mai no arribarem a cap lloc.

Si una dona és responsable d'una família monoparental i no té un lloc on deixar el seu fill, o una guarderia li costa la meitat del seu sou, és impossible conciliar res. Necessitem exigir que els drets socials estiguin coberts, que les polítiques públiques donin resposta a aquestes necessitats. Sense aquestes polítiques socials és impossible la conciliació.

Per altra banda, també necessitem que la societat en general tingui una altra organització del temps on s'inclogui l'organització de les jornades laborals de les empreses. Cada vegada més parlen de flexibilitzar la jornada laboral, però una gran majoria d'elles, quan parlen d'això, el que estan dient és jornada parcial, menor salari i precarització i això no ens serveix per a conciliar. Per a conciliar necessitem salaris justos i dignes que ens permetin viure i no només jornades a temps parcial. Les dones ja estem fent les jornades a temps parcial, ja som les que majoritàriament estem en aquestes franges de contractes. No necessitem més. El que necessitem és un altre tipus de mesures que a més a més funcionin, que des de les pròpies empreses haurien de replantejar-se perquè la flexibilització de la jornada també vol dir que una persona pot adaptar l'horari a les seves necessitats i una empresa dirà que és impossible acceptar això.

Bé, hauria, perquè fins i tot, des del punt de vista de l'empresa, la flexibilització genera beneficis. Quan una empresa és capaç d'organitzar la seva jornada laboral d'una altra manera, tenint en compte les necessitats de les dones, a mig termini se n'adona que obté més beneficis per raons gairebé òbvies: quan tu proporciones a una persona, home i dona, la possibilitat d'adaptar l'horari a les seves necessitats, per tant, donar resposta als seus problemes, estàs "fidelitzant". Aquesta persona tindrà molta més predisposició al treball i això no és incompatible amb el fet de mantenir la qualitat professional o mantenir el rendiment en el treball. Per tant, hauríem d'estar parlant de mesures d'aquest tipus i posar molta atenció a altres mesures que estan constantment sobre la taula, com el contracte a temps parcial, contracte no exactament tan ben remunerat perquè així ens fan un favor, ens ajuden. No, no ens ajuden. Necessitem salaris justos, salaris dignes.

Diré una cosa més. Només l'última. Necessitem també abandonar aquest concepte excoent de família de manera que les responsabilitats no recaiguin sobre la dona. Necessitem reconèixer que les dones responsables de famílies monoparentals són subjectes de dret, que tenen els mateixos drets que qualsevol família, i això també és fonamental per arribar a mantenir una posició davant del treball diferent. I, per últim, necessitem alguna cosa per què treballar i jo crec que qualsevol entitat de les que ens trobem en el món de la inserció, l'orientació, la intermediació, ho veus en el dia a dia, el treball no és només una esfera que es pot fer parcial.

Al voltant de la feina hi ha la vida, per descomptat, i per tant és molt difícil tenir accés a la feina sense facilitar l'accés de les dones als habitatges protegits, perquè dones amb càrregues o dones amb baixos ingressos difícilment podem mantenir els nivells de cost de l'habitatge que existeixen avui. Necessitem també sistemes d'accés al crèdit i microcrèdits que ens permetin a les dones accedir a tot el sistema financer, que avui és molt més difícil. I com deia, necessitem garantir tots els serveis necessaris per a l'atenció de les persones dependents i necessitem en aquest paquet de mesures un dret fonamental: que per les dones immigrants, el dret de ciutadania deixi de dependre de la seva relació amb el seu cònjuge. Sense això tampoc no és possible una posició d'igualtat en el món laboral perquè encara avui per les dones immigrants, les que vénen a través de la reunificació familiar, obtenir el permís de residència i, per tant, obtenir el permís de treball, depèn d'aquesta relació amb el cònjuge. Les dones necessitem que això no sigui així. Necessitem que, a més a més, els drets de la ciutadania es reconeguin de manera automàtica perquè una bona part de les dones immigrants, de les dones que són aquí, no poden tenir accés a altres drets perquè no poden tenir els papers.

Bé, ara sí que ho volia deixar aquí. Aquestes són les idees amb què treballem des de la nostra entitat, el que intentem dir, no només en el dia a dia, sinó en tots els fòrums polítics que podem, perquè realment pensem que totes les dones necessitem treballar per una altra Europa i per un altre món. Sense aquest canvi, sense aquesta voluntat de continuar esdevenint el motor de canvi, fins i tot un treball tan quotidià com el nostre difícilment podrà tenir èxit.

Públic

Jo voldria preguntar a la Rosa Maria, si no ho he entès malament, la vostra associació es dedica a la política. Jo em pregunto, és veritat que has dit que la majoria de les dones que estan en política no tenen la suficient força? Però hi ha un tema, el dels serveis socials, on la majoria són dones de tota Catalunya i Espanya, i estic segura que de la resta d'Europa també. Jo sempre em pregunto, és cert, que la consellera de benestar social potser no té el suficient poder per a dir al president de la Generalitat: "vull això, això i això? Però jo em pregunto si els serveis socials que la majoria estan portats per dones, pressionen als de dalt perquè podem treballar i fer un món millor i treure d'una vegada per totes una gran part de la pobresa del medi, i que moltes dones, com ha dit la Fina, estan perdent els llocs de treball perquè el salari és de vuitanta-cinc i noranta mil pessetes, al menys les dones que tenim nosaltres, i és el màxim que els podem pagar. I el dia que la seva filla està malalta no té un cangur, com jo vaig tenir quan el meu fill estava malalt. Aleshores perden el lloc de treball si és que l'empresa no ho suporta. Jo em pregunto si als serveis socials això els importa, i si pressionen les autoritats i què fan les dones que estan en política per a solucionar aquest problema.

Rosa M. Fernández

Sí, mira, em sap greu, però m'hauré explicat malament. Nosaltres no som polítiques. L'associació Lobby de Dones, Plataforma Catalana de Suport al Lobby Europeu de Dones, està formada per dones i potser alguna pertany a algun partit polític, però no totes, ni molt menys. Vull dir que tota aquesta problemàtica que tu estàs plantejant aquí nosaltres també la podem estar plantejant, però no tenim la capacitat de resoldre-la perquè a la nostra associació hi ha, no ho sé, una periodista, una que és mestressa de casa... Jo he dit que un moment determinat jo havia tingut unes competències determinades per la meva cultura, res més que això. Però des de la meva perspectiva, que no és que sàpiga més que tu, sinó que qualsevol persona que tingui unes competències, he vist sempre que demanen, que tenen uns pressupostos que tots defensen. El que passa és que a vegades la correlació de forces, els objectius polítics, els pactes de no sé què quantos i no sé què quintos, es distribueixen els pressupostos d'una manera i d'una altra. Però jo estic responent a això a nivell personal, no té res a veure, o sigui que nosaltres també anem a la Generalitat i també exigim. La meva posició ha intentat explicar una de les parts en què treballa el Lobby de Dones. El Lobby de Dones té tres temes de treball: prostitució, violència i paritat. Són temes diferents però per exemple la violència: estem en un observatori de Catalunya, d'Europa per recollir dades i per exigir a l'administració pública que quan ens diu que hi ha no sé quants serveis, li diem que això no és cert o que no està en la mesura de les condicions que volem. T'ho explico perquè entenguis la funció del Lobby. O sigui,

el Lobby no forma part del poder polític. Pretenem pressionar l'administració pública per què d'alguna manera respongui a les necessitats i als interessos de la societat. Nosaltres pensem que en el moment en què això és interès de les dones, també és interès de la societat. No formem part de l'administració pública.

Públic

Jo volia més que preguntar, fer reflexions sobre el tema de dona i política, de les tres que heu intervingut, més centrades en la primera. Jo sóc un cas electe municipal, trenta-cinc anys i un nen de cinc i espero tenir-ne més o sigui que espero que la política no em frustri. Estic bastant d'acord amb les coses que ha explicat la representant del Lobby, però m'agradaria afegir altres coses. Jo crec que el tema més important és la consciència política. Jo crec que les dones del nord l'hem perdut i que les noves generacions majoritàriament no la tenen. Només cal que mirem que per les persones joves el matrimoni continua essent una expectativa social de promoció, de seguretat emocional, econòmica, etc. Aquí hi ha una responsabilitat col·lectiva com a dones i necessitaríem fer una revisió del moviment feminista perquè crec que ha perdut pes, força, capacitat de lideratge i de pressió.

Anteriorment ha sigut un moviment més global, més col·lectiu i amb més discurs polític, amb accions i compromís. Jo entenc que avui en dia tenim un discurs bo, atractiu, però impossible de dur a terme; la dona que ho intenti practicar es tornarà boja. Hem d'acceptar que la perfecció no existeix i hem d'acceptar a viure amb certes contradiccions amb els homes, però hem de saber com volem viure i acceptar la nostra contradicció. I aquí crec que el feminisme sempre ens ha fallat a totes perquè no ha deixat expressar això bé. Parlem molt dels sentiments i de les xarxes però a la pràctica no ho fem tant. També hauríem de reflexionar sobre com la dona va entrant en aquells àmbits de més desgast, parlant amb les associacions en moments de poc compromís col·lectiu, de poca mobilització social, de pocs recursos. Per tant, crec que ens estem implicant a fons però que falta un paraigua, una descentralització de moltes coses. És a dir, quan surts de l'àrea metropolitana sembla que el món acabi allà i que si vols estar al dia, participar de les coses, si no vas a Barcelona, no... I crec que hem de demostrar aquesta capacitat de treballar en xarxa sortint del centre i arribant a l'entorn on també hi viuen dones. I evidentment homes.

La política està mal vista. Tots els que es dediquen a ella són uns lladres. No hi ha dret a atur, la majoria de les persones que ingressen en política o són funcionaris o tenen empreses o negocis o fas con jo que penses que als trenta mil anys trobaré algun treball, perquè un càrrec electe no es considera un treball. Aquestes coses s'han d'explicar perquè la dona, perd el pes real que té a la família. És molt difícil que es plantegi una experiència personal que la pugui

il·lusionar, però que no té ni la trista garantia, com qualsevol altre treball, de tenir atur. I crec que això no costa tant de legislar.

Clar, les dones estem molt en l'administració pública però el perfil d'administració pública que es traspassa a la política no és majoritàriament femení sinó masculí. I això em permet una última reflexió: que quan parlem de feminitzar la política hem perdut grans oportunitats perquè, en el fons, l'administració pública ha de ser el mirall del món que volem. I crec que les associacions col·lectives i els sindicats tenen molt poca presència de dones en les negociacions, però sí moltes dones treballant. No crec que la feminització només passi per parlar de trenta-cinc hores.

Jo entenc que quan parlem de voler feminitzar és que volem que un altre tipus de valors entrin en joc. I em permeto comentar alguna cosa sobre el que ha preguntat abans la companya sobre drets socials: com que no tenim consciència, el fet de ser dones no ens fa aliades. Jo crec que això és un mite, no és cert. El que passa és que tenim una manera de connectar diferent i potser més fàcil perquè les dones som més pròximes.

Rosa M. Fernández

No sé si hauria de contestar, jo crec que no, perquè tot el que has dit és tot un pensament elaborat, bastant extens i molt respectable. Sé perfectament quan parles de la soledat i ho sabem totes les que hem estat en política. Les xarxes entre dones no sorgeixen per generació espontània i quan parlaves de la solidaritat i les xarxes és un tema que s'ha de planificar. Les dones tenim unes xarxes establertes de tota la vida, però les tenim en l'àmbit privat: les mares, les cunyades, les veïnes...El que no coneixem és l'altra xarxa. L'altra xarxa no ens vindrà sola.

Jo crec que hem d'establir les xarxes en els dos nivells: un de competència, si estàs en un ajuntament, per exemple, però sense oblidar en absolut la xarxa de dones que hi ha en el poble o ciutat. O sigui, jo crec que és bàsica la unió de la dona que està en la política amb les bases dels grups de dones. I també crec que hem d'aprendre molt de les dones que anomenem del sud i no hem de buscar més, perquè de la mateixa manera que nosaltres hem après algunes coses que podem explicar, elles tenen molt per explicar-nos també. Però és que jo crec que la xarxa també s'ha d'establir i així podrem suavitzar moltes coses que avui ens sorgeixen.

Sara Álvarez

Sí, aquí ha començat un discussió. Imagineu-vos posar-nos en xarxes i posar-nos d'acord. És força complicat. Jo m'he sentit molt identificada amb el que ha explicat la Maria Rosa. Em sembla que és el que realment passa en la qüestió de la participació política de les dones. També m'ha agradat molt quan has parlat del poder. De quin poder estem parlant? I m'ha agradat molt la darrera intervenció perquè ha explicat molt el que

necessitem les dones, de quina manera aconseguirem això. O sigui, està molt clar que el que necessitem les dones és la feina, en la política, però no queda clar com aconseguirem que els homes ens reconguin com a l'altra meitat del món. Jo crec que les dones que ingressen en els partits polítics només duren un temps perquè al final és un món d'homes que no està trastocat per les necessitats de les dones. I que costa molt mantenir la motivació de la dona, quan no estem movent les estructures des de la part més profunda i segueixen sent patriarcals, elitistes, jeràrquiques i amb exercicis de poder molt fort i que una s'ha de moure o, més bé, sobreviure en aquest espai.

**PRESENTACIÓ DE LES CONCLUSIONS DE LA TROBADA
D'ORGANITZACIONS DE DONES PER AL DESENVOLUPAMENT**

David Cárceles
Director de Cooperació

Com hem anat comentat durant el desenvolupament d'aquest fòrum, hem volgut aprofitar l'ocasió de tenir les organitzacions de Nicaragua, Guatemala, El Salvador i Marroc per a organitzar uns tallers d'intercanvi per a reflexionar sobre com treballem en pro de la igualtat, però des de la part més organitzativa. Aquí, al fòrum, estem parlant més d'estratègies d'intervenció i en aquests tallers el que hem mirat és com podem millorar i compartir recursos. Tenim la sensació que han sigut unes jornades de treball molt productives, i per presentar el resum d'aquestes sessions tenim aquí a la Llum Pellicer, mestra, col·laboradora de Cooperació, membre del grup de gènere de l'associació. És una persona amb una gran experiència tant en temes de treball de gènere com en temes de desenvolupament. I sense dir més, li cedeixo la paraula.

Llum Pellicer
membre del Grup de Gènere de Cooperació

Estem tots molt cansats però les jornades han sigut molt productives. Hem extret moltes conclusions. Aquestes conclusions ens mostren que des del punt de vista de la cooperació encara s'ha de treballar molt i s'ha d'evolucionar. Com deia en David, aquesta setmana s'ha fet un intercanvi de tres dies amb el lema: "Les dones a la societat: realitats diferents, objectius semblants i respostes solidàries". Diferents organitzacions hem tingut l'oportunitat de debatre, reflexionar, discernir, consensuar, però sobretot de reconèixer-nos en un mateix camí.

Aquí sí que hi havia consens. És la lluita a favor d'un desenvolupament sostingut que incorpori de manera ineludible la igualtat de gènere tant al nord com al sud. Cooperació, ja ho deuen saber, treballa amb dones de països tan diferents com Amèrica Central i el Marroc, entre d'altres. Les dificultats que aquests països troben en el camí cap al desenvolupament econòmic, la justícia social i la democràcia real, afecta la vida de les dones i la lluita que duen a terme. Per cada una de les organitzacions participants les prioritats poden ser diferents pel que fa a la seva situació quotidiana, però els temes que totes elles han de resoldre s'assemblen profundament. És per això que es va creure necessari promoure l'intercanvi i reflexionar sobre un tema que, malgrat les realitats tan diferents que es viuen al sud i al nord, enriquiria a tots i totes amb aquests coneixements d'una manera conjunta. L'intercanvi es va muntar sobre tres eixos temàtics. El primer taller parlava sobre l'enfortiment organitzatiu. Es tractava de veure com cada ONG ha desenvolupat la seva estructura interna, com han analitzat els diferents models que cadascú ha desenvolupat i quines dificultats i avantatges han trobat amb això.

El segon taller es referia al desenvolupament de les prioritats. Reflexionaven sobre les diverses estratègies utilitzades per a proveir d'eines i de capacitats a les dones amb què treballen per la defensa dels seus drets.

El tercer taller es va centrar en la incidència externa i interna i a les aliances. Es varen analitzar els diferents plans d'incidència per l'aplicació de polítiques de gènere en les polítiques públiques i es va debatre sobre com s'implicava el teixit associatiu en aquests processos tant al sud com al nord.

El primer dia, les idees principals o conclusions van ser les següents: la diferència tan enorme que existeix en l'àmbit jurídic o legal entre les dones marroquines i les centreamericanes. Al Marroc és molt més difícil perquè encara no es reconeix la igualtat encara que recentment s'hagi aconseguit un avanç significatiu. En canvi, a Centre Amèrica, les dones ja han aconseguit la igualtat formal, perquè la igualtat real -com en el nostre país- també està encara distant. Existeixen lleis més o menys igualitàries, depenent del país i del context, però a la pràctica quotidiana aquestes no es compleixen i no existeix interès polític -aquí hi ha la importància- per a fer-les complir.

Un altre element a destacar en aquest primer dia va ser la participació dels homes a les organitzacions d'ONG de dones. Era en concret una de les organitzacions marroquines que quan van fundar la seva organització van decidir incorporar els homes com una necessitat per avançar en la seva lluita. Aquesta situació especial es fonamenta en la gran discriminació que pateixen les dones al Marroc, que estan supeditades als homes. La situació d'incorporar o no homes en l'estructura de les ONG no s'ha donat a Sud Amèrica. Allà les tres companyes de les organitzacions no incorporen homes de manera clau, encara que sí que compten amb homes sensibilitzats que es reconeixen feministes per casos específics.

Després d'haver escoltat a les participants, arribem a la conclusió que és molt important respectar la diferenciació cultural i les formes com les dones d'altres països fan les seves aliances i, cito textualment, "les dones no hem esgotat encara la nostra lluita i el nostre discurs".

Per últim, un element important a destacar és el debat entorn a l'exercici de poder intern per aquestes organitzacions, entre i des de les dones, i la seva relació amb els models organitzatius de cada ONG. Una conclusió és que, malgrat estar immerses en aquestes societats patriarcals on l'autoritat s'exerceix de manera vertical i jeràrquica, existeix un esforç en la manera de desenvolupar-ho de manera més horitzontal i democràtica, rescatant el consens en els diferents lideratges en cada institució i l'autonomia en els diversos grups de dones i grups mixtes amb què elles treballen. Hem après que unes i altres ens equivoquem i hem d'aprendre a validar el nostre lideratge i traspasar el poder.

En relació amb el que he dit abans, comprovem que totes les ONG han passat per canvis d'estructura interna i han anat modificant els seus models organitzatius de manera autocrítica i oberta i que no existeix un model únic ideal de funcionament. Amb totes aquestes discussions hem esgotat tot el temps el primer dia i passem a discutir el desenvolupament de les capacitats a la sessió següent.

Aquí també van tenir lloc enormes discussions i moments molt interessants. El principal objectiu dels processos de desenvolupament de capacitats és donar a les dones la capacitat de convertir-se en subjectes de dret i actores polítiques amb la finalitat de que puguin prendre decisions i incidir en les polítiques generant la corresponsabilitat a l'estat i a la ciutadania.

Una altra cita clau i específica: "no pot haver-hi col·lectivitat forta si no hi ha individus forts". És a dir, les organitzacions han d'assumir com a objectiu pròpi el creixement, la informació i l'experiència dels seus membres. Per això és molt important incorporar en els projectes i programes processos de formació contínua per als equips institucionals, quelcom que generalment s'oblida, sobretot des de les agències financeres, així com reconèixer l'èxit del treball de les dones a partir dels sabers propis, una cosa que a vegades també queda en l'imaginari, en el col·lectiu, però que no queda recollit en els papers. I promoure intercanvis de sabers interinstitucionals no només a nivell local i nacional, sinó també fins i tot transcendir a nivell regional i internacional. Així, no només millorem la professionalitat i l'experiència organitzacional, sinó que també facilitem els lideratges compartits, disminuint així les dificultats que generen alguns lideratges unipersonals (cosa molt típica també del poder masculí amb un lideratge a vegades molt jeràrquic).

Per a despertar la ciutadania entre les dones, i aquí va sortir un altre tema clau, i superar el fet de no sentir-se ciutadania, les organitzacions utilitzen diverses estratègies com una excusa per a aconseguir això, com els processos de formació tècnica en oficis específics que permetin enfrontar la pobresa, facilitar mitjans per a reivindicar i defensar els seus drets i la capacitat en temàtiques molt diverses com el gènere, drets sexuals i reproductius, mediació de conflictes, etc.

Aquest és un procés permanent que es realitza a nivells diferents cap a les usuàries o les beneficiàries amb la finalitat d'aconseguir l'autonomia de les dones. Un exemple d'això, l'expressa una de les participants, l'organització de la qual ha aconseguit que les dones que formen part de les instàncies del govern local, en aquest cas regidores, tinguin una visió més crítica i realitzin una anàlisi de la realitat independentment a la posició política del seu partit. La gran tasca és partir d'allò individual i arribar a allò col·lectiu, transcendent els llegats patriarcal i pensant en el col·lectiu de les dones.

Recordar també que, des del nord, veiem molt difícil poder consensuar i no m'extendré perquè aquest matí la companya ho ha comentat amb dones de dretes. No obstant, la manera de fer política de les dones, al menys des d'El Salvador, és treballar aquest consens. Anaven més enllà del que el seu partit deia, del que acabava la línia vertical i ideològica del seu partit. Tot i que és cert que en aquesta organització de regidores hi ha moltes més dones d'esquerres, però les de dretes no hi són exemptes, crec que s'avançaria molt si s'aconseguís des de la seva posició de gènere, de ser dona, reivindicar un poder de manera diferent, independentment de la seva ideologia política, sempre que es pogués consensuar, evidentment.

Resulta imprescindible, aquesta és una altra conclusió, que les agències de cooperació reconguin tot el bagatge de coneixements i experiències d'aquestes institucions que sovint treballen en la promoció d'una organització comunitària a nivell local i en l'enfortiment de la societat civil, una cosa que encara aquí és molt necessària. Per a aconseguir-ho són necessaris tres aspectes: primer, qüestionar la imposició per part d'algunes agències de cooperació sobre la participació del personal teòric i expert. Està de moda portar experts que donen voltes per tot arreu, assessorant, aconsellant a aquestes organitzacions del sud. La segona part seria aconseguir els recursos humans i econòmics necessaris per a validar i sistematitzar els sabers de les dones. I, per últim, reproduir aquests coneixements de manera continuada a través de formació permanent de les persones que treballen en l'organització.

L'últim dia d'incidència interna i externa va ser el més explosiu i el més interessant, tot i que tots van ser molt valuosos. Es va arribar a les següents conclusions o idees: es va analitzar les diferents formes de fer incidència a nivell nacional i regional, destacant la importància de desenvolupar les aliances amb organitzacions afins, amb xarxes, una paraula que ha sortit molt; sembla que des del nord no hi ha tant costum de treballar aquest tema. El nivell d'incidència d'aquestes ONG en les polítiques públiques depèn de dos factors interrelacionats, un intern i un altre extern, i de les estratègies utilitzades. El factor intern es refereix a la capacitat de cada organització per la sensibilització i la mobilització de les bases i de la societat civil. Les seves estratègies són la realització d'esdeveniments, fòrums, seminaris, debats...així com les accions puntuals de renúncia i reivindicació dels seus drets, com poden ser les marxades, les concentracions.

El factor extern fa referència a la situació jurídicolegal de cada país. En aquest cas, les estratègies que aquestes organitzacions utilitzen van dirigides a aconseguir canvis legals que disminueixin les desigualtats i discriminacions cap a les dones, així com promoure les polítiques públiques amb enfocament de gènere.

A més a més, es fa una crítica de la visió paternalista i assistencialista que promouen algunes agències financeres del nord i posen per exemple la Unió Europea, quan empenyen a les associacions del sud a fer consorcis i a aliar-se sense tenir en compte les prioritats i estratègies pròpies d'aquestes associacions. Una companya afirmava, i cito textualment: "des del nord, volen casar-nos amb aliances però les organitzacions de dones som autònomes i podem establir aliances tàctiques o estratègiques segons les necessitats". En el mateix sentit és necessari revisar certa preferència des del nord per prioritzar les activitats públiques de gran rellevància al sud i no tant els processos, quan se sap que els processos són lents i no donen resultats immediats, però asseguren una veritable transformació social, que és el que realment importa per avançar.

També es planteja la preocupació per un cert estancament d'ajuda externa. Per un costat, es destinen cada vegada menys recursos financers i fins i tot, en ocasions, les agències han abandonat determinats països després d'anys de cooperació. I per altra

banda, cada vegada més es canalitza l'ajuda a través dels governs en detriment de les organitzacions de la societat civil. Aquesta tendència ha afectat en els últims anys de manera particular les organitzacions feministes que veuen retallats els recursos destinats als seus projectes, malgrat el grau de discriminació que enfronta les dones en aquests països del sud. Una companya asseverava: "està demostrat estadísticament que la pobresa afecta majorment les dones i els infants, sobretot a Amèrica Llatina, impreganada de masclisme".

No obstant, pocs organismes de cooperació del nord han aconseguit interioritzar aquesta problemàtica. El gènere és una moda però no es treballa directament per a afavorir les associacions de dones. Sobre aquest comentari, Cooperacció assenyalava que com a estratègia de treball s'ha plantejat recolzar de manera específica les organitzacions de dones, per promoure l'equitat de gènere a partir de la realitat dels països on s'actua. A més a més, es proposa incidir en les institucions que els financien i exigir percentage possible de recursos destinat a les associacions de dones del sud.

Una de les últimes conclusions era que l'ajuda no ha de limitar-se al finançament de projectes sinó promoure aliances que afavoreixin el canvi social. Si volen fer-ho, les ONG del nord no només han d'actuar com a intermediàries per a aconseguir recursos econòmics, sinó que han d'exercir pressió per al canvi de les polítiques en els seus propis països. És a dir, pressionar els seus governs i la Unió Europea, en aquest cas per què es modifiquin les polítiques econòmiques generadores de pobresa als països del sud. De la mateixa manera, les ONG del nord han de ser també aliades de les del sud, per què els seus governs desenvolupin polítiques públiques en benefici de les seves poblacions, garantint el compliment dels drets humans.

Aquestes han estat les principals conclusions de l'intercanvi. Com poden veure, hem plantejat elements molt importants sobre com volen les ONG de dones del sud que s'estableixin les relacions del nord, sobre el tipus de cooperació i finançament que necessiten, sobre la importància de promoure processos de transformació social, sobre la necessitat de donar poder de manera clara i efectiva a les dones... i un llarg etcètera. Estem segurs que amb aquestes jornades hem fet encara més estrets els llaços que uneixen el nord i el sud, i tant de bo, entre totes les organitzacions del nord que es troben aquí, es pugui establir, realment, de manera independent, una xarxa amb les dones del sud i que cada vegada sigui menys necessari aquest tipus de seminaris per què s'avanci realment.

CLOENDA DEL VI FÒRUM DELS DRETS HUMANS

Bé, el temps que queda és curt. Passariem directament, a no ser que hi hagi alguna intervenció o alguna pregunta, a la cloenda del fòrum i, per tant, reclamo la presència de Rocío García, Regidora de Cultura, Solidaritat i Cooperació de l'Ajuntament de Cornellà i Marta Selva, presidenta de l'Institut Català de la Dona. El grup de Manresa que ha vingut amb autobús ha de marxar, per tant, agrair-los també la seva presència abans que marxin.

Intentaré ser breu perquè portem moltes hores de reflexió però no voldria que l'acte acabés sense explicar, per què des de Cooperacció considerem el recolzament a organitzacions de dones com una de les nostres línies estratègiques de futur en els projectes de cooperació de desenvolupament que realitzem al sud. Entenem que el nostre treball per un desenvolupament humà sostenible passa per la lluita contra la desigualtat i per tant en pro de la igualtat o l'equitat i en el nostre propi procés de reflexió, com a organització, assumim que una de les fonts de desigualtat més greus i flagrants són les desigualtats de gènere i per això, hem estat sentint durant tot el dia en les intervencions que la pobresa afecta, majorment, dones i infants com està demostrat estadísticament.

En conseqüència, des de Cooperacció volem sumar-nos a l'hora d'exigir als partits polítics i institucions que desenvolupin una acció concreta i específica que no passi per una declaració d'intencions sinó per una acció concreta de recolzament a les associacions de dones i de les seves iniciatives. Organitzacions que avui ens han explicat la necessitat d'un compromís específic i real per a lluitar contra la violència de gènere, per a potenciar la participació real i autònoma en els espais de decisió política i executiva de les dones, per a incorporar en igualtat a les dones en el mercat de treball i garantir la seva autonomia econòmica i per a frenar un model de globalització econòmica que promou només els beneficis de corporacions transnacionals en perjudici de la majoria de ciutadans i, com comentava abans, desgraciadament de la majoria de ciutadanes.

Per tot això, i més, creiem que hem de fer-ho des de dues condicions bàsiques. En primer lloc, des del recolzament de drets i en segon lloc des del qüestionament i la transformació quotidiana d'un model de relacions, d'un model de societat perversament patriarcal.

Dit això, passaria al que seria el tancament de la sessió, manifestant els agraiments. En primer lloc, agrair al suport tècnic que hem tingut durant el desenvolupament d'aquest acte i durant la seva preparació. A l'Ajuntament de Cornellà per la seva hospitalitat en la cessió dels espais i la promoció de l'acte a la ciutat. A l'Ajuntament de Manresa, pel suport a les persones que han volgut assistir i que han participat en la sessió. Al conjunt dels ajuntaments que durant tota la setmana ens han acollit i a les organitzacions d'aquests ajuntaments que ens han permès mostrar i intercanviar experiències i recursos amb les organitzacions que hem tingut la sort de poder convidar. Al conjunt de grups, tant

territorials com de treball específic. Al conjunt d'associacions catalanes que han participat en les ponències i especialment, i amb molt d'afecte, a les organitzacions que hem convidat del sud perquè han desenvolupat un treball molt dur durant tota la setmana; els hem demanat un esforç molt gran i l'han desenvolupat a un nivell de qualitat i eficàcia realment increïble i que a més crec que està en la consciència de tothom la quantitat d'aportacions que ens han permès escoltar i aprendre durant el dia d'avui.

Marta Selva Presidenta de l'Institut Català de la Dona

Moltes gràcies per haver-me convidat i facilitar que participi en aquest tancament de les jornades sabent que no he pogut assistir a tots els debats i, per tant, em sento absolutament en falta respecte al que seria els processos que heu viscut aquí, amb la qual cosa no penso posicionar-me d'una forma contundent, sinó que llegint les conclusions que heu elaborat i a les que heu arribat després de les sessions interessantíssimes de debat en què heu participat penso que s'ha produït aquí, com es produeixen en alguns moments en altres situacions, una cosa que és realment necessària per a l'avenç de les conquestes, per a la solució de les situacions de discriminació, per a les situacions que provenint d'unes estratègies patriarcals aconseguir o intenten imposar aquesta mirada guenya sobre les diferents situacions que viuen homes i dones.

Bé, tinc la sensació que aquí s'ha viscut una cosa important en el sentit que s'ha produït al llarg d'aquests debats, no tant conclusions radicalment novadores, sinó que sobretot s'ha començat el procés des d'un lloc més interessant, que és el lloc de les preguntes. Les preguntes que surten a la llum quan finalment ens podem col·locar fora dels prejudicis, precisament d'haver viscut els processos de lluita que, d'alguna manera, són els que ens han de portar als processos de transformació i, en definitiva també, a accions noves. Per tant, em sembla que, pel que he llegit a les conclusions i per l'última part, s'han produït situacions de debat, situacions que han donat un cert gir al que són moltes vegades les dinàmiques que s'estableixen en els mecanismes o entorn a les pràctiques de cooperació, o a les pràctiques de relació entre qui pot donar i qui ha de rebre.

En aquest sentit, ha aparegut un tema que em sembla fonamental, que és el tema de la participació política. L'altre dia un grup de dones vídues que va venir a veure'ns em va regalar una reflexió que em va semblar interessantíssima i que ens pot permetre entendre d'una manera més simple, d'una manera més precisa, en què consisteixen aquests mecanismes que, d'alguna manera, ens aïllen sempre d'aquells llocs on es prenen les decisions importants, llocs que precisament mai es qüestionen, o que en molt poques ocasions es fan les preguntes importants per a trobar les solucions o les accions que poden resoldre-les i transformar les situacions de discriminació. Elles em deien: t'has adonat de que les dones estan sempre discriminades i fora dels espais de decisió, però que en canvi patim totes i cadascuna de les conseqüències de les decisions que es prenen? Això ha d'acabar.

Rocio García

regidora de Cooperació Internacional de Cornellà de Llobregat

Bé, hem arribat a la cloenda del VI Fòrum dels drets humans: les dones, motor de canvi social. I per concluir volia agrair a Cooperacció aquella invitació a presentar el fòrum aquí a Cornellà. La veritat és que ha estat una experiència, com a ajuntament i com a dona, crec que apassionant. Vull agrair l'immens treball que han fet tots els grups de Cooperacció, que ha fet el grup de Cornellà i vull agrair a tothom els que heu vingut de fora i els que sou de la ciutat per haver participat i haver compartit, crec que, un canvi veritable.

Crec que avui s'ha produït una veritable revolució, potser en petit. Aquí han sorgit reflexions que ens apropen més al sud i al nord. Hem pogut constatar que no estem tan lluny, que estem molt a prop. Més companyes d'Amèrica del Sud ens feien viure situacions que totes podem veure molt clarament en el dia a dia. Crec que hem d'aprendre molt d'elles i que encara ens podem ensenyar molt, tot i que és necessari que seguim treballant. Jo crec que per Cornellà avui ha estat un honor compartir aquesta jornada. Hauriem de trobar entre administracions, ONG, col·lectius de dones, maneres d'estar més pròximes i veure com la desigualtat cada vegada és menor i com l'equitat de gènere és cada vegada més una realitat, tant al nord com al sud.

Simplement volia constatar dues coses que per nosaltres, del departament de Cultura eren importants: que Cornellà ja treballa des de fa temps en el Consell Municipal de Cooperació i Solidaritat en temes relacionats amb la dona i també en el Consell Municipal de la Dona. També s'han dut a terme projectes amb dones d'altres països que necessitaven el nostre suport. Crec que la solidaritat entre gèneres i la solidaritat entre dones és fonamental. No hem d'abandonar les dones l'intercanvi amb l'altre gènere; crec que és important que no caiguem en el que a vegades hem caigut: pensar que soles podem aconseguir canviar el món. Les dones són un motor de canvi social però crec que tots som necessaris per què aquest canvi sigui possible.

David Cárceles

Director de Cooperacció

Ara ja per acabar, tres convocatòries: la primera, d'aquí cinc minuts, Cooperacció comença a treballar en el pròxim fòrum de drets humans. Tenim bastant present la possibilitat de centrar-lo un altre cop en equitat de gènere i repetir aquesta experiència per a profunditzar. I la segona i la tercera tenen a veure amb la guerra a l'Iraq. El proper diumenge 15 de febrer hi ha una concentració a la Plaça Catalunya a les dotze del migdia amb la intenció que es fagi de forma descentralitzada a tota Catalunya en contra de la guerra d'Iraq i el 20 de març hi ha la convocatòria a nivell internacional. Crec que amb una expressió com el NO A LA GUERRA és una bona forma d'acabar aquest fòrum.

ANNEXES

**TROBADA D'INTERCANVI ENTRE ORGANITZACIONS DE DONES DE
MARROC I D'AMÈRICA CENTRAL**

DECLARACIÓ DE PRINCIPIS DEL GRUP DE GÈNERE DE Cooperació

Trobada d'intercanvi entre organitzacions de dones de Marroc i d'Amèrica Central

Barcelona, febrer de 2004

CONCLUSIONS

Introducció

Durant aquesta setmana s'ha desenvolupat una Trobada d'intercanvi entre les organitzacions de dones de Marroc i d'Amèrica Central participants en aquest Fòrum amb el lema "*Les dones a la societat: realitats diferents, objectius semblants, respostes solidàries*".

Cooperacció treballa amb grups de dones de països tan diferents com Amèrica Central i Marroc, entre d'altres. Les dificultats que aquests països troben en el camí cap al desenvolupament econòmic, la justícia social i la democràcia real, afecten a la vida de les dones i a la lluita que porten a terme. Per a cada una de les organitzacions participants, les prioritats poden ser diferents pel que es refereix a la seva situació quotidiana, però els temes que totes elles tenen que resoldre, s'assemblen profundament. És per això que s'estimà necessari i oportú promoure un intercanvi d'experiències i de reflexions comunes que, malgrat situacions tan llunyanes, enriquiria els seus coneixements de manera conjunta.

D'aquest intercanvi sorgeix la solidaritat de gènere i també la possibilitat de millora del seu treball i del nostre, promovent processos de desenvolupament més eficaços per a garantir els drets de les dones i, com a conseqüència, de tota la població.

Així doncs la trobada va consistir en 3 tallers amb un eix temàtic específic per a cada un:

- El primer taller es dedicà a analitzar l'enfortiment organitzatiu: Debatre sobre l'estructura organitzativa interna de cada organització, les seves estratègies i enfocaments. Analitzar els diferents models, les seves dificultats i avantatges.
- El segon es referí al desenvolupament de les capacitats: Intercanviar i reflexionar sobre les diferents estratègies i iniciatives de les organitzacions per a dotar d'eines i de capacitats a les dones per a la defensa dels seus drets; contemplant les diferents modalitats i enfocaments d'enfortiment de capacitats, des de la defensa individual a la mobilització col·lectiva.
- El tercer es centrà en la incidència interna i externa i en les aliances: Analitzar les diferents estratègies d'incidència de les organitzacions per a la incorporació de polítiques de gènere en les polítiques públiques existents; debatre sobre la implicació del teixit associatiu del territori català amb l'objectiu de facilitar aquests processos tant en els països del sud com en els del nord.

Cal assenyalar que a l'inici dels tallers es va realitzar un diagnòstic de situació que va servir per a conèixer les diferents realitats i entorns en els que es troben les dones de cada un dels països, amb la intenció de posar de manifest els reptes més immediats que enfronten cada una de les organitzacions en la lluita per a la defensa dels drets de les dones. En definitiva, el diagnòstic ajudà a conèixer els elements comuns entre contextos diversos que generen respostes diferents sobre problemàtiques similars.

Eix temàtic: Enfortiment organitzatiu

- El primer element a destacar és l'enorme diferència existent a nivell jurídic-legal entre les dones marroquines i les d'Amèrica Central. És a dir, la situació d'estatus de les dones de Marroc és molt més difícil ja que encara no se'ls hi reconeix la igualtat de drets amb els homes, encara que recentment s'hagin aconseguit alguns avenços significatius, la igualtat entre els sexes encara està llunyana per a les marroquines. Dits avenços, a més, són fruit de la llarga i intensa lluita de les organitzacions de dones del país.

En canvi, a Amèrica Central les dones han aconseguit ja la "igualtat formal" amb els homes, encara que "la igualtat real" entre ambdós sexes també està distant: existeixen lleis més o menys igualitàries però a la pràctica quotidiana no es compleixen i no existeix un interès polític per fer-les complir. També en aquesta regió, el moviment de dones ha tingut històricament un paper protagonista en la lluita pels drets de les humanes.

- Un altre element important a destacar en el debat gira entorn la participació d'homes en les ONG de dones. Aquest és el cas d'una de les organitzacions feministes marroquines, les quals, després de molta discussió interna, decidiren incorporar als homes a la seva institució com una necessitat per a avançar en la seva lluita. Aquesta situació -podríem dir "especial"- es fonamenta en la gran discriminació que pateixen les dones a Marroc, on estan totalment supeditades als homes i no poden ni tant sols sortir soles al carrer, sobre tot a les zones rurals. És per això que l'organització compta amb alguns homes solidaris que han contribuït a difondre la seva tasca i a sensibilitzar també als homes d'altres organitzacions en benefici de l'equitat de gènere, legitimant el discurs i el treball d'aquesta ONG de dones.

Aquesta situació no es dona, en canvi, a la regió centreamericana, on les 3 institucions que participen en aquest Fòrum, es declaren feministes i no incorporen als homes en la seva estructura organitzativa, encara que si compten -en alguns casos específics- amb homes sensibilitzats que són col·laboradors. Així doncs, entre totes les participants s'arriba a la conclusió de que és molt important respectar la diversitat cultural i les formes com les dones d'altres països fan les seves aliances, però *"les dones no hem esgotat encara la nostra lluita i el nostre discurs"*.

- Per últim, un element important a destacar és el debat entorn de l'exercici del

poder per, entre i des de les dones i la seva relació amb els models organitzatius de cada organització. Una de les conclusions és que malgrat estar immerses en un sistema patriarcal on el poder i l'autoritat s'exerceixen de manera vertical i jeràrquica, existeix un esforç per desenvolupar formes d'exercir-lo de manera més horitzontal i democràtica, rescatant el consens, els diferents lideratges interns en cada institució i l'autonomia dels diversos grups de dones i mixtes amb els que treballen. Una companya manifesta: "*hem après que unes i altres ens equivoquem i hem d'aprendre a validar el nostre lideratge i traspasar el poder*". Aquest procés ha sigut i és complex, difícil i amb contradiccions però a la llarga beneficia i compensa enormement.

En relació al que s'anomena anteriorment, es comprova que totes les ONG han passat per canvis d'estructura interna, han estat modificant els seus models organitzatius, de manera autocrítica i oberta i que no existeix un únic model "ideal" de funcionament; és necessari anar descobrint i validant cada objectiu aconseguit. Així ho manifesta una participant: "*totes les ONG hem passat per canvis, tenim capacitat de reciclar-nos... aquest procés és molt vàlid... les coses bones, les dolentes, tot és un procés d'aprenentatge*".

En definitiva es tracta de "*Reconèixer-nos en la diferència, en la diversitat i en la quantitat de militància i de valor afegit -sovint invisibilitzat- que entre totes hem construït... reconèixer els nostres mèrits per a sobreviure.*"

Eix temàtic: Desenvolupament de capacitats

- El principal objectiu dels processos de desenvolupament de capacitats és brindar a les dones la possibilitat de convertir-se en *subjectes de drets, actores polítiques* amb la finalitat de que puguin prendre decisions i incidir en les polítiques públiques generant la corresponsabilitat a l'estat i a les ciutadanes.
- "*No pot haver una col·lectivitat forta si no hi ha individus fortes*". És a dir, les organitzacions han d'assumir com a objectiu propi el creixement en formació, informació i experiència dels seus membres. Per això és molt important incorporar en els projectes i programes, processos de formació continua dels equips institucionals, així com reconèixer l'objectiu del treball de les dones i la formació de l'equip intern a partir dels coneixements propis i promoure intercanvis de coneixements interinstitucionals, a nivell local, nacional i regional. D'aquesta manera, no solament es millora la professionalitat i l'expertícia organitzacional sinó que també es faciliten els lideratges compartits, minvant d'aquesta manera les dificultats que generen els lideratges unipersonals.
- Per a despertar la ciutadania entre les dones i superar "*el no sentir-nos ciutadanes*", les organitzacions troben diverses estratègies que es converteixen en "excusa", com són els processos de formació tècnica en oficis específics que permetin afrontar la pobresa, la facilitació de mitjans per a reivindicar i defensar els seus drets i la capa-

citació en temàtiques com gènere, drets sexuals i reproductius, mediació de conflictes, etc. Aquest és un procés permanent que es realitza a diferents nivells cap a les usuàries o beneficiàries, amb la finalitat d'aconseguir "l'autonomia de les dones". Un exemple ho expressa una de les participants, quina ONG ha aconseguit que les dones que són part de les instàncies de govern local (regidores) tinguin una visió més crítica i realitzin una anàlisi de la realitat independent de la posició política dels seus partits. *"La gran tasca és sortir del que és individual per arribar al que és col·lectiu, transcendent els lligats patriarcals i pensant en el col·lectiu de dones"*.

- Resulta imprescindible que les agències de cooperació reconeguin tot el bagatge de coneixements i experiències de les institucions que treballen en la promoció de l'organització comunitària i l'enfortiment de la societat civil. Per tal d'aconseguir-ho és necessari:
 - qüestionar la imposició per part d'algunes agències de cooperació sobre la participació de "personal teòric i expert",
 - aconseguir els recursos humans i econòmics necessaris per a validar i sistematitzar els coneixements de les dones i les seves experiències generades dia a dia, i
 - reproduir aquests coneixements en el si de les ONG de manera continuada, a través de programes de formació permanent a les seves bases i els seus quadres.

Eix temàtic: Incidència interna i externa

- En aquesta sessió s'analitzen les diferents formes de fer incidència a nivell nacional i regional, destacant la importància de desenvolupar aliances amb organitzacions afins, amb xarxes, etc., quan es troben objectius i estratègies coincidents que ajuden a avançar conjuntament.
- El nivell d'incidència, d'aquestes ONG en les polítiques públiques, depèn de dos factors -un intern i un altre extern- interrelacionats i de les estratègies utilitzades:
 - el factor intern es refereix a la capacitat de cada organització per a la sensibilització i mobilització de les bases i de la societat civil. Les seves estratègies són la realització d'actes, debats, conferències de sensibilització, així com les accions de denúncia i reivindicació dels seus drets.
 - el factor extern fa referència a la situació jurídica-legal de cada país. En aquest cas les estratègies van dirigides a aconseguir canvis legals que disminueixin les desigualtats i discriminacions cap a les dones, així com a la promoció de polítiques públiques amb enfocament de gènere.
- Es fa una crítica a la visió paternalista i assistencialista que promouen algunes agències finançadores del Nord (per exemple la Unió Europea), quan forcen a les associacions a fer consorcis i a aliar-se sense tenir en compte les prioritats i estratègies pròpies de les organitzacions locals. Una companya afirma: *"Des del*

Nord volen casar-nos amb aliances però les organitzacions de dones som autònomes i podem establir aliances tàctiques i estratègiques segons les necessitats." En el mateix sentit és necessari revisar la preferència per prioritzar i recolzar des del Nord les activitats públiques de gran rellevància i no tant els processos, que són més lents i no donen resultats immediats, però asseguruen una veritable transformació social.

- Igualment es planteja la preocupació davant un cert estancament de l'ajuda externa: per un costat es destinen cada cop menys recursos financers i, inclús en ocasions, les agències han abandonat determinats països després d'anys de cooperació; i per altre, cada cop més es canalitza la ajuda a través dels governs, en detriment de les organitzacions de la societat civil.

Aquesta tendència afecta en els últims anys de manera particular a les ONG feministes que veuen retallats els recursos destinats als seus projectes, malgrat el grau de desigualtat que afronten les dones. Així ho afirma una companya: "*Està demostrat estadísticament que la pobresa afecta majoritàriament a les dones i els infants, sobre tot a Amèrica Llatina, impregnada de masculisme*". Tot i això, pocs organismes de cooperació al desenvolupament han aconseguit interioritzar aquesta problemàtica.

Davant aquest comentari **Cooperacció** manifesta que com a estratègia de treball s'ha plantejat recolzar de manera específica a les organitzacions de dones per a promoure l'equitat de gènere a partir de la realitat dels països on actua. A més a més, es proposa incidir en les institucions finançadores per a exigir el màxim percentatge possible de recursos per a les organitzacions de dones del Sud.

- L'ajuda no ha de limitar-se al **finançament** de projectes sinó que s'han de promoure aliances que afavoreixin el canvi social. Per això, les ONG del Nord no solament han d'actuar com a intermediàries per aconseguir recursos econòmics, sinó també deuen exercir pressió per al canvi de les polítiques en els seus propis països.
És a dir, pressionar als seus governs i a la Unió Europea per a que modifiquin les polítiques econòmiques generadores de pobresa en els països del Sud. De la mateixa manera, les ONG del Nord han de ser també aliades de les del Sud per a que els seus governs desenvolupin polítiques públiques en benefici de les seves poblacions, garantint el compliment dels drets humans.

Organitzacions participants

Asociación de Mujeres por la Dignidad y la Vida-LAS DIGNAS, d'El Salvador
Centro para la Acción Legal en Derechos Humanos- CALDH, de Guatemala
Movimiento de Mujeres Trabajadoras y Desempleadas "María Elena Cuadra"-
MEC, de Nicaragua
Asociación Centre d'Ecoute-AMVF, de Marroc
Asociación Forum de Femmes Al-Hoceima - AFFA, de Marroc
Cooperacció, de Catalunya

DECLARACIÓ DE PRINCIPIS

Grup de Gènere - Cooperacció

Des de fa temps Cooperacció ha mostrat una manifesta inquietud per incorporar el gènere en el seu treball institucional, aglutinant una llarga experiència en aquest tema. Fruit d'aquesta tasca acumulada tant per la sistematització de la feina realitzada als projectes del Sud, com pel grup de gènere que ens precedeix, ha sorgit la necessitat d'incloure la perspectiva de gènere com un eix transversal dins la quotidianitat i l'estructura organitzativa institucional, abastant, per tant, de manera específica els plans anuals: objectius, accions, projectes, etc.

Per això des de principis de 2003 s'ha impulsat novament el **Grup de Gènere**. És un grup mixt i heterogeni, conformat per persones sòcies, voluntàries, treballadores institucionals i membres de la Junta Directiva i dels grups territorials de Cooperacció; dones i homes amb motivacions i interessos personals envers una societat més equitativa entre els sexes.

Un dels objectius del **Grup** és aconseguir des de Cooperacció transmetre l'experiència i coneixement acumulats fins ara, i els nous que anem obtenint, establint una relació continuada amb les ONGD i les diverses associacions del moviment social de Catalunya.

Dins de les diverses tasques que desenvolupa el **Grup** destaquem de manera prioritària dues vessants:

- els espais interns de debat, reflexió i formació continua, que facilitin l'aplicació de la formació teòrica al treball institucional i el seguiment de dita transversalitat.
- les accions externes, com la realització d'activitats de sensibilització i difusió de la perspectiva de gènere dins l'àmbit de la cooperació, i la celebració del **VI Fòrum dels Drets Humans** d'enguany "**Les dones, motor de canvi social**" i la "**Trobada d'intercanvi d'experiències**" entre ONG de dones de Centramèrica i el Marroc amb les que Cooperacció col·labora.
- A més, entre d'altres activitats, oferim processos de formació en temàtica de gènere, desenvolupament i cooperació a aquelles associacions i organitzacions socials interessades.

Apostem per la lluita per la igualtat entre dones i homes com un dels eixos principals de la nostra actuació en la transformació social, en pro de l'equitat de gènere i la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones de manera destacada, tant al Sud com al Nord

Barcelona, gener de 2004

